

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE OSAKOND

Priit Tõnisson

**Tsiviildrooni käitaja isiku tuvastamise raskustest tingitud õiguslikud väljakutsed
tsiviilõiguse näitel**

Magistritöö

Juhendajad:

LL.M. Kaspar Kala

PhD prof Aleksei Kelli

Tartu

2019

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Tsiviildrooni käitaja tsiviilõiguslik vastutus	10
1.1. Tsiviildrooni käitamise mõiste ja kehtiv regulatsioon.....	10
1.2. Tsiviildrooni käitamine kui võimalik isikuõiguste rikkumine	17
1.2.1. Tsiviildrooni võimekus isikut tuvastada.....	20
1.2.2. Tsiviildrooni käitamine kui eralu puutumatus riive.....	22
1.2.3. Tsiviildrooni käitamine kui isikuõiguse rikkumine võlaõigusseaduses	24
1.2.4. Tsiviildrooni käitamine kui isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumine	25
1.2.4.1. IKÜM kohaldamise kontroll isikuandmete avaldamisel	28
1.2.4.2. IKÜM kohaldatavus isikuandmete jäädvustamisel	30
1.2.4.3. Kahju hüvitamine IKÜM alusel	33
1.3. Kannatanu võimalus pöörduda kohtusse seoses tsiviildrooni käitaja poolt toime pandud rikkumisega.....	38
2. Tsiviildrooni käitaja tuvastamise meetmete analüüs	40
2.1. Tsiviildrooni käitaja tuvastamise meetmed Euroopa Komisjoni delegeeritud õigusaktis C(2019)1821	40
2.1.1. Tsiviildroonide ja tsiviildroonide käitamise klassifikatsioon.....	41
2.2. Tsiviildrooni käitaja tuvastamise meetmete võrdlev analüüs.....	44
2.2.1. Meetod tsiviildrooni käitaja tuvastamise meetmete võrdlemiseks	44
2.2.2. Tsiviildrooni kaugtuvastus	49
2.2.3. Tsiviildrooni käitaja registreerimine	58
2.2.4. Tsiviildrooni ja isiku seostamine igakordsel käitamisel.....	66
2.3. Järeldused, ettepanekud ja kannatanu võimalus pöörduda kohtusse seoses tsiviildrooni käitaja poolt toime pandud rikkumisega meetmete rakendamise järel	71
Kokkuvõte	74
Legal challenges concerning the difficulties of identifying civil drone operators based on the example of civil law	79
Kasutatud allikad	85
LISA 1. Veebipoe Droon.ee hinnang tsiviildroonide arvule Eestis	93
LISA 2. Lennuameti vastus teabenõudele	94
LISA 3. Andmekaitse Inspektsiooni vastus teabenõudele	95
LISA 4. Politsei- ja Piirivalveameti vastus teabenõudele	96
LISA 5. Lennuameti vastus teabenõudele	97

LISA 6. Drooni klasside ja drooni käitamise kategooriate tabel.....98

Sissejuhatus

Tehnoloogia kiire areng on loonud erinevates eluvaldkondades suurel hulgal seninägematuid võimalusi. Mahukate uuendustega kaasnevad tahes-tahtmata muutused elukorralduses, millest tulenevalt peab seadusandlus arenema koos tehnoloogiaga.

Erandiks ei ole ka lennundus, kus mehitamata õhusõidukite ehk argikeeles droonide¹ tehnoloogia on viimaste kümnendite jooksul läbinud suured muutused, mille tulemusena on algselt militaarkasutuseks mõeldud väikelennuki mõõtu õhusõidukitest saanud vabakäibesse jõudnud ning kasvõi peopesale maanduvad atribuudid. Droonide parenenud kättesaadavus avab võimalused ka droonide jõudsaks levikuks tsiviilisikute kasutusse. Selle tõestuseks oli 2016. aastal Federal Aviation Administration (edaspidi FAA – USA vaste Eesti Lennuametile) hinnangul USAs 1,1 miljonit tsiviildrooni ning ennustuse kohaselt kasvab nende arv 2021. aastaks juba 3,5 miljoni ühikuni.² Droonide populaarsuse kasvamise põhjusteks on peamiselt droonide tootjate ringi pidev laienemine ja toote hinna üldine langus. Kuigi kõrge kvaliteediga droonide hinnad ulatuvad mitmetesse tuhandettesse eurodesse³, saab otsepilti edastava ning käesolevas töös olulist jäädvustamist võimaldava kaameraga varustatud drooni osta juba mõnekümne euro eest⁴.

Uuringufirma Gartner ennustas, et 2017. aasta tsiviildroonide toodang jõuab kokku ülemaailmsel tasandil pea kolme miljoni ühikuni, kasvades aastaga 39%.⁵ Veelgi optimistlikuma prognoosi esitasid Civil Aviation Authority (edaspidi CAA – Ühendkuningriigi vaste Eesti Lennuametile) eksperdid, kelle hinnangul võis ringluses olevate droonide arv ainuüksi Ühendkuningriigis 2017. aasta jõuludega seoses kasvada kahelt miljonilt kolmele ja poolele miljonile.⁶ Kuigi erinevate hinnangute võrdlemisel selgub, et hinnangud droonide

¹ Mõiste „droon“ kohta vaata lähemalt käesoleva töö peatükist 1.1.

² FAA kasutas ennustuse aluseks registreeritud droonikäitajate arvu. Samas on teadmata mitte-registreeritud käitajate arv.

Federal Aviation Administration. FAA Aerospace Forecast: Fiscal Years 2017-2037, lk 31. Arvutivõrgus: https://www.faa.gov/data_research/aviation/aerospace_forecasts/media/FY2017-37_FAA_Aerospace_Forecast.pdf

³ Veebipood Droon.ee. DJI Inspire 2 Professional. Hind 11400 €. Käitamismass 4250 grammi. Arvutivõrgus: <https://droon.ee/toode/inspire-2/>

⁴ Veebipood Amazon. SYMA X5C. Hind 43.99 \$. Käitamismass 453 grammi. Arvutivõrgus: https://www.amazon.com/Drone-2-0MP-Camera-Quadcopter-Exclusive/dp/B01G6VMOAA/ref=sr_1_47?s=toys-and-games&ie=UTF8&qid=1519141163&sr=1-47&keywords=drone

⁵ Gartner Inc. Almost 3 Million Personal and Commercial Drones Will Be Shipped in 2017. 09.02.2017. Arvutivõrgus: <https://www.gartner.com/newsroom/id/3602317>

⁶ H. Kesteloo. UK Christmas sales expected to nearly double number of drones in the sky. DroneDJ. 03.12.2017. Arvutivõrgus: <https://dronedj.com/2017/12/03/uk-christmas-double-number-drones/>

praeguse koguse ning koguse kasvu osas erinevad riigiti ja uuringu läbiviija kaupa märkimisväärselt, oldakse siiski ühel nõul selles, et droonide kogused on kasvamas. Eesti kontekstis nii suurtest kogustest rääkida ei saa, kuna hetkeseisuga on kaameraga varustatud droone, millel on võimekus edastada isikute tuvastamiseks piisava kvaliteediga pilti, ringluses hinnanguliselt umbes 10 000 (vt Lisa 1).⁷ Pelgalt eeltoodud arvude põhjal võib väita, et Ühendkuningriigis omab kaameraga drooni juba pea 20., Eestis aga iga 130. elanik.⁸ Just drooni kaameraga varustus on väga olulise tähtsusega, kuna see võimaldab drooniga teha õhust jäädvustusi – see on ka ilmselt üheks peamistest põhjustest, miks droonide vastu laialdaselt üldse huvi tuntakse. Lisaks fotograafiale on kaameratega droonid avanud palju uusi võimalusi mitmetes teisteski eluvaldkondades, kuna teatud toiminguid on võimalik teha nende abiga eelnevast palju väiksema aja- ja inimressursikuluga. Näiteks on farmeritel võimalik droonilt jälgida põldudel kasvavat saaki⁹, tuletõrjujatel metsatulekahju ulatust¹⁰ ja korrakaitseasutustel otsida suurelt maa-alalt kadunud isikuid.¹¹

Lisaks suurele võimalikule kasutegurile käib tehniliste uuendustega tihti kaasas ka laiendatud võimalused õigusrikkumisteks. Käesoleva töö puhul on keskendutud suurenenud võimalusele teiste isikute eraelu puutumata riiveks. Kui varasemalt oli naabri aeda või suisa eluruumidesse sisse vaatamine seotud enamasti ka vahetu isikliku kohalviibimisega, siis drooni kasutamine avab võimaluse peaaegu anonüümseks luuramiseks, kuna drooni juhtiv käitaja ei pruugi olla sugugi lennumasina vahetus läheduses ning sellest tulenevalt võib drooni käitaja isiku tuvastamine olla väga keeruline, tihti ka võimatu. Drooni abil teise isiku jälgimine ei pruugi piirduda pelgalt jälgitavas negatiivsete emotsioonide tekitamisega, vaid kaasned võib kaamera vaateväljas oleva isiku õiguste rikkumine, näiteks kui töödeldakse selle isiku isikuandmeid õigusliku aluseta. Droonitehnoloogia leviku laienemisega seotud eraelu puutumata probleeme on 2015. aastal oma droonidega seotud arvamuses esile toonud ka tänaseks tegevuse lõpetanud Euroopa Liidu liikmeriikide järelevalveasutuste esindajatest koosnev nõuandva funktsiooniga töörühm (edaspidi WP 29).¹² Rikkumise esinemise tõenäosus on seejuures veelgi kõrgem olukorras, kus drooni abil jäädvustatud soovimatut pildi- või

⁷ Eesti suurima droonimüüja veebikauplus droon.ee hinnang.

⁸ Rahvaarvu ja droonide vahel suhtarvu arvutamisel on kasutatud kogu riigis elavate inimeste arvu. Väikelaste ja eakate lahutamisel tõuseks suhtarv veelgi.

⁹ M.Mazur. Six Ways Drones Are Revolutionizing Agriculture. MIT Technology Review. 20.07.2016.

Arvutivõrgus: <https://www.technologyreview.com/s/601935/six-ways-drones-are-revolutionizing-agriculture/>

¹⁰ K.Baggaley. Drones are fighting wildfires in some very surprising ways. NBC. 16.11.2017. Arvutivõrgus: <https://www.nbcnews.com/mach/science/drones-are-fighting-wildfires-some-very-surprising-ways-ncna820966>

¹¹ M.Murison. Search and rescue police drone finds woman with dementia. WeTalkUAV. 09.11.2017.

Arvutivõrgus: <https://www.wetalkuav.com/drone-search-and-rescue/>

¹² Article 29 Data Protection Working Party. Opinion 01/2015 on Privacy and Data Protection Issues relating to the Utilisation of Drones. 01673/15/EN WP 231. 2015, lk 3.

videomaterjali jagatakse kolmandate isikutega ehk näiteks laetakse materjal üles veebisaitidele, kuhu pääseb ligi piiramatul hulgal inimesi.

Seni on Eestis droonidega seonduva tegevuse peale kaebuste esitamine võrdlemisi harv nähtus. Droonidega seonduvalt laekub enim kaebusi, igakuiselt 1-3 kaebust, Lennuametile, mille pädevusse küll rikkumised isikute eraelu vastu ei kuulu (vt Lisa 2).¹³ Andmekaitse Inspeksioonile (edaspidi AKI) on droonidega seoses esitatud kokku üldse vaid üks kaebus (vt Lisa 3)¹⁴. Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) (vt Lisa 4) ja kohtute poole pöördumiste kohta ei õnnestunud vajalikku teavet hankida, kuid kõnekas on fakt, et mitte ükski seni Eestis tehtud kohtulahend drooni abil teise isiku eraellu sekkumist ei puuduta.¹⁵ Eelnevalt välja toodud tagasihoidlikud arvud ei tähenda siiski, et probleem ei oleks Eestis aktuaalne või vähemalt lähiajal aktuaalseks saamas. Aluse annab selleks droonide laieneva leviku kõrval eestimaalaste, ning tegelikult laiemalt võttes enamuse ELi liikmesriikide elanike, võrdlemisi suur tundlikkus isikuandmete töötlemise temaatika osas¹⁶. Heaks näiteks droonidega seonduvate kaebuste mahu kasvu potentsiaalset on Ühendkuningriik, kus droonide kohta politseile tehtud kaebuste arv on 2014. ja 2016. aasta võrdluses kasvanud lausa kaksteist korda, 283-lt 3456-ni.¹⁷ Uus-Meremaal on kohalikule Tsiviillennundusametile tehtud kaebuste arv kasvanud 2014. ja 2017. aasta võrdluses pea kolm korda, 119-lt 318-ni.¹⁸ Hong-Kongi piirkonnas tehti kohalikule Tsiviillennundusametile 2017. aastal üle kahe korra rohkem kaebusi kui 2015. aastal, vastavalt 60 ja 27.¹⁹ Eelnimetatud kaebuste statistikas kahjuks küll ei täpsustata, kuidas esitatud kaebused

¹³ Lennuameti vastus teabenõudele. Lennuamet ei pea registrit droonide kohta tehtud kaebuste kohta, mistõttu on esitatud kaebuste igakuine arv umbkaudse vahemikuna.

¹⁴ Andmekaitse Inspeksiooni vastus teabenõudele.

¹⁵ Politsei- ja Piirivalveameti vastuses teabenõudele on välja toodud statistika vaid juhtumite kohta, kus menetlust ei alustatud. Välja toodud väär- ja kuriteokoosseisude seast ühtegi teise isikute jälgimist puuduvat koosseisu ei leia – tegemist on enamasti varavastaste süütegudega. Samas tuleb ära märkida, et PPAle drooniga seonduva informatsiooni esitamise juhtumite arv on kasvanud kolme aastaga 14-lt 53-ni.

¹⁶ TNS Opinion & Social. Special Eurobarometer 359/Wave 74.3. Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union. 2010. Lk 148-150. Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/data%20protection/surveyKy/864>

Küsitud küsimusele: „Kas peaks küsima Teie konkreetset nõusolekut enne mis tahes isikliku teabe kogumist ja töötlemist“ vastasid eestlased „jah“ 92% juhtudest (78% pidasid nõusoleku küsimist vajalikuks iga teabe korral, 8% internetis küsitud isikliku teabe korral ja 8% tundliku teabe korral. Euroopa Liidu keskmised arvud olid vastavalt 93%, 74%, 12% ja 8%).

¹⁷ H. Siddique. Drone complaints soar as concerns grow over snooping. The Guardian. 03.04.2017. Arvutivõrgus: <https://www.theguardian.com/technology/2017/apr/03/drone-complaints-soar-as-concerns-grow-over-snooping#img-1>

On põhjust eeldada, et tegelik kaebuste hulk on veelgi suurem, kuna artikli jaoks esitatud teabenõue ei jõudnud kõigi politseiüksusteni.

¹⁸ M.Gathey. Privacy concerns soar as drones spy without consent in New Zealand. Stuff.co.nz. 22.02.2018. Arvutivõrgus: <https://www.stuff.co.nz/national/101526313/privacy-concerns-soar-as-drones-spy-without-consent-in-new-zealand>

¹⁹ C.Leung. Drone complaints in 2017 double from 2015, with most cases involving restricted areas, Hong Kong authorities say. South China Morning Post. 17.05.2018. Arvutivõrgus: <https://www.scmp.com/news/hong-kong/hong-kong-law-and-crime/article/2146449/drone-complaints-2017-double-2015-most-cases>

sisupõhiselt jaotuvad, kuid üheselt on tuvastatav kaebuste arvu üldine kasv erinevates riikides üle maailma.

Olenemata probleemi kasvavast aktuaalsusest, on kehtiva tsiviildrooni regulatsiooni valguses oht, et mistahes kaebuste esitamisest ei ole kasu, kuna isikuõigustele reaalselt pakkuva lahenduse ni ei ole igakordselt võimalik jõuda. Olukorras, kus isik tunneb, et tema õigust eraelu puutumatusel on drooni abil rikutud, on tal ametiasutuste poole pöördumisel kolm varianti. Pöörduda on võimalik AKI poole, kelle pädevuses on hinnata teo vastavust isikuandmete kaitse seaduse²⁰ seisukohast ning vajadusel teha andmete töötlejale vastav ettekirjutus. PPA poole saab pöörduda, esitades juhtunu põhjal kuriteoteate, mille alusel on võimalik kriminaalmenetluse alustamine²¹, või väärteoteate, mille alusel on võimalik väärteomenetluse alustamine.²² Kannatanu kolmandaks võimaluseks on kohtusse pöördumine tekitatud kahju hüvitamiseks. Olenemata tehtavast valikust on õiguste kaitset takistavad peamiselt probleemid erinevates menetlusliikides siiski samad ja neid on suures plaanis kaks: suutmatus tuvastada käitaja isik ja suutmatus tõendada konkreetse rikkumise esinemine, kuna pelgalt drooni nägemine enda kohal õhus ei pruugi tähendada veel õigusrikkumist. Põhjused, miks mõlema tuvastamise õnnestumine on võrdlemisi vähetõenäoline, peituvad kehtivas droonide käitamise regulatsioonis, millest tulenevalt on tavakäibes levinud droonide käitamine reguleeritud õhuruumi kasutusest tulenevalt. See tähendab, et käitamist on teatud määral piiratud vaid lennuohutuse eesmärgil tavalennunduse mõttes olulistes piirkondades ehk peamiselt lennuväljade ümbruses, kus tuleb drooni käitamiseks taotleda luba.²³ Loasüsteemi puudujääkide, millest tuleb käesolevas töös edaspidi juttu, tõttu puudub reaalsuses võimalus käitaja ning võimaliku rikkumise efektiivselt tuvastamiseks isegi loakohustuslikel aladel. Arvestades asjaolu, et väljaspool loakohustuslikke alasid kehtib veelgi lõdvem regulatsioon, on seal käitaja ja võimaliku rikkumise tuvastamine veelgi vähetõenäolisem.

Käesolev töö keskendub drooni käitaja tuvastamise problemaatikale ning teeb seda läbi tsiviilõigusliku kohtuliku kaitse vaatenurga, analüüsides olukorda, kus kannatanu soovib drooni käitaja poolt toime pandud võimaliku rikkumise hüvitamiseks pöörduda kohtusse kahju hüvitamiseks. Samas tuleb tõdeda, et kannatanu täieliku kohtuliku ning kohtuvälise kaitse

²⁰ Isikuandmete kaitse seadus. - RT I, 04.01.2019, 11.

²¹ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 07.12.2018, 24, § 193 jj.

²² Väärteomenetluse seadustik. - RT I, 30.12.2017, 22, § 58 jj.

²³ Lennuameti kodulehekülj. Arvutivõrgus:

<https://www.ecaa.ee/et/lennundustehnika-ja-lennutegevus/mehitamata-ohusoidukid-sealhulgas-droonid>

Kuni 150 kg (kaasa arvatud) käitamismassiga mehitamata õhusõidukite lennutegevus on käesoleval hetkel Eesti õhuruumis reguleeritud vaid õhuruumi kasutamise seisukohast lähtuvalt. Kuna tavakäibes ringluses olevate tsiviildroonide kaal ei küündi tavaliselt 10 kilogramminigi, on nende käitamine regulatsiooniga hõlmatud.

tagamiseks on muudatused regulatsioonis vajalikud ka drooniga toime pandavate rikkumiste tuvastamiseks, mille problemaatika käesolevasse töösse ei mahu. Drooni käitaja tuvastamine on olulise tähtsusega ka haldus- ja karistusõiguses, kuid käesoleva töö raames olulisimalt võib kannatanul puududa võimalus tsiviilõiguslikult oma õigusi kaitsma asuda, kuna juba tsiviilkohtule hagiavalduse esitamine ei ole võimalik, kui avalduses on esitamata jäetud kostja nimi.²⁴ Sellest tulenevalt võib olukorras, kus drooni käitaja jääb tuvastamatuks, olla takistatud kannatanu õiguste kaitsmine kohtumenetluses. Olenemata kehtiva regulatsiooni võimalikest puudujääkidest kannatanu vaatevinklist vaadates, ei tohi käesoleva töö problemaatikat analüüsidest tähelepanuta jätta drooni käitaja asjassepuutuvaid õigusi. Sellest tulenevalt on töö kantud huvist uurida kannatanu õiguste kaitseks välja pakutavaid meetmeid ning kindlaks teha nendega kaasnevad mõjud ja nende lubatavus seoses drooni käitaja vastassuunaliste õigustega.

HÜPOTEES: Töös välja toodavate meetmete kogupaketi rakendamisega kaasneva drooni käitaja tuvastamise tagajärjel kasvab kannatanud isiku võimalus nõuda tsiviildrooni käitaja poolt toime pandud rikkumise korral kahju hüvitamist.

Senimaani on Eesti Vabariigis droonide käitamise reguleerimisele lähenetud vaid lennuohutust silmas pidades, mistõttu on regulatsioonide väljatöötamise ülesanne antud lennundusekspertidele, kes on protsessis piirdunud oma pädevusalasse kuuluvaga. Sellest tulenevalt ei ole kehtiva regulatsiooni väljatöötamisel droonidega seotud võimalike privaatsust puudutavate rikkumiste ärahoidmisele tähelepanu pööratud.

Seepärast on oluline välja töötada tsiviildroonide käitamise regulatsiooni muutmise ettepanekud erinevate õiguslike ja tehniliste meetmete näol, samas püüdes tasakaalustada võimaliku kannatanu õigust eraelu kaitsele drooni käitaja õigusega lennutada drooni. Oluline on tagada õiguslik ja tehniline võimekus, mille abil oleks võimalik võimalikult paljudel juhtudel tuvastada tsiviildrooni käitaja isik, võimaldades seeläbi täita ühe eelduse tagamaks kannatanu eraelu puutumatus õiguse kohtulikule kaitsele võimaliku rikkumise korral, mille saavutamiseks hetkel kehtivas õiguses vajalikke meetmeid rakendatud pole.

Käesolevas töös on analüüsimisel kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit, mille raames on välja toodud võimalikud muudatused tsiviildrooni käitamise regulatsioonis ning kontrollitud nende mõjusid vastavalt metoodikale, mille põhimõtted pärinevad justiitsministeeriumi ja

²⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 07.12.2018, 27. § 363 lg 1 tulenevalt § 338 lg 1.

riigikantselei koostatud mõjude hindamise metoodikast (MHM)²⁵ ning millele on käesoleva töö autor omalt poolt mitmeid täiendusi teinud.

Käesoleva töös analüüsitud ettepanekud pärinevad algselt Euroopa Lennuohutusameti (EASA) poolt 06.02.2018 Euroopa Komisjonile esitatud arvamusest, millega soovitakse luua kogu liidule ühised drooni käitamise alusreeglid. Seejuures koosneb ELi instantsidele otsustamiseks edastatud õigusaktide pakett mitmetest erinevatest aktidest, millest esimesena on arutlusel Euroopa Komisjoni delegeeritud akt C(2019)1821.²⁶ Esimese eelnõude komplekti üle otsustamiseni plaaniti algselt jõuda juba 2018. aasta teises pooles, kuid käesoleva töö koostamise ajal (märts 2019) on jõutud vaid delegeeritud akti ja rakendusmääruse Euroopa Komisjoni poolse vastu võtmiseni. Eelnõudes esitatule lisaks on käesoleva töö autor sobivates kohtades välja toonud võimalikud alternatiivsed ettepanekud.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas mõjutab tsiviildrooni käitaja meetmete mõjude põhjalik analüüs kannatanu õigusi tsiviilkohtumenetluses.

Esimeses peatükis antakse ülevaade Eesti Vabariigis kehtivast drooni käitamise regulatsioonist ja eraelu puutumatusse õiguse ning selle õiguse rikkumise alustest. Lisaks on uuritud kannatanu õigust pöörduda rikkumise korral oma õiguste kaitseks kohtusse, ja sellega seonduvat problemaatikat.

Teises peatükis on välja toodud pakutavad meetmed lahendamaks drooni käitaja tuvastamise probleemi ning tagamaks kannatanu võimalust oma õigusi kohtumenetluses efektiivselt kaitsta. Samuti on kirjeldatud metoodikat, mille alusel ettepanekuid hinnatakse ning analüüsitud metoodika alusel kirjeldatud ettepanekuid eesmärgiga tuvastada, kas ettepanekud on probleemile igakülgselt sobivad lahendused.

MÄRKSONAD:

Droon, mehitamata õhusõiduk, isiku õigus isikuandmete kaitsele, ettepanekute hindamine

²⁵ Justiitsministeerium ja Riigikantselei. Mõjude hindamise metoodika. 2012. Arvutivõrgus:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mojude_hindamise_metoodika.pdf

²⁶ European Union Aviation Safety Agency (EASA). Draft Commission Regulation (EU) .../... of XXX laying down rules and procedures for the operation of unmanned aircraft. Opinion 01/2018. Arvutivõrgus: <https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/DRAFT%20COMMISSION%20REGULATION%20%28EU%29%20...->

[...%20laying%20down%20rules%20and%20procedures%20for%20the%20operation%20of%20unmanned%20aircraft.pdf](https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/DRAFT%20COMMISSION%20REGULATION%20%28EU%29%20...-...%20laying%20down%20rules%20and%20procedures%20for%20the%20operation%20of%20unmanned%20aircraft.pdf)

1. Tsiviildrooni käitaja tsiviilõiguslik vastutus

1.1. Tsiviildrooni käitamise mõiste ja kehtiv regulatsioon

Droonidega seonduvate võimalike probleemide lahendamiseks tuleb alustada probleemide tuvastamisest, ning seda ei ole võimalik teha enne, kui on antud põgus ülevaade asjaga seonduvatest elementidest. Sellest tulenevalt annab käesolev peatükk esiteks põgusa ülevaate sellest, mis on üldse droon, mida sellega teha on võimalik ja kuidas selle käitamine on hetkel reguleeritud. Seejärel tuuakse välja isikute õigused, mille vastu on võimalik drooniga rikkumine toime panna ning uuritakse, millistel juhtudel on tegemist rikkumisega. Lõpetuseks uuritakse, millised on kannatanu võimalused võimaliku rikkumise korral oma õigusi kohtulikult kaitsta ning millised on õiguste kaitsega seonduvad võimalikud takistused.

Käesoleva töö keskmes oleva õhusõiduki kohta on käibes kasutusel mitmeid erinevaid väljendeid, mis ei ole kõik aga ilmingimata sünonüümid. Üldistatult mõeldakse seadmete kirjeldamiseks kasutatavate erinevate väljendite all siiski kaugjuhitavat õhusõidukit, mille pardal ei ole pilooti, ehk mehitamata õhusõidukit.

Igapäevases keelepruugis on enim kasutust leidnud sõna „droon“, mida kasutatakse võrdlemisi vabalt üldnimetusena kõigi mehitamata õhusõidukite kohta, küsimata seadme täpsemate tunnuste järele. Droonide mõiste alla koondub tegelikkuses väga mitmeid erinevaid õhusõidukeid. Tegemist pole ainult näiteks ruudukujuliselt asetatud nelja rootoriga masinate ehk multirootoritega, mis võivad paljudele esimesena drooni nimetusega pähe tulla, vaid drooniks võib nimetada ka mudellennukeid ja mudelkoptereid.

Käesolevas töös on kasutatud töö fookuses oleva õhusõiduki kohta peamiselt terminit „droon“ ning vähemal määral „mehitamata õhusõiduk“. Valik on tehtud termini lihtsust ning laia levikut arvestades, eirates tahtlikult fakti, et „drooni“ puhul on tegemist siiski üldistava nimetusega mehitamata õhusõidukitele ning väljendit „droon“ ei kasutata ei siseriiklikes ega välismaistes regulatsioonides.²⁷

Eesti õigusruumis tulenevad asjakohased definitsioonid Lennundusseaduse (LennS) § 5 lõikest 1, mille kohaselt on õhusõiduk aparaat, mis püsib atmosfääris õhu vastumõjul, välja arvatud maa- või veepinnalt pärkunud õhu vastumõjul.²⁸ See definitsioon hõlmab ka droone, mis oma

²⁷ Eranditeks on näiteks Prantsusmaa ja Belgia õigusruumid.

²⁸ Lennundusseadus. - RT I, 12.12.2018, 50.

piloteerimise eripära tõttu, kus sõiduki juht ei asu sõidukis, kvalifitseeruvad LennS § 5 lg 5 alusel kitsendavalt veel ebaharilike omadustega õhusõidukiteks. Eesti õiguse kohaselt on droon mehitamata õhusõiduk, mille pardal ei ole pilooti ning mille juhtimine toimub tehniliste abivahendite vahendusel või eelnevalt programmeeritud lennuna ilma piloodi juhtimiseta autonoomselt.²⁹ Rahvusvahelisel tasandil on droonide kirjeldamiseks kasutusel terminid *Unmanned Aircraft* (UA) ja *Unmanned Aerial Vehicle* (UAV), mis tähendavad mõlemad ainult mehitamata õhusõidukit ennast koos kaasas oleva veosega ehk termin ei puuduta kuidagi drooni juhtivat isikut.³⁰ Nii õhusõidukit kui juhtimist hõlmava termini kohta on laialdaselt kasutusel aga kaks varianti: *Unmanned Aerial System* (UAS)³¹ ja *Remotely Piloted Aircraft System* (RPAS)³², mis mõlemad tähendavad sisuliselt õhusõiduki ning nendevahelise sidesüsteemi kooslust. Erinevus seisneb lennundusorganisatsioonide tõlgendustes, kus RPAS-i kasutajad on leidnud, et RPAS ise on UAS-i alatüüp koos autonoomsete õhusõidukite ja mudelõhusõidukitega³³. UAS-i mõiste kasutajad, kaasa arvatud Lennuamet, sellist lisaalajaotust ei kasuta.

Esimest korda kasutati terminit „droon“ mehitamata lennumasina kohta teadaolevalt juba 1935. aastal, mil Ühendkuningriigi mereväge külastanud USA admiralile tutvustati kaugjuhitavaid piloodita lennukit, DH 82B Queen Bee, mida kasutati sihtmärgina laskeharjutustes.³⁴ Sooviga sarnast tehnikat enda sõjaväes kasutada, alustati USA sõjaväes brittide eeskujul mehitamata õhusõidukite tootmist, nimetades neid austusavaldusena droonideks.³⁵ Droonid, sarnaselt muule tipptehnoloogiale, jäid veel kümnenditeks vaid sõjavägede kasutusse, kuid algus uuendusele lennundusmaailmas oli tehtud. Täna, üle 80 aasta hiljem, on palju muutunud – drooni ainsaks kujukaks pole enam tavalennuki vähendatud mudel ning droonid ei kuulu enam vaid sõjaliste struktuuride kasutuses oleva tehnoloogia hulka. Droonist on saanud massitarbekaup ja sellest tulenevalt on väljendit vähemalt kuulnud pea igaüks.

LennS kohaselt jagunevad õhusõidukid riiklikeks ja tsiviilõhusõidukiteks. Riiklike õhusõidukite alla kuuluvad LennS § 5 lg 2, 3 ja 5 kohaselt kaitseväe-, tolli- ja politseiteenistuses

²⁹ Lennuameti peadirektori üldkorralduslik ettekirjutus 09.06.2015 nr 4.1-7/15/33. § 1 lg 2. Arvutivõrgus: https://www.ecaa.ee/sites/default/files/uke_mos_nr33_2015.pdf

³⁰ Termineid droonide kirjeldamiseks on kasutusel rohkem kui antud töös üles loetletakse. Valik on tehtud arvestades termineid kasutatavate asutuste tähtsust lennunduse reguleerimisel.

³¹ Kasutavad näiteks FAA ja kohati EASA.

³² Kasutavad näiteks International Civil Aviation Organization (ICAO), Eurocontrol, the Civil Aviation Safety Authority (CASA – Australia) ja kohati EASA.

³³ International Civil Aviation Organization. Remotely Piloted Aircraft System (RPAS) Concept of Operations (CONOPS) for International IFR Operations. Lk 15 Arvutivõrgus: <https://www.icao.int/safety/UA/Documents/RPAS%20CONOPS.pdf>

³⁴ R. Clarke. Understanding the drone epidemic. Computer Law & Security Review vol 30 issue 3. 2014. Lk 235

³⁵ „Queen bee“ tähendab inglise keeles emasmesilast ning „drone“ isasmesilast.

kasutatavad õhusõidukid ning kõik õhusõidukid, mis jäävad nimetatud asutuste kasutusest väljapoole, on tsiviilõhusõidukid. Kuna käesolev töö keskendub eraisiku drooni abil teise isiku eraelu puutumatus rikkumisele, mõeldakse käesolevas töös droone mainides läbivalt tsiviildroone.

Käesoleva tööga seoses on drooni endaga vähemalt sama oluline tegevus, mida drooniga teha on võimalik. Droonide suure populaarsuse üheks põhjuseks on drooni võimekus lennata. Sellest tulenevalt on inimestel võimalus meelt lahutada, lieldes õhuruumis viisil, milleks ise võimelised ei olda.

Drooni kasutamist nimetatakse Eesti õigusaktides käitamiseks. Õigekeelsussõnaraamatu kohaselt on käitamise tähenduseks muu hulgas ka „kasutamine“ – miks on otsustatud lennundusega seoses valida ebaharilikum väljend, jääb teadmata. Igal juhul on käitamine valdkonnas läbiv viis tähistamiseks lennumasina kasutamist³⁶, mistõttu tehakse seda ka käesolevas töös. Sealjuures ei ole mõistet õigusaktides defineeritud, mistõttu tuleb seda semantiliselt pidada drooni mistahes viisil kasutamist, mis enamuses tähendab drooni juhtimist.

Käesoleva töö mõttes pole aga drooni omadus lennata ainuke oluline võimekus, mis droonil on. Vähemalt sama oluline on paljude droonide külge kinnitatud kaamera, mis võimaldab drooni käitajal saada lendavalt droonilt otsepilti enda nutiseadmesse vaatenurkadest, kuhu seni polnud taskukohaste vahenditega võimalik küündida. Kummagi tunnuse eemaldamise tagajärjel kaotaks droon oma olulisuse töö kontekstis – lennuvõime puudumisel ei erineks droon käsi- või statsionaarkaamerast ning kaamera puudumisel ei saaks rääkida eraelu puutumatus rikkumisest, sest visuaalsete andmete töötlemine poleks tehnilistel põhjustel võimalik. Seetõttu on käesolevas töös drooni all silmas peetud mehitamata tsiviilõhusõidukit, mille küljes on otsepildi edastamist või vähemalt pildi- või videomaterjali salvestamist võimaldav kaamera.

Droonide käitamise aina laieneva levikuga kaasneb kasvav vajadus valdkonnas toimuvat muu ühiskonna reeglitega kooskõlastada. Arvestades, et droonide käitamise reguleerimise vajadus on tekkinud suuresti käesoleval kümnendil, on tegemist väga noore valdkonnaga. Sellest tulenevalt on droonide regulatsioonid üle maailma veel värskest valminud ning mitmetes riikides pole droonidega seonduvat jõutud veel üldse reguleeridagi või on tehtud seda ainult hädavajalikus ulatuses. Aimu droonidega seotud lennundust puudutavatest muredest annab möödunud aasta jõulude paiku Londoni Gatwicki lennujaamas toimunu. Lennujaama alal lennanud drooni tõttu jäi 36 tunni jooksul lennujaamast väljumata umbes 1000 lendu, mille

³⁶ LennS ja tsiviillennunduse baasregulatsioon (viide 38).

tõttu ei saanud reisida umbes 140 000 reisijat.³⁷ Kuigi drooni käitaja suudeti nimetatud kaasuses tuvastada, võib põhjalike regulatsioonide puudumine tähendada, et leidub rikkumisi, mille vastu pole kehtivas regulatsioonis meetmeid ettenähtud või ettenähtud meetmed pole piisavalt efektiivsed. Selleks annabki käesolev peatükk ülevaate droonide kehtivast regulatsioonist, tuues välja selle kitsaskohad, ning annab ülevaate drooniga toime pandavatest võimalikest rikkumistest.

Käesoleva töö koostamise ajal kehtiva droone puudutava regulatsiooni uurimisel tuleb seoses Eesti kuulumisega Euroopa Liitu (EL) esmalt välja tuua liiduülene droonide käitamise regulatsioon. EL tasandil on hetkel olulisim tsiviillennunduse valdkonda reguleeriv akt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 216/2008 (tsiviillennunduse baasregulatsioon), mis paneb aluse liikmesriikide vaheliseks tsiviillennunduse ühiseeskirjade loomiseks.³⁸ Droonide suhtes on määrus oluline seetõttu, et droonid määruse kohaldamisalasse ei kuulu ning nendega seotud regulatsioonide loomine ja kohaldamine on jäetud iga liikmesriigi endi teha.³⁹

Eesti siseriiklikus õiguses on olulisimaks lennundust reguleerivaks õigusaktiks LennS, mis sätestab lennundustegevuse ja lennundusjulgestuse korraldamise ning lennuohutuse tagamise alused. Järelevalvet peab kogu tsiviillennundusega seotud tegevuse üle Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) valitsemisalas tegutsev Lennuamet.⁴⁰ Kuna mehitamata õhusõidukitest seaduses eraldi juttu pole, võib jääda ekslik arusaam, nagu kehtiks droonide käitamisele täies mahus samasugune regulatsioon nagu näiteks suurele reisilennukile. Arvestades võrreldavate masinate mitmeid tehnilisi ning käitamisriski suurusega seonduvaid erinevusi, oleks mõlemale masinale sama karmide käitamistingimuste seadmine drooni käitajale selgelt liialt koormav ja teatud aspektides, näiteks reisijaid puudutava osas, järgimatu.

Droonide käitamisele kehtiva siseriikliku regulatsiooni loomisel on otsustatud vaid droone puudutavat osa LennS'i mitte lisada, ning seetõttu tuleneb kehtiv regulatsioon LennS'i sätete koosmõjust teiste aktidega. Sõnaselgelt mehitamata õhusõidukite käitamist puudutavaid õigusakte on Eesti õiguskorras kaks, milles sisalduv loobki muust tsiviillennundusest eraldi droonide tarvis spetsiifilise regulatsiooni. Üheks neist on Lennuameti peadirektori

³⁷ Gatwick drones: Military stood down after airport chaos. BBC News. 03.01.2019. Arvutivõrgus: <https://www.bbc.com/news/uk-england-sussex-46741687>

³⁸ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 216/2008 mis käsitleb tsiviillennunduse valdkonna ühiseeskirju ja millega luuakse Euroopa Lennundusohutusamet ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 91/670/EMÜ, määrus (EÜ) nr 1592/2002 ning direktiiv 2004/36/EÜ, 20.02.2008. - ELT L 79/1.

³⁹ Samas, II lisa punkt i.

„Artikli 4 lõikeid 1, 2 ja 3 ei kohaldata õhusõidukite suhtes, mis kuuluvad ühte järgmistest käesolevas lisas sätestatud kategooriat

i) mehitamata õhusõidukid, mille käitamismass ei ületa 150 kg.“

⁴⁰ Lennuameti põhimäärus - RT I, 08.11.2016, 10. § 1 ja § 11.

üldkorralduslik ettekirjutus⁴¹, millega reguleeritakse droonide kasutust vaid Tallinna lennuinfopiirkonnas. Teiseks on Majandus- ja taristuministri määrus „Riigisisised lennureeglid ja erandid ning erisused komisjoni rakendusmääruses (EL) nr 923/2012 sätestatud lennureeglitest“⁴², millest võibki leida kogu Eesti droonikäitajate jaoks olulisimad sätted.

Hetkeseisuga on Eesti Vabariigis droonide lennutegevus reguleeritud ennekõike õhuruumi seisukohast lähtuvalt, arvestades esmalt teiste õhusõidukite ja inimeste füüsilise ohutusega. Seda tehes on võetud seisukoht, et esmalt on ära lahendatud droonidega seonduvad pelgalt lennundust puudutavad nüansid tagamaks tsiviillennunduse ohutust. Kuigi puudub info Eestis toimunud drooni ja mõne muu õhusõiduki vahel toimunud kokkupõrgetest, on USAs toimunud helikopteri ja drooni kokkupõrge.⁴³

Vaikimisi on drooni käitamine Eesti Vabariigi territooriumil lubatud ilma igasuguse eriloata. Siiski pole reegel absoluutne ning paika on pandud maa-alad, mille kohal asuvas õhuruumis on mehitamata õhusõiduki käitamiseks vajalik Lennuameti luba.

Loakohustuslikud alad tulenevad Riigisiseste lennureeglite ja erandite määrusest ning on järgmised^{44,45}:

- igal pool Eesti õhuruumis, kui lennukõrgus on üle 150 m (500 jalga) maapinnast;
- kontrollitav õhuruum alates maapinnast (Tallinna⁴⁶, Tartu⁴⁷ ja Ämari lähiala);
- lennuinfotsoonid alates maapinnast (Pärnu, Kärkla ja Kuressaare⁴⁸ tsoonid);

⁴¹ Lennuameti peadirektori üldkorralduslik ettekirjutus, lk 1.

⁴² Riigisisised lennureeglid ja erandid ning erisused komisjoni rakendusmääruses (EL) nr 923/2012 sätestatud lennureeglitest (edaspidi riigisisised lennureeglid). - RT I, 17.06.2016, 6.

⁴³ M.McNabb. AMA Releases Statement on Drone Collision Report. Dronelife. 15.12.2017. Arvutivõrgus: <https://dronelife.com/2017/12/15/ama-releases-statement-drone-collision-report/>

⁴⁴ Mitte kõigis kontrollitava õhuruumi ning lennuinfotsooni tsoonides ei kehti loakohustuslikkus ööpäevaringselt, vaid väljaspool lennuliiklusteenindusüksuse tööaega on neis tsoonides mittekontrollitav õhuruum. Piirangualadel võib kehtida kohustus taotleda käitamiseks luba lisaks Lennuametile ka vastavalt eriametilt. Erandite puhul on kellaajad ning muud tingimused joonealuse viitena välja toodud.

⁴⁵ Joonisele 1 on punasega märgitud loakohustuslikud alad, v.a. üle Eesti kehtiv kõrguspiirang.

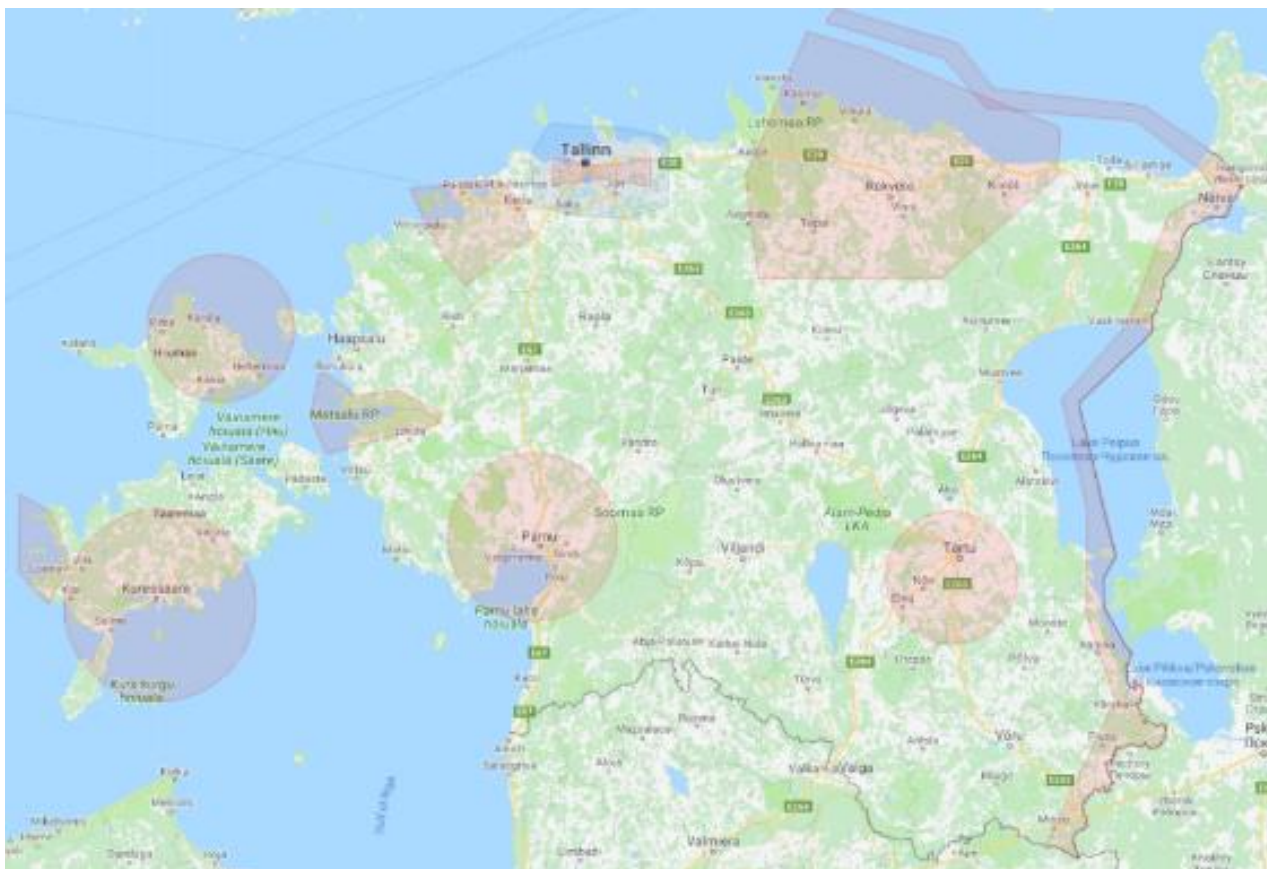
⁴⁶ Erandina on Tallinna lennujaamast õhku tõusvate ja sinna maanduvate lennukite liiklustsoonist välja jääval peamiselt Tallinna linna hõlmaval alal loodud kergendatud piirangutega ala Tsoon nr 9, kus ühekordse loa omanik võib drooni käitada lennu igakordse kooskõlastuseta.

⁴⁷ Lennuliiklusteeninduse AS. NOTAM-teade 28.04.2019. Arvutivõrgus: <https://aim.eans.ee/notampib/>
Tartu lennuliiklusteenindusüksuse tööaeg on esmaspäeval, teisipäeval, neljapäeval ja reedel kell 00.00-03.00, 06.00-15.00 ja 20.00-23.59, kolmapäeval 00.00-03.00 ja 20.00-23.59, laupäeval 00.00-03.00 ja pühapäeval 20.00-23.59.

Kehtivusaeg 01.04.2019-30.04.2019.

⁴⁸ Kuressaare lennuliiklusteenindusüksuse tööaeg on esmaspäevast reedeni 04.45-16.45, laupäeval 06.45-13.00 ja pühapäeval 07.00-16.45.

- püsivad piirangualad alates maapinnast, kus on vaja lisaks Lennuameti loale vajalik ka asjakohase riigiasutuse luba (Vilsandi looduskaitseala, Matsalu looduskaitseala⁴⁹ ja Eesti-Vene piiriala⁵⁰);
- ajutised piirangualad alates maapinnast⁵¹ (lennutsoonid EER15A, EER15B ja EER15C)



Joonis 1.

Igas loakohustuslikus alas tuleb Lennuameti käest taotleda kuni ühe aasta kehtivat ühekordset luba. Edasises töös olulise faktina ei nõuta taotluse esitajalt käititava drooni kohta mitte mingisuguseid andmeid, mille kaudu oleks vajadusel võimalik drooni otseselt käitajaga kokku viia – piirduakse vaid isikuga kontakti võtmiseks vajaliku informatsiooniga. Loa omamine ei tähenda aga piiramatut õigust drooni loakohustuslikes piirkondades käitada – iga lend tuleb veel Lennuametiga eelkooskõlastada.

⁴⁹Vilsandi ja Matsalu looduskaitseala piirangualas tuleb drooni käitamiseks esitada esmalt taotlus Keskkonnaministeeriumile.

⁵⁰Piiri püsivas piirangualas tuleb drooni käitamiseks esitada esmalt taotlus Politsei- ja Piirivalveametile.

⁵¹Ajutised piirangualad aktiveeritakse NOTAM-teatega. Aktiveeritud piirangualas võib toimuda vaid militaarlennutegevus ning tsiviildroonide käitamine on keelatud. Kui ajutised piirangualad ei ole NOTAM-teatega aktiveeritud, pole vaja luba taotleda.

Lisaks eelpool nimetatud aladele on valitsuse menetluses MKMi poolt esitatud eelnõu Vabariigi Valitsuse määruse nr 189 „Lennupiirangud ja piirangud riiklikule õhusõidukile lennuks ülehelikkiirusel“ muutmiseks⁵², mille jõustumisel hakkavad lennupiirangud kehtima ka riigi teatud strateegiliselt oluliste objektide kohal.⁵³ Piirangute kohaselt võib drooni piirangualal käitada ainult valdaja igakordse kooskõlastuse alusel. Lennupiirangu ala valdajal on tulevikus lennupiirangute määramise muutmise korral selle lõike 4 kohaselt õigus jätta mehitamata õhusõiduki käitamise taotlus kooskõlastamata, kui lend võib ohustada objekti või ala julgeolekut või turvalisust. Samas jäetakse täpsustamata, mis alustel drooni ohtlikkust hinnatakse, mistõttu pole valdajate käitumispraktikata põhjal võimalik ennustada, kui suurel määral määramise muutmise käitajate tegevust reaalselt võib mõjutada.

Kui eriobjektid välja arvata, on kogu lubade ning kooskõlastuste taotlemise ja väljastamise protsess kantud Lennuameti pädevusest lähtuda vaid mõjust lennuliiklusele, mis tuleneb Lennuameti põhimääruse §-st 11. Sellest tulenevalt ei ole Lennuametil võimalik lube väljastades ja lende kooskõlastades võimalik arvestada asjaoludega, mis puutuvad isiku eraelu kaitseks, ning näiteks kellegi kaebuse pinnalt keelata naabril saamast lendamiseks kooskõlastust.

Käesoleval ajal ei plaani MKM esitada rohkem droonidega käitamise reguleerimiseks õigusaktide muutmiseks ettepanekuid. Seisukoht on võetud praktilistel kaalutlusel seetõttu, et ELi tasandil on juba töös droonide käitamist reguleeriv õigusaktide pakett, millega plaanitakse kehtestatakse jõustumisel liikmesriikidele ühine otsekohalduv droonide käitamise regulatsioon.⁵⁴ Nimetatud regulatsioon ongi käesolevas töös analüüsitava ettepanekute peamine allikas ning seda ja sellega kaasnevat õigusakte käsitletakse käesolevas töö hilisemas faasis. Kuni õigusakte pole aga täies mahus vastu võetud ning on kindalt teadmata, kas ja kui, siis kudas ja mil määral seda tehakse, on siiski oluline anda ülevaade käesoleval hetkel kehtivast õigusest.

⁵² Vabariigi Valitsuse 11. mai 2004. a määruse nr 189 „Lennupiirangud ja piirangud riiklikule õhusõidukile lennuks ülehelikkiirusel“ muutmise eelnõu. Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/baa3e300-8024-4626-b3c3-07d2af595d1b?activity=1#M0i21FwT>.

⁵³ Kaitse-, sise- ja justiitsministeeriumi poolt esitatud objektide hulka kuuluvad muu hulgas näiteks vanglad ja ministeeriumihooned, aga ka presidendi ja peaministri kodud.

⁵⁴ Seisukoha avaldas autorile 2018. aastal eravestluses MKMi lennundus- ja merendusosakonna lennundustalituse juhataja Priit Rifk.

1.2. Tsiviildrooni käitamine kui võimalik isikuõiguste rikkumine

Käesolev alapeatükk otsib vastust küsimustele, millistel tingimustel on eraelu puutumatus õiguse riive lubatud ning mis tingimustel on riive käsitletav kui rikkumine?

Arvestades hetkel kehtiva regulatsiooni suunitlust ennekõike tagada tsiviillennunduse ohutus, ei ole valdkonda reguleerides pandud rõhku isikute eraelu kaitsele. Seetõttu esineb puudujääke, mille tõttu on märgatavalt raskendatud või suisa välistatud isiku privaatsusega seotud õiguste efektiivne kaitse võimaliku rikkumise korral. Peamised puudused esinevad kahel tasandil: kannatanul puuduvad efektiivsed meetmed drooniga toime pandud võimaliku rikkumise ning drooni käitaja tuvastamiseks. Rikkumise tuvastamise temaatika jääb küll käesoleva töö raamidest välja, kuid selle tähtsust ei tohi alahinnata, kuna rikkumise tuvastamise puudumiseta ei ole kannatanul alust drooni käitajale midagi ette heita. Näiteks ei ole asjakohane eeldada isiku jäädvustamist pelgalt seetõttu, et droon asub isiku vaateväljas. Droonikaamera võimekus nii teravuse kui läätsevennuse osas seab siiski piirid, millest tulenevalt ei pruugi kaamera olla üldse häiritud isiku poole suunatud või pole tegemist isiku tuvastamatus tõttu isikuandmete töötlemisega. Väga tihti ei pruugi jäädvustatav isik isegi aru saada, et teda võib olla jäädvustatud, kuna drooni liikumistrajektoor jääb inimese tavavaateväljast kõrgemale. Suures plaanis ei tõuse siiski rikkumise tuvastamisest käitaja tuvastamiseta suurt kasu, kuna puudub isik, kellele rikkumist ette heita. Sellest tulenevalt on nii rikkumise kui ka käitaja tuvastamine omavahel tugevalt seotud ning kogu droonidega seonduva andmekaitsega seonduva problemaatika lahendamiseks tuleb kindlasti uurida mõlemat. Käesoleva töö problemaatikaga seoses on olulisimaks puuduseks drooni käitaja identifitseerimise raskus, sest drooni ning seda juhtivat isikut ei pruugi olla võimalik kokku viia pelgalt ümberkaudse ala kiire läbivaatuse põhjal. Arvestades drooni võrdlemisi suurt lennukaugust, mis võib kõrge kvaliteediga droonide puhul ulatuda kuni mitme kilomeetrini, võib näiteks linnaoludes käitaja ja drooni enda kokkuviiimine pea võimatuks osutada. Siinkohal on autori eesmärgiks viidata asjaolule, et tulevikus on droonidega seoses vaja lisaks pelgalt lennundust puudutavate probleemidele lahendada ka nendega seotud eraelu puutumatus aspektid. Edasise töö mõttes on asjakohane kirjeldada probleemolukord, millega seonduvale problemaatikale tähelepanu pööratakse ning mida lahendada üritatakse.

Kogu töö läbivaks probleemiks on juhtum, kus drooni käitaja pildi- ja videomaterjali salvestamist võimaldava kaameraga varustatud drooni vaatevälja jääb käitajale võõras isik, kes viibib enda koduaias. Seepeale otsustab drooni käitaja isikut pildistada. Lisaks sellele laeb

drooni käitaja tehtud pildid üles suhtlusvõrgustiku, kus neid saavad vabalt vaadata kolmandad inimesed. Seejuures pole jäädvustatud isik enda jäädvustamiseks ega jäädvustatu jagamiseks luba andnud.

Arvestades eesmärki pakkuda analüüsi siiski võimalikult laiale ringile kaasustele, on probleemolukorda konstrueerides üritatud hoiduda liigsest detailsusest. Abstraktsuse säilitamine on oluline arvestades jäädvustamise ja avalikustamisega seotud võimalike olukordade erinevate asjaolude paljusust. Jäädvustamine võib toimuda erinevates asukohtades, näiteks kellegi koduaias, avalikus pargis, aga ka siseruumis ja jäädvustatud võivad saada isikud erinevate tegevuste käigus, näiteks pingil istudes või hoopis paljalt päevitades. Samuti saavad erinevused tekkida näiteks jäädvustamise eesmärgiga seoses: jäädvustamine võib toimuda nii algselt vaid isiklikuks kasutuseks kui ka eesmärgistatult avalikustamisele suunatud tegevusena. Lisaks jäädvustamisega seotud erinevustele on jäädvustatut jagada mitmetel viisidel, näiteks võib andmed üles laadida avalikult mõnda sotsiaalvõrgustikku, aga ka jagada näiteks lendlehtedena tänaval. Eelnevast tulenevalt on selge, et erinevaid võimalikke esinevaid olukordade komplekte on hoomamatul hulgal, kuid kitsendusena on töö käsitlusest välja jäetud avalike ürituste, näiteks vabaõhukontsertide ja rahvaspordiürituste, raames toimuv korraldajapoolne jäädvustamine, mille puhul peavad isikud IKS § 11 lause 2 kohaselt jäädvustamist eeldama.

Järgnevalt selgitatakse välja, millised on kirjeldatud olukorras asjakohased võimalikud drooniga täide viidavad rikkumised ning millised eeldused peavad olema täidetud, et rikkumist esinemist saaks üldse jaatada.

Probleemolukorra kirjeldusest nähtuvalt on tegemist kahetasandilise sündmusega: isikut jäädvustatakse droonilt ning jäädvustatud materjali jagatakse kolmandate isikutega. Olgugi, et töö põhiteemaks on kogu eelnimetatud probleemolukorraga seonduv, on olulisimatel juhtudel, kus probleemolukorra erinevate tasandite käsitus teineteisest erineb, uuritud lisaks tervikule probleemolukorrale ka kannatanu õiguste kaitse võimalusi olukorras, kus jäädvustatud materjali ei ole kolmandatele isikutele avaldatud ehk esineb vaid probleemolukorra esimene etapp. Sellega seoses üritab käesolev töö pakkuda võimalikult laiapõhjalise analüüsi tihedalt seotud temaatikate puhul, eesmärgiga välja tuua võimalikult palju olukordi, mille esinedes võib kannatanu isikuõiguste kaitse võimalused olla piiratud ja mille lahendamiseks vajab regulatsioon uuendusi. Võimalus uurida ühes tervikprobleemiga ka selle üht etappi, on üks põhjustest, miks käesolevas töös otsustati kahetasandilise, jäädvustamisest ja avaldamisest koosneva, probleemolukorra uurimise kasuks. Probleemi kitsendamise näiteks vaid

esimesele võimalikule etapile ei oleks olnud võimalik erinevust omavates kohtades uurida avaldamisega seotud erisusi. Ainuüksi avaldamist uurides ei oleks olnud võimalik piisavalt keskenduda droonile kui tänapäeva ühiskonnas levinud muude fotograafiavahendite suhtes eriliste tunnustega andmete kogumise vahendile.

Seoses käesoleva töö probleemolukorra esitamisega on asjakohane paika panna kannatanu soovitatav õiguskaitselahendus, mille kasutamise võimalikkuse välja selgitamise ja tagamise soovist on kantud kogu edasine töö. Selleks on käesolevas töös valitud õigusvastase kahju hüvitamine.⁵⁵ Kuna varalise kahju tekkimine on käesolevas töös probleemolukorra mõttes pigem ebatõenäoline, on käsitletud antud olukorras asjakohasemat, mittevaralise kahju temaatikat.

Probleemolukorra sisust tulenevalt ei ole drooni käitaja ning jäädvustatav isik omavahelises lepingulises suhtes. Sellest tulenevalt langeb pooltevaheline võimalik võlasuhe lepinguväliste võlasuhete kategooriasse. Käesolevas töös asjakohaseid õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise ehk deliktiõigusliku nõude võimalikke aluseid võib leida erinevatest õigusaktidest, mistõttu on välja toodud erinevad võimalikud alternatiivid. Seoses käesoleva töö keskendumisega tsiviilõiguslikule lähenemisele ei ole töös käsitletud võimalikke karistusõiguslikke rikkumisi, näiteks omavolilist sissetungi⁵⁶ või eraviisilise jälitustegevust (KarS § 137), mis võivad paralleelselt käesolevas peatükis välja toodavate rikkumistega olla samuti asjakohased.

Probleemolukorda uurides võib tekkida küsimus, kas drooni roll on käesoleval juhul üldse oluline, kui isiku õiguse rikkumine võib esineda juba pelgalt pildi- või videomaterjali avalikustamisega ning polegi justkui vahet, millise seadme abil isikut on jäädvustatud. Seoses probleemolukorra kahetasandilisusega tuleb selles olukorras näha ka kannatanule kahju tekkimisel olulisena kaht erinevat tegu, mille seostamisel võib olla kannatanul enda õiguste kaitsmisel suur kasutegur. Näiteks võib jäädvustatu avalikustanu osutada avalikustamise teo põhjal tuvastamatuks – olgu seda siis tehtud kas ööpimeduses fotode üldkätidaval tänaval seinale kleepimise või tehniliste lahendustega oma identiteeti varjates interneti avarustesse üles laadimise teel. Vastavate meetmete kasutusele võtmisel, mille uurimiseni jõutakse käesolevas töös hiljem, säiliks võimalus tuvastada jäädvustaja, tuvastades esmalt drooni kasutamine

⁵⁵ Muid lepinguväliste võlasuhete võimalikke vorme ei ole käsitletud, kuna need ei ole probleemolukorra olude suhtes asjakohased.

⁵⁶ Karistusseadustik. - RT I, 04.01.2019, 15. § 266.

aegruumis. Sellega on võimalik kõikidest fotografeerimise juhtudest, olenemata kasutatavast vahendist, välja sõeluda drooniga tehtud materjali jäädvustajad. Drooni käitamise ja selle käitaja tuvastamise järel on võimalik asuda tuvastama rikkumist, millega seonduv käesolevasse töösse siiski ei mahu.

Samuti on drooni käitaja tuvastamine oluline, kui jäädvustaja ning jäädvustatu avaldaja on erinevad isikud. Mõlema isiku tuvastamisel avaneb kannatanul võimalus esitada kahju hüvitamise nõue mitme inimese vastu, millega võib tõusta võimalus reaalse hüvitise kättesaamiseks.

Nimetatud olukorrad võivad tunduda väga spetsiifiliste olukordadena, millel ei paista igapäevaeluga suurt pistmist olevat. Arvestades tehnoloogia kiiret arengut ning kasvavaid võimalusi seni ettenägematute olukordade esinemiseks, on droonide tuvastamise probleemi laiapõhjaline lahendamine siiski vägagi oluline lahendamaks droonidega seotud probleeme tulevikuski.

1.2.1. Tsiviildrooni võimekus isikut tuvastada

Käesoleva alapeatüki alguses esitatud küsimustele vastamiseks tuleb esmalt välja selgitada, kas drooniga on üldse võimalik riivata kellegi õigust isikuandmete kaitsele. Üheks eelduseks, et drooniga saaks üldse kellegi eraelu puutumatus riivata, on droonil asuva kaamera võimekus edastada piisava kvaliteediga pilti, mille põhjal on pildile jääv isik identifitseeritav. Piisava kvaliteedita jääks pildil näha olev isik pildi enda põhjal tuvastamatuks, millest tulenevalt ei oleks jäädvustatu näol tegemist isikuandmetega ning sellest tulenevalt oleks välistatud isiku andmekaitse õiguse rikkumine.

Droonilt tehtud pildi põhjal isikutuvastuse võimalikkust ei ole veel kahjuks laialdaselt uuritud. Üheks vähestest näidetest on Kenti Ülikoolis läbi viidud uurimus, milles uuriti mitme katse abil, kas testsubjektid tunnevad kahe tavakäibes levinud drooni edastatud videolõikude ja fotode põhjal ära spordiväljakul jalgpalli mängivate isikute seast ära need, kelle foto neile võrdlemiseks ette oli antud.⁵⁷ Erinevate katsete raames esitati testsubjektile äratundmiseks nii talle tuntud kui ka tundmatuid isikuid.

⁵⁷ M.Bindemann jt. Person identification from aerial footage by a remote-controlled drone. 2017. Arvutivõrgus: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5648773/>

Kokkuvõtteks leiti, et droonipildi põhjal tuvastati isikuid kehvasti, olenemata nende tuntusest testsubjektile. Näiteks selgus jalgpalliklubi enda liikmete testimisel, et vaid kolm inimest seitsmest suutis iseenda droonivideo põhjal ära tunda. Mängijate kolleegide puhul suutis pildil oleva isiku videol tuvastada vaid 8% katses osalenuist. Samas tõdeti, et kuigi kasutatud droonide kaamerad olid võrdlemisi suure resolutsiooniga⁵⁸, võivad tulemused muutuda, kui muuta drooni liikumiskiirust, kaameranurka, lennustabiilsust, kaugust identifitseeritavatest isikutest ning kõrgust maapinnast. Mainitud uuringus tehti droonilt ülesvõtteid 15 meetri ehk umbes viiekorruselise maja kõrguselt. Kuna jäädvustatavad isikud asusid jalgpalliväljaku keskosas ning droon asus jalgpalliväljaku äärejoone kohal, oli isikute ja drooni vahemaa maapinnal mõõdetuna olenevalt väljaku täpsetest mõõtetest vähemalt 25 meetrit. Võttes arvesse näiteks Eesti linnades asuvate koduaedade keskmist suurust, toimunuks läbiviidud uuringuga analoogiline tegevus viisil, mil droon asuks ilmselt väljaspool jäädvustatava isiku aeda. Rääkimata näiteks vahetult maja akna taga lendavast droonist, mille kaugus jälgitavast isikust on uuringus kasutatud kaugusest oluliselt väiksem. Seetõttu ei saa eelnevalt olukordades uurimuse tulemuste põhjal eeldada sama kehva äratundmise määra käesolevas töös peamiseks probleemiks olevas olukorras, kus droon lendab madalamal kõrgusel ja distants jälgitava isiku ning drooni vahel on väiksem. Lisaks distantsi erinevusele on muutumas droonide külge paigaldatavate kaamerate võimekus – turule on jõudnud 4K kvaliteediga kaamerad, mis astuvad droonilt jäädvustamise kvaliteedi osas suure sammu edasi.⁵⁹

Taiwani Informatsiooniteaduste Instituudis (IIS) läbi viidud uuringus uuriti droonidelt saadud fotode abil näotuvastamise võimalusi.⁶⁰ Droone siiski ei kasutatud, vaid hoopis kasutati droonile sobivat tavakäibes levinud 4K-kaamerat⁶¹ stabiilsuse ning ruumipiirangute tõttu kolmjalale kinnitatuna, mida liigutati pildistatavast isikust vastavalt katses nõutud kaugusele ja kõrgusele, imiteerides nii drooni paiknemist õhus.⁶² Tehtud fotod lasti populaarsetel näotuvastusprogrammidel⁶³ viia kokku pildil olevate isikute tavafotodega. Programmidel ei tekkinud probleeme isiku tuvastamisega, kui pilt oli tehtud pildistatavast isikust mööda

⁵⁸ Drooni integreeritud kaamera puhul 1280x720 pikslit(0,9 megapikslit (mx)) ja GoPro Hero4 Silveri puhul 2704x1520 pikslit (4,1 mx).

⁵⁹ 4K kaamera resolutsioon on 3840x2160 pikslit (8,3 mx) ehk edastatav pilt on võrreldes eelmises viites esitatuga kordades teravam. Nimetus (4K) tuleneb horisontaalteljel asuvatest pikslite arvust, mis olenevalt 4K versioonidest on umbes 4000 (täpsemalt kas 3840 või 4096).

⁶⁰ H.-J. Hsu ja K.-T. Chen. Face Recognition on Drones: Issues and Limitations. 2019. Arvutivõrgus: http://www.iis.sinica.edu.tw/~swc/pub/face_recognition_on_drones.html

⁶¹ GoPro Hero 3+ Silver Edition resolutsiooniga 3,680x2,760 (10 mx).

⁶² Kõrgused alates 1,5m kuni 5m ja kaugused alates 2m kuni 17m.

⁶³ Uurimuses kasutati näotuvastusprogramme Face++ ja ReKognition.

maapinda kuni 14 meetri kauguselt ja kuni 4 meetri kõrguselt maapinnast⁶⁴, mis tähendab umbes mitmekordse maja teise korruse kõrguselt jäädvustamist. Arvestada tuleb siiski fakti, et nimetatud uurimuses tehti fotod kindlalt maapinnal seisvalt konstruktsioonilt, mis loob erineva olukorra võrreldes õhus vibreerida võiva drooniga. Seetõttu võib droonilt pildistades tekkida fotode kvaliteedis teadmata suurusega erinevus.

Kokkuvõtvalt ei ole senitehtud uuringute tulemuste pinnalt võimalik põhjanevalt välistada iga droonikaameraga jälgitavate isikute tuvastamise võimalikkust. Samas ei ole võimalik jaatada ka igas olukorras droonilt isikuandmete töötlemise toimumist. Seoses võimalike rikkumiste tuvastamisega tekitab selline seadmete võimekuse vaheline suur kõikumine probleemi, kuna puudub võimalus üheselt jaatada või eitada rikkumise võimalikkust. Sellest tulenevalt tuleb igat esinevat olukorda hinnata iseseisvalt. Siiski on selge, et mida enam areneb kaamerate tehnoloogia, on aina enam tõenäolisem, et iga drooni käitaja saab enda drooniga teha teisest isikust piisava kvaliteediga pildi ning sellega seoses riivata isiku õigust isikuandmete kaitsesele.

1.2.2. Tsiviildrooni käitamine kui eralu puutumatus riive

Deliktiõiguslike võimalike rikkumiste tuvastamiseks peame alustama jäädvustatava isiku õiguste uurimisest, et leida käitaja teoga võimalik rikutav kaitsenorm. Käesoleval juhul on asjakohane norm põhiseaduse (PS) § 26, mille kohaselt on igapäevaelus õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel⁶⁵, mis on kaitstud kui inimõigus nii riikide põhiseaduste⁶⁶ kui ka rahvusvaheliste konventsioonide kaudu, millest laiaulatuslikumad on ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon⁶⁷, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (EIÕK)⁶⁸, ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta.^{69,70} Tähele tasub panna, et eestikeelses teaduskirjanduses on õigust eraelu puutumatusel nimetatud ka õiguseks privaatsusele (privaatsusõigus). Väljend pärineb inglise

⁶⁴ Lisada tuleb, et programmid vajavad näo tuvastamiseks ka minimaalset kaugust pildistatavast isikust ehk nägu ei suudetud tuvastada olukordades, kus kaamera asus isiku suhtes liiga suure nurga all. Hea tuvastamisvõime tekkis 4 meetri kõrgusel asuval kaameral olenevalt tuvastusprogrammist vastavalt 3 ja 5 meetri kaugusel isikust.

⁶⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2. § 26.

⁶⁶ Lisaks Eestile veel näiteks Läti Vabariigi põhiseaduses art 96 ja Leedu Vabariigi põhiseaduses art 22.

⁶⁷ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, art 12. Arvutivõrgus: <https://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>

⁶⁸ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2010, 14, 54, art 8. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13320295>

⁶⁹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta, 2012/C 326/02, 26.10.2012. – ELT L 326/391. Art 7.

⁷⁰ K.N.Metcalf. Privaatsusõigus inimõigusena ja igapäevatehnoloogiad: Privaatõiguse ja andmekaitse õiguslikud aspektid: V osa. 2014. Lk 82. Arvutivõrgus: <https://www.humanrightsestonia.ee/wp/wp-content/uploads/2014/11/EST-Uuringu-V-osa-Privaat%C3%B5iguse-ja-andmekaitse-%C3%B5iguslikud-aspektid.pdf>

keelest, kus eraelu puutumatus õiguse kohta kasutatakse väljendit *right to privacy*.⁷¹ Sisult ei ole erinevatel variantidel siiski vahet, vaid tegemist on sünonüümidega. Käesolevas töös on kasutatud peamiselt terminit „õigus eraelu puutumatusle“.

Isiksuse kaitsega seoses on eraelu puutumatus kõrval konkureerivaks kaitsenormiks PS §-s 19 sätestatud igaühe õigus vabale eneseteostusele. Nimetatud sätete kaitsealade piiritlemine ei ole praktikas üheselt välja kujunenud, kuid arvestades PS § 26 sarnasust sätte eeskujuks olnud EIÕK art 8 lõikele 1, võib eeldada, et õigus eraelu puutumatusle hõlmab ka PS §-st 19 tulenevad isiksuspõhiõigusega kaitstavad aspektid, näiteks õiguse enesemääramisele.⁷² Sellest tulenevalt kaitseb õiguse eraelu puutumatusle kõiki eraelu valdkondi, mis ei ole kaitstud eriõigustega.⁷³

Õigus eraelu puutumatusle on osaks isiku üldisest põhiõigusest enesemääramisele. Enesemääramine koosneb mitmetest komponentidest, näiteks rahvuslikust, kehalisest, seksuaalsest enesemääramisest, mis kõik on kaitstavad eraelu puutumatus õiguse sätetega.⁷⁴ Käesolevas töös olulisena kuulub lõpetamata loendisse ka isiku õigus informatsioonilisele enesemääramisele ning õigus oma kujutisele, samuti on eraelu kaitsega hõlmatud isiku identifitseerimine.⁷⁵ Informatsiooniline enesemääramine tähendab igaühe õigust ise otsustada, kas ja kui palju tema kohta andmeid kogutakse ja salvestatakse ning mida nende andmetega tehakse. Sellest tulenevalt kuuluvad drooniga teise isiku jäädvustamine ja jäädvustatu avalikustamine kui isikuandmete töötlemise juhud jäädvustatud isiku eraelu puutumatus õiguse kaitsealasse. Isikuandmetena on seejuures käsitatav igasugune teave, mille põhjal saab otseselt või kaudselt tuvastada füüsilise isiku, sõltumata sellest, millisel kujul või millises vormis need andmed on.⁷⁶ Sellest tulenevalt on isikuandmeteks isikust tehtud isiku tuvastamist võimaldav pildi- või videomaterjal. Põhiseaduse põhiõiguste kataloogis ei ole õigust isikuandmete kaitsele eraldi sättena välja toodud, kuid õigust on käsitletud kui üht olulist valdkonda eraelu puutumatus kaitsest.⁷⁷ Sarnaselt on praktikas olukord lahendatud ka EIÕK

⁷¹ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, art 12.

Eesti keeles: Kellegi era- ja perekonnaellu, kodupuutumatusse või kirjavahetusse ei tohi meelevaldselt sekkuda ega teotada kellegi au ja head nime.

Inglise keeles: No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation

⁷² Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2017. § 26 kommentaar, lõik 8. Arvutivõrgus:

<https://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=30&p=26>

⁷³ RKPJKo 25.06.2009, 3-4-1-3-09, p 16.

⁷⁴ M.Männiko. Õigus privaatsusele ja andmekaitsele. Tallinn, Juura 2011. Lk 41.

⁷⁵ RKTko 26.06.2013, 3-2-1-18-13, p 14.

⁷⁶ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (EL) 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus ja IKÜM), 27.04.2016. – ELT L 119/1. Art 4, p 1.

⁷⁷ PS kommenteeritud väljaanne. § 26, lõik 24.

artikkel 8 puhul.^{78,79} Põhiõiguste kataloogi sisaldavatest konventsioonidest on ainsana erandiks EL põhiõiguste harta, mille artiklis 8 on välja toodud eraldi sättena õigus isikuandmete kaitsele.⁸⁰ Olenemata sellest, et põhiõigused on sätetena eristatud, ei ole Euroopa Kohtu praktikas siiski õigust eraelu puutumatusse ja isikuandmete kaitsele selgelt eristatud, vaid mõlemale sättele on isikuandmetega seoses korduvalt ühiselt viidatud.⁸¹

1.2.3. Tsiviilprotsessi käitamine kui isikuõiguse rikkumine võlaõigusseaduses

Võlaõigusseaduse kohaselt on olukorras, kus isiku isikuandmeid isiku loata töödeldakse, võimalik esitada kahju hüvitamise nõue vähemalt ühel alusel: nõudes tekkinud kahju seoses kannatanu isikliku õiguse rikkumisega (VÕS § 1045 lg 1 p 4). Isikliku õigusena on VÕS § 1046 lõikes 1 asuvas näidisloetelus välja toodud näiteks isiku õigus aule ja nimele, aga ka käesolevas töös olulistena õigus enda kujutisele ja eraelu puutumatusse.

Isiku õigus määrata oma kujutise kasutamine ei ole piiranguteta õigus. Piirangud tulenevad VÕS §-st 1046, mille kohaselt on õigusvastane isiku kujutise õigustamatu kasutamine ja eraelu puutumatusse rikkumine. Kujutise õigustamatu kasutamine võib eelkõige väljenduda ilma isiku nõusolekuta kujutise avalikkusele kättesaadavaks tegemises.⁸² Kaitse isikuandmete õigusvastase kasutamise vastu tuleneb ka IKÜMist, mille kohaselt peab isikuandmete töötlemine olema seaduslik ning seaduslik on töötlemine juhul, kui selleks on isiku, kelle andmeid töödeldakse, nõusolek.⁸³ Arvestades isikuandmete töötlemisega hõlmatud paljusid erinevaid tegevusi, mille hulka kuulub ka andmete avaldamine, ei saa grammatiliselt tõlgendades välistada, et ka muud käitumisviisid võivad olla käsitletavad kui kujutise õigustamatu kasutamine. Näiteks võiks, nagu eelpool mainitud, olla kasutamisenäidetav käsitletav jäädvustamise ehk kujutise kui isikuandme kogumise protsess.

⁷⁸ European Union Agency for Fundamental Rights. Handbook on European data protection law. Council of Europe, 2014. Lk 15, viide 2.

⁷⁹ T.Ilus. Andmesubjekti osaluse põhimõtte Euroopa Nõukogu konventsioonide ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite valguses. Juridica 8/2005, Tartu. Lk 520.

⁸⁰ K.N.Metcalf. Privaatsusõigus inimõigusena ja igapäevatehnoloogiad, lk 86.

⁸¹ EKo 13.05.2014, C-131/12, *Google Spain SL, Google Inc. vs. Agencia de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González*, punktid 74, 81, 97, 99 ja EKo 09.11.2010, C-92/09 ja C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR ja Hartmut Eifert vs Land Hessen*, punktid 52.

⁸² P.Varul jt. Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2009. Lk 661.

Kujutise õigustamatu kasutamine on analoogia korras võetud üle nime kasutamise kirjeldusest.

⁸³ IKÜMi artiklis 6 on loetletud rohkem aluseid, mille täitmisel on andmete töötlemine seaduslik. Kuna aga need käesolevas asjas kohaldatavad pole, ei ole neid välja toodud.

Siiski ei ole VÕS § 1046 lg 2 kohaselt isikliku õiguse rikkumine õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve.⁸⁴ Muude seadusega kaitstud hüvede mõiste laiendamisel ongi alust arvestada ka IKÜMi andmetöötluse seaduslikkuse põhimõtteid (IKÜM art 6 lg 1), mille alusel on probleemolukorra raames tõenäoliselt olulisimaks tingimuseks andmesubjekti nõusolek andmete kogumiseks.⁸⁵ Käesoleva töö probleemolukorras töötlemiseks nõusolek puudub ning kuigi IKÜMis on sätestatud ka teisi andmete töötlemise seaduslikkuse aluseid, ei ole need käesoleva töö raames asjakohased. Isikuandmete töötlemise seaduslikkuse põhimõtete täitmata jätmisel on käesoleva töö probleemolukorras tegemist kannatanu isikuõiguse rikkumisega, millest tulenevalt kuulub tekitatud kahju hüvitamisele VÕS § 1045 lg 1 p 4 alusel.

Võimalikuks rikkumise õigustuseks on drooni käitaja enda põhiõigus eneseteostusele, mis seisneb loas teha ja tegemata jätta seda, mida isik soovib⁸⁶ ehk siis käesoleval juhul maailmaruumis drooni käitada ja nähtut jäädvustada. Sarnaselt eraelu puutumatus õigusele, pole eneseteostuse õiguski piiramatult, vaid isik peab PS § 19 kohaselt oma õiguste ja vabaduste kasutamisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.

1.2.4. Tsiiviidrooni käitamine kui isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumine

Isikuandmete kaitsega seoses on lisaks põhiõiguslikele alustele olulised õigusaktid, mis loovad täpsema reeglistiku isikuandmetega seonduvate protsesside tarbeks, täpsustades põhiõiguste sisu ning luues asjakohased definitsioonid. Eesti õigusruumis on olulisimaks isikuandmetega seotud õigusaktiks ELi liikmesriikidele otsekohalduv Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (samuti isikuandmete kaitse üldmäärus ja IKÜM ning inglise keelest tulenevalt GDPR).⁸⁷ Käesolevas töös kasutatakse määruse kohta lühendit IKÜM, juhindudes AKI isikuandmete töötlemise üldjuhendi üleskutses.⁸⁸ IKÜMi eesmärk on ühtlustada füüsiliste isikute põhiõiguste ja -vabaduste kaitset isikuandmete töötlemise toimingutel ning tagada

⁸⁴ RKTko 13.01.2010, 3-2-1-152-09, p 12.

⁸⁵ Sarnaselt on käsitletud olukorda endise IKS-i ja andmekaitse direktiivi vahel artiklis: S.Tammer. Kujutis kui tegelikult kaitstav õigushüve. *Juridica* 9/2011, Tartu. Lk 660.

⁸⁶ PS kommenteeritud väljaanne. § 19, lõik 6.

⁸⁷ Vt viide 76.

⁸⁸ Andmekaitse Inspeksioon. Isikuandmete töötlemise üldjuhend. Kinnitatud 31.05.2018, muudetud viimati 19.03.2019.

Arvutivõrgus:
https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/Juhised/2019%20juhised/Isikuandmete%20tootleja%20uldjuhend.pdf

isikuandmete vaba liikumine liikmesriikide vahel.⁸⁹ Nimetatud põhimõtteist kantuna on IKÜMis loodud isikuandmete kaitse normide raamistik kogu ELile ja teatud tingimustel ka väljapoole seda. IKÜMi isikuandmete töötlemise protsessidega seonduvast primaarsest tähtsusest tulenevalt on käesolevas töös ennekõike toetutud IKÜMi regulatsioonile ja selles pakutud võimalustele.

Käesoleva töö raames võimalikke isikuõiguste rikkumisi otsides on oluline välja tuua isikuandmete töötlemise kui drooni käitaja tegevuse definitsioon, sest just töötlemine on tegevus, mille põhjal on võimalik drooni käitaja võimaliku rikkumise olemasolu tuvastada. Töötlemisena käsitletakse andmetega tehtavat automatiseeritud või automatiseerimata toimingut, näiteks kogumist, säilitamist, avalikustamist või hävitamist (IKÜM art 4 p 2)⁹⁰ ehk töötlemise mõistega on hõlmatud pea mistahes andmetega tehtavad teod. Droonidega seotult võib seega töötlemiseks olla see, kui drooni käitaja droonikaamera salvestab pildi- või videomaterjali isikust, kes on jäädvustatud materjali põhjal tuvastatav, aga ka see, kui salvestatu näiteks internetti üles laetakse.

Jäädvustatavat isikut kaitseb nimetatud protsesside puhul õigus enda kujutisele, mis hõlmab nii pildi- kui videomaterjali, ning kuulub eraelu puutumatus kaitsealasse.⁹¹ Seoses kujutise kuulumisega isikuandmete sekka, kuulub sellest tulenevalt ka isiku õigus enda kujutisele isikuandmete kaitse valdkonda. Põhiseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt kaitseb õigus enda kujutisele üksikisikut tema näitamise vastu meedias.⁹² Vaid meedias näitamisega rangelt piiritletud õiguse kaitseala tuleb siiski pigem eitada, kuna tsiviilkohtupraktika kohaselt hõlmab iga isiku õigus määrata oma kujutise kasutamine ka näiteks enese jäädvustamise keelamist.⁹³ Nimetatud lähenemist toetab nii Riigikohtu halduskolleegiumi kui ka Euroopa Kohtu praktika, mille kohaselt käsitletakse isikuandmekaitse õiguse riivena muu hulgas isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist.^{94,95} Seega mõistetakse avalikustamist kui vaid üht andmetega tehtavatest protsessidest, mille toimumist või toimumata jätmist on isikul õigus

⁸⁹ IKÜM, põhjenduspunktid 3 ja 9.

⁹⁰ Artikkel täismahus: „,isikuandmete töötlemine“ – isikuandmete või nende kogumitega tehtav automatiseeritud või automatiseerimata toiming või toimingute kogum, nagu kogumine, dokumenteerimine, korrastamine, struktureerimine, säilitamine, kohandamine ja muutmine, päringute tegemine, lugemine, kasutamine, edastamine, levitamise või muul moel kättesaadavaks tegemise teel avalikustamine, ühitamine või ühendamine, piiramine, kustutamine või hävitamine;“

⁹¹ RKTko 13.01.2010, 3-2-1-152-09, p 11.

⁹² PS kommenteeritud väljaanne. § 26, lõik 25.

⁹³ RKTko 13.01.2010, 3-2-1-152-09, p 11 ja 12.

⁹⁴ RKHKo 12.07.2012, 3-3-1-3-12, p 19.

Kasutamise ja avalikustamise tähenduse erinevust nenditakse ka lahendist RKTko 21.12.2010, 3-2-1-67-10, punktis 6.

⁹⁵ EKO 08.04.2014, liidetud kohtuasjades C-293/12 ja C-594/12, *Digital Rights Ireland ja Seitlinger*, p 34.

tulenevalt õigusest oma kujutisele mõjutada. Kohtupraktika tihedam keskendumine isikuandmetega seotud rikkumiste osas vaid meedias avalikustamise aspektile tuleneb kohtupraktikas esinenud kaasuste asjaoludest, mis senimaani ongi peamiselt puudutanud soovimatut meedias kajastamist.⁹⁶ Ainult isikuandmete kogumist puudutavate kohtuasjade puuduse põhjuseid tuleb otsida ilmselt andmete kogumisega korda saadetavate võimalike rikkumiste raskest tuvastamisest, kuna andmed ei pruugi liikuda andmete koguja valdusest edasi.

Eelnevast tulenevalt saab järeldada, et isiku õigus enda kujutisele kaitseb isikut käesoleva töö probleemolukorra mõlema tasandi tegude vastu. Sellest tulenevalt on nii isikust foto- või videomaterjali tegemine kui ka saadud andmete avalikustamine käsitletavad riivena kannatanu enda kujutise õiguse vastu.

Võrdluses VÕS sätete alusel esitatud kahju hüvitamise nõudega, seisneb IKÜM art 82 alusel kahju hüvitamise eelis tõendamiskoormise ümberpööramises, millest tulenevalt ei pea mitte kannatanu tõendama kostja tegevuse õigusvastasust, vaid hoopis kostja peab tõendama, et on käitunud andmeid töödeldes õiguspäraselt.⁹⁷ Lisaks sellele on IKÜMis sätestatud kostja süüst sõltumatu vastutus, millest tulenevalt peab kostja tõendama lisaks õiguspärasele käitumisele ka enese vastutuse puudumist.⁹⁸ Sellega on seatud isikuandmete töötlejale väga suur tõendamiskoormis, lihtsustades oluliselt kannatanu kahju hüvitamise nõude esitamist. Siiski tasub tähele panna, et kuigi vastutus on süüst sõltumatu, on IKÜMis sätestatud töötleja kohustused enamuses suunatud mitte tulemusele, vaid tulemuse saavutamiseks kõige mõistlikult võimaliku tegemisele.⁹⁹

Eelpool välja toodust tulenevalt eksisteerivad alused, mille alusel tuleks kahju hüvitamise nõude võimalikkust uurida. Arvestades IKÜM artiklis 82 sätestatud kannatanule väga soodsat nõudealust, on edaspidises töös eeldatud, et kannatanul on huvi esitada enda nõue just sellel alusel ning seetõttu on kontrollitud esmalt selle nõudealuse kasutamise võimalust.

Seoses IKÜMis sätestatud aluse kehtivusega vaid määruse enda rikkumise korral, tuleb aluse kasutamiseks esmalt välja selgitada, kas käesoleva töö probleemolukorra suhtes on IKÜM üldse kohaldatav.

⁹⁶ Näiteks RKTko 13.01.2010, 3-2-1-152-09, RKHko 12.07.2012, 3-3-1-3-12, RKTko 20.06.2012, 3-2-1-169-11.

⁹⁷ K.Sein, M. Mikiver, P. K. Tupay. Pilguheit andmesubjekti õiguskaitsevahenditele uues isikuandmete kaitse üldmääruses. *Juridica* 2/2018, Tartu. Lk 108-109.

⁹⁸ Samas.

⁹⁹ Samas.

1.2.4.1. IKÜM kohaldamise kontroll isikuandmete avaldamisel

Tulenevalt IKÜMi kui üleliidulise isikuandmete töötlemist reguleeriva määruse olemusest võiks eeldada igat laadi isikuandmete töötlemise kuulumist määruse kohaldamisalasse. Siiski ei kuulu määruse kohaldamisalasse mitte kõik töötlemise juhud.

Käesoleva töös nii terviku probleemolukorra kui vaid isikuandmete kogumisega seoses on olulisim kohaldamisalasse kuulumist piirav erand IKÜMi artikli 2 lõike 2 punktis c sätestatud isikliku kasutamise erand, mille kohaselt „käesolevat määrust ei kohaldata, kui isikuandmeid töötleb füüsiline isik eranditult isiklike või koduste tegevuste käigus“. Samas lõikes on loetletud veel teisedki erandid, mille esinemisel määrust ei kohaldata, kuid need ei ole käesoleva töö raames asjakohased erinevatel põhjustel: töötlemine toimub liidu õiguse kohaldamisalasse kuuluva tegevuse käigus, isikuandmeid ei töötle liikmesriik ega pädev asutus süütegudega seoses.

Erandi eesmärgiks on määruse kohaldamisalast välja jätta andmete töötlemise juhud, kus andmete töötlemisest tulenevad riskid on määruse kohaldamisel tekkivate kohustustega võrreldes minimaalsed. Erandi puudumine tekitaks tänapäeva aina enam digitaliseerivas ühiskonnas inimeste igapäeva ellu juurde liigseid kohustusi. Andmete töötlemisena on käsitletav näiteks reisil vaatamisväärsuse pildistamine, kui pildile jääb ka teisi inimesi, kes on pildi alusel tuvastatavad. Eluliselt poleks aga taolise pildiga seoses otstarbekas rakendada IKÜMis sätestatud isikuandmete töötlemise nõudeid. IKÜMi põhjenduspunktide kohaselt ei tuleks määrust kohaldada isikuandmete töötlemise suhtes, mida füüsiline isik teostab eranditult isiklikel või kodustel eesmärkidel ja seega väljaspool ametialast või äritegevust. Lisaks võiks isiklik ja kodune tegevus hõlmata tegevust suhtlusvõrgustikes ja internetis, mida tehakse sellise isikliku või koduse tegevuse raames.¹⁰⁰ Sellest tulenevalt on seadusandja poolt eesmärgiks seatud võimalikult suure hulga eraisiku isiklike tegevuste määruse kohaldamisalast välja jätmise. Samas ei täpsustata ega tooda näiteid, mida tähendab koduse tegevuse raames tegutsemine.

EK on praktikas võtnud asjas *Lindqvist vs. Rootsi Kuningriik* erandi suhtes range seisukoha, mille kohaselt ei mahu ilmselgelt isikliku kasutamise erandi hulka see, kui isikuandmete töötlemine seisneb nende internetis avaldamises nii, et andmed on tehtud kättesaadavaks määratlemata isikute ringile.¹⁰¹ Siiski oleks mõistlik käesoleva töö tervikprobleemolukorda

¹⁰⁰ IKÜM, põhjenduspunkt 18.

¹⁰¹ EKo 06.11.2003, C-101/01, *Lindqvist vs. Rootsi Kuningriik*, p 47.

mitte koheselt määruse kohaldamisalasse lugeda, sest tuleb arvesse võtta Lindqvisti kaasuses tehtud eelotsuse toimumisaega, mis jääb praeguseks hetkeks juba 15 aasta taha, mistõttu tuleb kahtluse alla seada kohtu seisukoha igakordne sobivus tänases ühiskonnas esinevate kaasuste suhtes. Vahepeelsel ajal on internet kättesaadavaks muutunud pea pooltele inimestele kogu maailmas, millest tulenevalt võib järeldada interneti tähtsuse märkimisväärset kasvu keskmise isiku elus.¹⁰² Sellest tulenevalt ei tohiks toetuda seisukohale, kus igasugune isikuandmete internetis avaldamine kuuluks automaatselt IKÜMi kohaldamisalasse. EK seisukohta rangelt järgides võib tekkida olukord, kus IKÜMi võidakse kohaldada isegi digitaalses avatud suhtluskeskkonnas tehtud isiku kommentaarile, mis on tehtud teise eraisiku kohta.¹⁰³ Probleemile viitas IKÜMi koostamise protsessi jooksul ka WP 29, kelle hinnangul on erandi senine käsitus ühiskonna muutusi arvestades aegunud ning vajab uuendatud lähenemist.¹⁰⁴ Töörühma poolt praktika suunamiseks välja pakutud isikliku kasutamise erandi lisaeldused (avalikkus, sagedus, tegevuse professionaalsus) IKÜMi lõppteksti siiski ei jõudnud. Eelpool välja toodud erinevuste tõttu IKÜMi kommentaaride ja EK senise praktika vahel peab isikliku kasutamise erandi kohaldamisala kohta selguse andma ikkagi EK praktika.¹⁰⁵ Hetkeseisuga ei ole aga muule kui eelpool mainitud allikatele võimalik toetuda. Neist tulenevalt võib siiski eeldada, et kui praktikas isikliku kasutamise erandi piire isegi muudetakse, jäävad määruse kohaldamisalast välja esmalt isiku õigusi vähesel määral riivavad juhud, näiteks WP 29 poolt välja toodud isiku kohta suhtlusvõrgustikus tehtud kommentaar. Sellest tulenevalt võib vahekokkuvõttena eeldada, et pildi- või videomaterjali avaldamine kuulub edaspidigi IKÜMi määruse kohaldamisalasse. Selgusetum on olukord aga vaid andmete kogumise kuulumisega IKÜMi kohaldamisalasse, mistõttu on seda järgnevas alapeatükis eraldi uuritud.

¹⁰² 2005. aastal kasutas interneti 16% inimestest kogu maailmas, arenenud riikides oli see näit 51%. 2017. aastal olid samad arvud vastavalt 48% ja 81%. Telecommunication Development Bureau, International Telecommunication Union (ITU). ICT Facts and Figures 2005, 2010, 2017.

¹⁰³ K.Sein, M. Mikiver, P. K. Tupay. Pilguheit andmesubjekti õiguskaitsevahenditele uues isikuandmete kaitse üldmääruses, lk 98.

¹⁰⁴ Article 29 Working Party letter to EU Council president. Proposals for Amendments regarding exemption for personal or household activities. 11.12.2013. Lk 2. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/other-document/files/2013/20130227_statement_dp_annex2_en.pdf

¹⁰⁵ K.Sein, M. Mikiver, P. K. Tupay. Pilguheit andmesubjekti õiguskaitsevahenditele uues isikuandmete kaitse üldmääruses, lk 98.

1.2.4.2. IKÜM kohaldatavus isikuandmete jäädvustamisel

Droonidega seonduva jäädvustamise kohtupraktika puudumise tõttu tasub isikuandmete kogumise lubatavusega seoses analüüsida EK eelotsuse kohtuasjas *Ryneš vs Úřad pro ochranu osobních údajů* kohaldamise võimalikkust käesoleva töö kontekstis.¹⁰⁶ Kohtuasjas oli tegemist olukorraga, kus F.Ryneš, kelle maja oli korduvalt rünnatud, paigaldas oma maja katuseräästa alla statsionaarse kaamera, mis jälgis maja sissekäiku, üldkasutatavat tänavat ja vastasmaja sissekäiku. Järjekordse ründe, mille käigus purustati maja aken ragulkast lastud kiviga, kahtlusalused tuvastati kriminaalmenetluse raames kaamerast saadud videosalvestise põhjal. Üks kahtlusalustest palus kontrollida taolise valvesüsteemi seaduslikkust seoses sellega, et kaamera vaatevälja mahtus avalik tänav ning tänaval liikunud inimestelt polnud jäädvustamiseks küsitud nende nõusolekut ega teavitatud muul moel isikuandmete töötlemisest. Tšehhi Vabariigi kõrgeim halduskohus esitas Euroopa Kohtule küsimuse, kas F.Ryneši käitumise saab liigitada isikuandmete töötlemiseks, mida füüsiline isik teeb isiklikel või kodustel eesmärkidel?

Isiklike või koduste tegevustega seoses on kohus laiendanud tegevuse mõistet isikuandmete töötlemise toimumiskohale või sfäärile, kui ütles, et “/.../ isikuandmete töötlemine kuulub direktiivi 95/46¹⁰⁷ artikli 3 lõike 2 teises taandes ette nähtud erandi alla vaid siis, kui see toimub üksnes andmetöötleja isiklikus või koduses sfääris.”¹⁰⁸ Sfääri mõistet pole küll eelotsuses avatud, kuid tulenevalt otsuse punktist 33 võib järeldada, et tegemist on vähemalt kinnisasjadega seoses kõikjale väljapoole andmete töötleja isiklikku valdust jääva avaliku ruumiga.¹⁰⁹ Sellest tulenevalt ei peetud kaasuses nimetatud videovalvet isikliku kasutamise erandiga hõlmatuks. Tõenäoliselt ei tohiks isiklikust sfäärist väljumine olla siiski seotud üleminekuga ainult avalikku ruumi, vaid isiklikust sfäärist jääb väljapoole ka näiteks naabrile kuuluv kinnisasi, mis pole oma olemuselt avalik ruum, kuid on andmete töötleja jaoks võõras sfäär. Eelpool välja toodust tulenevalt tuleb droonidega seoses hinnata, kas drooni käitaja, kes

¹⁰⁶ EKo 11.12.2014, C 212/13, *Ryneš vs Úřad pro ochranu osobních údajů*.

¹⁰⁷ Direktiivi 95/46 näol on tegemist andmekaitse direktiiviga, mis tunnistati kehtetuks seoses IKÜMi vastu võtmisega. Isikliku kasutamise erandi puhul pole aga sisu kahe akti vahel muutunud, peale selle, et IKÜMi sõnastuses on andmete töötleja käitumine kitsendatud eranditult isiklikele või kodustele tegevustele.

¹⁰⁸ *Ryneš vs Úřad*, punkt 31.

¹⁰⁹ *Ryneš vs Úřad*, punkt 33.

Kui niisugune videovalve, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kasvõi osaliselt ulatub avalikku ruumi ja on seetõttu suunatud selle vahendi abil andmete töötleja isiklikust sfäärist väljapoole, ei saa seda pidada tegevuseks, millega tegeldakse üksnes „isiklikel või kodustel” eesmärkidel direktiivi 95/46 artikli 3 lõike 2 teise taande tähenduses.

lennutab drooni näiteks kellegi teise eraomandi kohal või avalikul tänaval, ja jäädvustab alal olevaid isikuid, töötleb isikuandmeid üksnes isiklikus või koduses sfääris.

Seoses eelotsuse keskmes oleva statsionaarse valvekaamera, kaameraga varustatud drooni ning erinevate käsikaamerate põhimõtteliste erinevustega nii jälgitava ala staatilisuse kui seadmete enda mobiilsuse osas, tuleb välja selgitada, millise kaameratüübi hulka droonikaamera rohkem kuulub ning kas eelotsuse järeldused on ka droonidega seoses kohaldatavad. Kuigi EK lahendist ei tulene sõnaselgelt, et lahendi sisu ei oleks võimalik kohaldada mõne muu kaameraliigi suhtes, tuleb seda siiski kohtujuristi ettepaneku põhjal nentida. Kohtujuristi hinnangul on õiguslikud küsimused, mis seonduvad mobiiltelefonide, salvestavate valvekaamerate või digitaalsete fotoaparaatide tehtud salvestistega, teistsugused ning neid ei ole ettepanekus käsitletud. Oluliste videoalvet teistest alternatiividest eristavate tunnustena on ettepanekus välja toodud videoalve pidevus ja süstemaatilisus, mis annavad võimaluse kaamera salvestusmahust oleneva ajaperioodi vältel tuvastada lõpmatu arvu inimesi.¹¹⁰

Pidevuse tunnust hinnates tuleb koheselt esile üks droonikaamera ja valvekaamera suur erinevus. Olenemata sellest, et droonidele paigaldatavate kaameratega on võimalik salvestada järjest tunde, seab jäädvustamiseks piirid drooni enda aku, mistõttu suudavad tavakäibes levinud droonid lennata tavaliselt järjest kuni pool tundi. Sellest tulenevalt ei ole ühe drooni abil pidev jälgimine võimalik. Lõpmatul hulgal akude vahetamisega või mitmeid droone vaheldumisi kasutades oleks võimalik teoreetiliselt saavutada ka pea püsiv videopildi edastus, kuid tegemist oleks siiski tavapäratu juhtumiga.

Süstemaatilisust eraldi tunnusena hinnates on drooni valvekaameraga samastada lihtsam. Drooni käitaja isiklikust järjepidevusest olenevalt ei oleks sugugi välistatud näiteks iga päev kindlal kellaajal kindla maa-ala jäädvustamine. Sellegipoolest ei ole kahe kumulatiivse tunnuse korral võimalik neist ühe täitmist tähelepanuta jätta ning eelpool mainitust tulenevalt tuleb EK lahendi kohaldatavust droonidega seoses siiski pigem eitada. Üldjuhtudel välistab droonide ning valvekaamerate samastamise ka WP 29, samas nentides, et kui droone kasutatakse otseselt videoalveks, võib neile siiski valvekaameratega sama regulatsioon kehtida.¹¹¹ Sama seisukoht on esitatud AKI poolt kaamerate kasutamise kohta käiva teabe kättesaamise hõlbustamiseks kokku kaamerate kasutamise juhendis.¹¹² Juhendi kohaselt käsitletakse droonilt jäädvustamist

¹¹⁰ EKo 11.12.2014, C-212/13, *Ryneš vs Úřad pro ochranu osobních údajů*, kohtujurist N. Jääskineni ettepanek. P 30.

¹¹¹ Article 29 Data Protection Working Party Opinion 01/2015, lk 8.

¹¹² Andmekaitse Inspektsioon. Juhend kaamerate kasutamise kohta. 01.07.2016. Arvutivõrgus: [https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/kaamerate%20juhis%20\(01.07.2016\).pdf](https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/kaamerate%20juhis%20(01.07.2016).pdf)

eriregulatsiooni puudumise tõttu samamoodi, nagu näiteks maapinnalt tavalise fotoaparaadi või telefoniga jäädvustamist. Isiklikul otstarbel töötlemise erandi piiride üldreeglit on juhendis kirjeldatud järgnevalt: „kuni inimene salvestist pere ringist väljapoole ei jaga, kohaldub isiklikul otstarbel töötlemise erand sõltumata sellest, mida ja kuidas selle kaameraga filmitakse.“¹¹³ Juhise valguses tekib küsimus, kas on lubatud näiteks tänaval mööduvast või oma koduaias päevitavast isikust mistahes kaameraga portreefoto teha, kui selle tegemisel ei ole plaanis pilte avaldada? Kas olukord oleks teisiti käsitletav, kui pildile jääb oma koduruumides riieteta viibiv isik?¹¹⁴ Taolise konstruktsiooni lubatavus loob justkui võimaluse koguda isikute kohta mistahes pildi- või videomaterjali. Andmete kogumise huvi eesmärgi järgi ei hinnata, mistõttu tundub teistest isikutest piltide kogumise fetišiga isikutel oma huvi rahuldamiseks vaba tee olevat.

Selguse asjas, kui rangelt isikliku kasutamise erandit tegelikkuses edaspidi käsitletakse, peab tooma EK praktika. Hetkeseisuga tuleb siiski nentida, et tõenäoliselt ei kuulu droonilt pelgalt teise isiku jäädvustamine eelpool välja toodust tulenevalt IKÜMi kohaldamisalasse.

Seetõttu ei ole kannatanul võimalik kasutada IKÜMis sätestatud kannatanule soodsat kahju hüvitamise nõudealust ning puudub võimalus IKÜMi sätete rikkumisi kasutada ka seadusest tuleneva kohustuse rikkumistena VÕS alusel esitatava kahju hüvitamise nõude korral. Tulenevalt IKÜMi kohaldamatusest käesoleva töö probleemolukorra esimese tasandi suhtes, on edaspidi käsitletud vaid kogu probleemolukorraga seonduvat. Siiski ei ole otseselt välistatud vaid jäädvustamise pinnalt kahju hüvitamise nõude võimalikkus VÕS sätete alusel. Tõenäoliseks probleemiks delikti üldkoosseisu täitmisel saab vaid jäädvustamisega piirduva teo õigusvastasuse tuvastamine, mille puudumisel ei ole kahju hüvitamist VÕS alusel võimalik nõuda. Seoses käesoleva töö keskendumisele kannatanule väga soodsale IKÜMist tulenevale nõudealusele, ei ole VÕS alusel esitatavaid nõudeid täiendavalt käsitletud.

¹¹³ Samas, lk 6.

„Seega seni, kuni inimene salvestist pere ringist väljapoole ei jaga, kohaldub isiklikul otstarbel töötlemise erand sõltumata sellest, mida ja kuidas selle kaameraga filmitakse. Sellisel juhul ei ole vaja kedagi teavitada ega kellegi nõusolekut küsida.“ Tegemist on veel andmekaitse direktiivi ja IKS-i vana redaktsiooni ajal koostatud juhendiga.

¹¹⁴IKÜMi jõustumisega seoses on õiguskorraldust kaotatud „delikaatsete isikuandmete“ mõiste, mis andmekaitse direktiivi kehtimisajal veel IKSis sätestatud oli.

1.2.4.3. Kahju hüvitamine IKÜM alusel

Olles eenevalt välja selgitanud, et käesoleva töö probleemolukord kuulub IKÜMi kohaldamisalasse, on käesoleva alapeatüki eesmärgiks välja selgitada, kas käesoleva töö probleemolukorra alusel on võimalik IKÜM art 82 alusel kahju hüvitamist nõuda. Selleks kontrollitakse probleemolukorra asjaolusid nõudalusele vastava kontrollskeemi abil.

Seoses IKÜM art 82 märgatava kannatanut soosiva erinevusega siseriikliku lepinguvälise võlasuhte regulatsiooniga võrreldes, on nõudealuse kontrollimisel asjakohane mitte jälgida täies mahus VÕSis sätestatud deliktiüldkoosseisu skeemi, vaid käesolevas töös on otsustatud lähtuda ajakirja Juridica isikuandmete kaitsesele pühendatud erinumbris esitatud spetsiaalselt kasutatavale nõudealusele mõeldud skeemist.¹¹⁵

Nõude esitamiseks õigustatud isikuks on andmesubjekt, kelle õigust isikuandmete kaitsesele on rikutud. Seejuures saab andmesubjektiks olla vaid füüsiline isik, kelle isikuandmeid töödeldakse (IKÜM art 1 lg 1). Kohustatud isikuks on andmete töötaja.¹¹⁶

Kahju hüvitamise nõude eeldused:

1. Rikkumine

Olles välja selgitanud, et nii teise isiku jäädvustamine kui ka jäädvustatu avalikustamine on käsitletavat kannatanu kujutise õiguse riivena ning mõlemad teod on tänapäeva tehnilisi võimalusi arvestades võimalikud, tuleb järgnevalt selgeks teha, mis hetkest ja millistel tingimustel saab riivena käsitletav tegu rikkumise staatuse.

Artikli 82 sõnastuse kohaselt piisab mistahes määruse, või määruse alusel vastu võetud õigusakti¹¹⁷, rikkumisest, et oleks võimalik nõudealuse kasutamisel jaatada rikkumise esinemist. Käesoleva töö probleemolukorra puhul saab määruse rikkumisena kasutada andmete töötlemise seaduslikkuse nõude rikkumist. Isikuandmete töötlemise põhimõtted on üles loetletud IKÜMi artiklis 5¹¹⁸, mille täitmise eest vastutab IKÜM art 5 lg 2 alusel vastutav

¹¹⁵ K.Sein, M. Mikiver, P. K. Tupay. Pilguheit andmesubjekti õiguskaitsevahenditele uues isikuandmete kaitsese üldmääruses, lk 108-113.

¹¹⁶ Nõue on teatud juhtudel võimalik esitada ka volitatud töötaja vastu, kuid käesolevas töös probleemolukorras sellist isikut ei esine.

¹¹⁷ IKÜM põhjenduspunkt 146.

Näiteks: IKS.

¹¹⁸ Artikli lg 1 täismahus:

1. Isikuandmete töötlemisel tagatakse, et

a) töötlemine on seaduslik, õiglane ja andmesubjektile läbipaistev („seaduslikkus, õiglus ja läbipaistvus“);

b) isikuandmeid kogutakse täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärastel eesmärkidel ning neid ei töödelda hiljem viisil, mis on nende eesmärkidega vastuolus; isikuandmete edasist töötlemist avalikes huvides toimuva

töötleja. Seejuures on põhimõtted isikuandmete töötlemisel kohustuslikud ning peavad esinema kumulatiivselt, millest tulenevalt tuleb loetellu kuuluvate põhimõtete täitmist käesoleva töö probleemolukorraga seoses ühekaupa uurida.

Esimese põhimõttena on määruses välja toodud töötlemise seaduslikkus. Määruse kohaselt on isikuandmete töötlemine seaduslik vaid siis, kui täidetud on vähemalt üks IKÜM artikli 6 lõikes 1 nimetatud tingimustest.¹¹⁹ Käesoleva töö probleemolukorraga seoses on võimalik koheselt välistada erinevatel põhjustel mitte-asjakohased tingimused: vastavalt probleemolukorrale puudub isikuandmete töötlemiseks andmesubjekti nõusolek, andmete töötlemine ei toimu lepingulises suhtes, töötlejal puudub juriidiline kohustus andmete töötlemiseks ning töötlemine ei toimu avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks.

Sellest tulenevalt väärivad analüüsi kaks tingimust: andmete töötlemise vajadus mõne füüsilise isiku eluliste huvide kaitseks ning andmete töötlemise vajadus vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral.

Eitada tuleb andmete töötlemise vajadust mõne füüsilise isiku eluliste huvide kaitseks. Kuigi grammatilise tõlgenduse kaudu võib jõuda seisukohale, et ka isiku uudishimu rahuldamine võib olla sätte mõttes kaitstav isiku eluline huvi, on õiguslooja siiski mõelnud ennekõike isiku

arhiveerimise, teadus- või ajaloouringute või statistilisel eesmärgil ei loeta artikli 89 lõike 1 kohaselt algsete eesmärkidega vastuolus olevaks („eesmärgi piirang“);

c) isikuandmed on asjakohased, olulised ja piiratud sellega, mis on vajalik nende töötlemise eesmärgi seisukohalt („võimalikult väheste andmete kogumine“);

d) isikuandmed on õiged ja vajaduse korral ajakohastatud ning et võetakse kõik mõistlikud meetmed, et töötlemise eesmärgi seisukohast ebaõiged isikuandmed kustutaks või parandataks viivitamata („õigsus“);

e) isikuandmeid säilitatakse kujul, mis võimaldab andmesubjekte tuvastada ainult seni, kuni see on vajalik selle eesmärgi täitmiseks, milleks isikuandmeid töödeldakse; isikuandmeid võib kauem säilitada juhul, kui isikuandmeid töödeldakse üksnes avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- või ajaloouringute või statistilisel eesmärgil vastavalt artikli 89 lõikele 1, eeldusel et andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks rakendatakse käesoleva määrusega ettenähtud asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid („säilitamise piirang“);

f) isikuandmeid töödeldakse viisil, mis tagab isikuandmete asjakohase turvalisuse, sealhulgas kaitseb loata või ebaseadusliku töötlemise eest ning juhusliku kaotamise, hävitamise või kahjustumise eest, kasutades asjakohaseid tehnilisi või korralduslikke meetmeid („usaldusväärsus ja konfidentsiaalsus“);

¹¹⁹Artikli lõige 1 täismahus:

1. Isikuandmete töötlemine on seaduslik ainult juhul, kui on täidetud vähemalt üks järgmistest tingimustest, ning sellisel määral, nagu see tingimus on täidetud:

a) andmesubjekt on andnud nõusoleku töödelda oma isikuandmeid ühel või mitmel konkreetsel eesmärgil;

b) isikuandmete töötlemine on vajalik andmesubjekti osalusel sõlmitud lepingu täitmiseks või lepingu sõlmimisele eelnevate meetmete võtmiseks vastavalt andmesubjekti taotlusele;

c) isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja juriidilise kohustuse täitmiseks;

d) isikuandmete töötlemine on vajalik andmesubjekti või mõne muu füüsilise isiku eluliste huvide kaitsmiseks;

e) isikuandmete töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks;

f) isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, eriti juhul kui andmesubjekt on laps.

eluspüsimisega seotud huve näiteks humanitaarhädaolukordades, näiteks epideemia ja loodusõnnetuse korral.¹²⁰

Hoopis suuremat tähelepanu vajab viimane allesjäänud tingimus, mille kohaselt võib isikuandmeid töödelda vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, kui huvi kaalub üles andmesubjekti asjaga seotud põhiõigused ja -vabadused.

Õigustatud huvi olemasolu hoolsa hindamise tähtsust rõhutatakse ka IKÜMis, mille kohaselt tuleb hinnata, kas andmesubjekt võib andmete kogumise ajal ja kontekstis mõistlikkuse piires eeldada, et isikuandmeid võidakse sellel otstarbel töödelda.¹²¹

Eesti kohtupraktikas esineva käesoleva töö probleemolukorraga sarnaseima juhu ehk andmesubjekti nõusolekuta tema meedias näitamiseks peab olema täidetud mitu eeldust: isiku kujutist tohib kasutada üldjuhul vaid tema endaga seotud päevasündmuse kajastamiseks ning sündmuse enda kajastamine peab olema vajalik ja avalikkuse huvi peab kaaluma üles isiku huvi.¹²² Huvide kaalumisel tuleb arvesse võtta näiteks andmesubjekti kuulsust. Näiteks avaliku elu tegelased on oma staatuse tõttu sunnitud arvestama suurema tähelepanuga¹²³, mis käesoleva töö raames võiks tähendada madalamat õigustatud huvi lävendit neist piltide või videote avaldamise osas kui suvalisel teisel isikul.

Seoses isikuandmete ajakirjandusliku avaldamise suurele kattuvusele mistahes muu avalikustamisega saame kasutada eelpool nimetatud isikuandmete avaldamise seaduspärasuse kontrolli eeldusi analoogia korras kasutada ka muu, kui vaid ajakirjanduses toimunud avaldamise korral. Sellest tulenevalt on subjekti kuulsust ning isikuandmete kaitse piiride osas vaja igat esinevat kaasust eraldi hinnata. Seejuures ei ole käesoleva töö eesmärki silmas pidades mõistlik rohkem süveneda erinevate andmesubjektide võimalikesse erinevustesse, vaid saab tõdeda, et vähemalt andmesubjekti kuulsuse aspekti hinnates ei kaalu vastutava töötleja või kolmanda isiku huvi suurel hulgal olukordades üles andmesubjekti õigusi.

Sellest tulenevalt on käesoleva probleemolukorra puhul suur tõenäosus, et isikuandmete töötlemine ei ole seaduslik, kuna täitmata on kõik IKÜMi artikli 6 lõikes 1 välja toodud seadusliku töötlemise alustest. Arvestades seda, et artiklis 5 nimetatud tingimused peavad kõik esinema, et töötlemine vastaks IKÜMi nõuetele, ei ole peale seaduslikkuse tingimuse

¹²⁰ IKÜM, põhjenduspunkt 46.

¹²¹ IKÜM, põhjenduspunkt 47.

¹²² RKTko 13.01.2010, 3-2-1-152-09, p 13.

¹²³ RKTko 13.05.2005, 3-2-1-17-05, p 20.

mittetäitmist teisi tingimusi vaja enam kontrollida. Sellest tulenevalt saab käesoleva töö probleemolukorras jaatada määruse rikkumist.

Seaduslikkuse nõude rikkumisele alternatiivseid määruse rikkumisi käesolevas töös uuritud pole. Käesoleva töö hüpoteetilises probleemolukorras võib vaid ennustada, milliseid võimalikke rikkumisi andmete töötaja veel korda võib saata. Kindlasti võib loogiliselt eeldada, et ebaseaduslikult andmeid töötleni ei plaani suure tõenäosusega tagada näiteks andmesubjektile võimalust andmetega tutvumiseks, kuid liigsete ennustuste tegemisest on käesolevas töös siiski mahu raiskamise vältimiseks hoidutud.

2. Vastutus

IKÜMi artiklis 82 on ette nähtud töötaja süüst sõltumatu vastutus¹²⁴, mis on üheks peamistest põhjustest, miks kannatanu peaks ennekoike soovima kahju hüvitamise nõudmist IKÜMi alusel. Vastavalt põhimõttele vabastatakse vastutav töötaja või volitatud töötaja vastutusest kui ta tõendab, et ei ole mingil viisil vastutav kahju põhjustanud sündmuse eest (IKÜM art 82 gl 3). Nagu eelpool välja toodud, ei ole süüst sõltumatu vastutusega seonduvat EK praktikas veel täpsustatud, mistõttu tuleb lähtuda õiguskirjanduses seniavaldatud arvamustele põhinevast. Käesoleva töö probleemolukorra puhul on rikutakse kohustust, mis on suunatud tulemuse saavutamisele. Sellest tulenevalt ei ole andmete töötajal võimalik kasutada vastutusest pääsemiseks kohustuse täitmiseks kõige mõistlikult võimaliku tehtu ettekäänat. Seega on andmete töötaja käesoleva töö probleemolukorras rikkumise eest vaikimisi vastutav ning vabaneb vastutusest vaid selle puudumise tõendamise korral.

3. Kahju tekkimine ja selle ulatus

Igal isikul, kes on kandnud käesoleva määruse rikkumise tulemusel materiaalselt või mittemateriaalselt kahju, on õigus saada vastutavalt töötajalt või volitatud töötajalt hüvitist tekitatud kahju eest (IKÜM art 82 lg 1). Kahju mõistet tuleks Euroopa Kohtu praktikat arvestades tõlgendada laialt ja sellisel viisil, mis kajastab täielikult käesoleva määruse eesmärke. Andmesubjektid peaksid saama täieliku ja tõhusa hüvitise kahju eest, mida nad on kandnud.¹²⁵

¹²⁴ B. Van Alsenoy. Liability under EU Data Protection Law From Directive 95/46 to the General Data Protection Regulation. Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law. 2016/7. Lk 288. Arvutivõrgus: https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-7-3-2016/4506/van_alsenoy_liability_under_eu_data_protection_law_jiptec_7_3_2016_271.pdf

¹²⁵ IKÜM, põhjenduspunkt 146.

Arvestades, et kahju hüvitist on võimalik nõuda vaid juba tekkinud kahju eest, on oluline teada saada, kuidas käib isikuandmete töötlemise normide rikkumise puhul kahju tuvastamine. Eesti kohtupraktikas eeldatakse rikkumise puhul kannatanu mittevarelise kahju teket: enne IKÜMi kehtinud IKS-i alusel tehtud otsuste põhjal on IKS eesmärgiks kaitsta mittevarelise kahju eest kannatanut ja rikkumise korral eeldatakse kahju tekkimist.¹²⁶ Seoses IKÜMi jõustumisega, ei ole töö kirjutamise ajal teada, kas hetkel kehtiva IKS-i seoses on oodata praktika muutumist, mistõttu ei jää muud üle kui eeldada varasema praktika jätkumist.

Arvestades RK lahendite asjaolusid, kus tegemist on olnud pea eranditult meedias soovimatult avaldatuga, ei saa mittevarelise kahju tekke eeldamise põhimõtet täies mahus rakendada igakordse IKÜMi rikkumise puhul. Praktikas on olnud tegemist lisaks isikuandmete töötlemise reeglite rikkumisele samaaegselt ka isikuõiguste rikkumisega, mida aga iga IKÜMi rikkumise puhul ei pruugi esineda.

Sellest tulenevalt on õiguskirjanduses jõutud seisukohale, et mittevarelise kahju tekkimist saab eeldada vaid juhtudel, kui andmekaitsereeglite rikkumisega ühes esineb ka isikuõiguste rikkumine.¹²⁷ Käesoleva töö probleemolukorra puhul on tegemist lisaks IKÜMi määruse rikkumisele ka isiku kujutise õiguse rikkumisega (vt lähemalt peatükk 1.2.3.) millest tulenevalt saab kahju tekkimise fakti eelpool analüüsitud rikkumise tuvastamise pinnalt jaatada. Kahju ulatusega seonduv temaatika käesoleva töö raamesse ei mahu, mistõttu pole seda uuritud.

4. Põhjuslik seos

Põhjusliku seose uurimise eesmärgiks on kindlaks teha, kas käesoleval juhul oli kahju tekitaja tegu kannatanule tekkinud kahju põhjuseks.¹²⁸ Õiguskirjanduse põhjal on IKÜM art 82 nõude puhul lubatav kasutada Eesti õiguseski kasutusel olevat nn *conditio sine qua non* (CSQN) testi.¹²⁹ CSQN-testi järgi loetakse ajalisel eelnev sündmus hilisema sündmuse põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajalisel hilisemat sündmust toimunud.¹³⁰ Jaatava vastuse puhul ei ole analüüsitava teo ja kahju vahel põhjuslikku seost, eitava vastuse puhul on põhjuslik seos olemas.¹³¹ Käesoleval juhul tuleb vastavalt probleemolukorra asjaoludele hinnata kahju

¹²⁶ RKTko 26.06.2013, 3-2-1-18-13, p 31 ja RKTko 29.03.2017, 3-2-1-153-16, p 17.5.

¹²⁷ K.Sein, M. Mikiver, P. K. Tupay. Pilguheit andmesubjekti õiguskaitsevahenditele uues isikuandmete kaitse üldmääruses, lk 112.

¹²⁸ P.Varul jt. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2016. Lk 667.

¹²⁹ K.Sein, M. Mikiver, P. K. Tupay. Pilguheit andmesubjekti õiguskaitsevahenditele uues isikuandmete kaitse üldmääruses, lk 113.

¹³⁰ RKTko 11.12.2013, 3-2-1-129-13, p 23.

¹³¹ RKTko 07.12.2005, 3-2-1-149-05, p 13.

tekitaja mõlemat tegu jadana: jäädvustamine ja jäädvustatu jagamine. Põhjusahela kui sündmuste jada, mitte pelgalt ühe teo, uurimist lubab ka RK praktika.¹³²

Käesoleva töö probleemolukorra põhjal on võrdlemisi lihtne järeldada, et drooni käitaja teod on kahju vajalikeks põhjusteks. Drooni käitajapoolse juhtimiseta poleks droon liikunud kannatanu lähedusse ega teinud drooni käitaja aktiivse tegevuseta, näiteks pildistamisfunktsiooni vajutamiseta, või passiivsema juhtimiseta, näiteks salvestas kaamera kogu lennu vältel, kannatanust pildi- või videomaterjali. Samuti ei oleks jäädvustatud materjal jõudnud kolmandate isikuteni, kui seda poleks mistahes viisil neile kättesaadavaks tehtud.

Eelnevast tulenevalt saab kokkuvõtvalt järeldada, et käesoleva probleemolukorra puhul on IKÜM artiklis 82 sätestatud kahju hüvitamise nõude eeldused täidetud ning kannatanu saab kahju hüvitamist nõuda.

1.3. Kannatanu võimalus pöörduda kohtusse seoses tsiviildrooni käitaja poolt toime pandud rikkumisega

Eelmises alapeatükis sai selgeks, et käesoleva töö probleemolukorra pinnalt on kannatanul vähemalt teoreetiline võimalus IKÜMi alusel kahju hüvitamist nõuda. Probleeme võib tekkida aga nõude reaalse esitamisega. Peamine kitsaskoht oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumisel tekib kannatanul drooni käitaja ja/või jäädvustatud andmete avaldamise avaldaja tuvastamisega seoses.

Õigusvastase kahju hüvitamise nõudega kohtusse pöördumisel peab kannatanu esitama kohtule hagiavalduse, kuhu tuleb muuhulgas ära märkida kostja nimi ning missugust tema isiklikku õigust kostja rikkus.¹³³

Kostja nime hagiavaldusesse märkimata jätmisel ei saa kohus asja menetlusse võtta isegi siis, kui hageja suudab mingil viisil tõendada kahju tekkinud rikkumise esinemise. Sellest tulenevalt on kohus sunnitud kostja nime märkimata jätmisel igakordselt hagiavalduse menetlusse võtmisest TSMS § 371 lg 1 p 11 alusel keelduma, kuna hagiavalduses esitatud andmed, mis käesoleval juhul lihtsalt puuduvad, kostja kohta ei võimalda isiku tuvastamist.

Käesoleva töö mahtu kuulub vaid drooni käitaja tuvastamine. Arvestades, et kahju hüvitamise nõudega hagi esitamine võib toimuda ka tuvastamise korral vaid kogutud andmete avalikustaja

¹³² RKTko 10.12.2003, 3-21-125-03, p 27.

¹³³ RKTko 28.05.2008, 3-2-1-43-08, p 14.

vastu, ei saa käesolev töö kahjuks oma mahus lahendada kõikvõimalikke käesoleva töö problemaatikaga seotud hagi esitamisega seotud probleeme.

Käesoleva töö vahekokkuvõtteks saab teha järelduse: droonide käitamise regulatsioonis puuduvad efektiivsed meetmed drooni käitaja igakordseks tuvastamiseks. Vaid väga piiratud osal Eesti territooriumist kehtiv loasüsteem ei taga võimalust drooni käitaja igakordseks tuvastamiseks sündmuskohal või tagantjärele muul viisil. Loakohustuslikust territooriumist välja jääval alal on käitaja tuvastamine veelgi ebatõenäolisem, kuna siis ei jää ka kõige kohusetundlikumast käitajast, kes loakohustuslikul alal endast asjakohastele asutusele märku annaks, mitte mingisugust jälge.

Tulenevalt drooni käitaja tuvastamise raskustest võib olla takistatud käesoleva töö probleemolukorras soovimatult droonilt jäädvustatud ning jäädvustatu avaldamisega kahju kandnud kannatanu pöördumine oma kujutise õiguse rikkumise korral kohtusse põhjusel, et drooni käitaja tuvastamatuse tõttu ei pruugi olla võimalik kellegi vastu hagi esitada. Seetõttu ei ole kannatanul isegi võimalik esitada tõendeid võimaliku rikkumise kohta, mis nagu korduvalt eelpool mainitud, on õiguste kaitsel vähemalt sama suureks probleemiks kui drooni käitaja tuvastamine. Seejuures tuleb silmas pidada, et käesoleva töö probleemolukord on kaheastmeline, koosnedes jäädvustamisest ja jäädvustatu avaldamisest, ning võib kattuda suuresti olukorraga, kus isikut jäädvustatakse kellegi käes asuva fotokaameraga ja see jäädvustus avaldatakse. Käesolevas töös on siiski uuritud vaid droonilt tehtud jäädvustustega seotud isikuõiguste rikkumise juhte.

Eelnevalt tuvastati, et drooni käitaja tuvastamatus on üheks põhjustest, miks kannatanu õiguste kohtulik kaitse on hetkel käesoleva töö probleemolukorras raskendatud asjaoludest tulenevalt kuni võimatuseni välja. Sellest tulenevalt vajab kehtiv drooni käitamise regulatsioon muudatusi, et ennekõike oleks tuvastatav drooni käitaja ja kannatanul oleks olukorras, kus tema õigusi võib olla rikutud, võimalik pöörduda kohtu poole. Järgmises peatükis esitatud ettepanekud ongi kantud huvist lahendada drooni käitaja tuvastamise probleem ning neid analüüsitakse mitmekülgsest, saamaks teada, kas tegemist on probleemi lahendamiseks sobivate lahendustega.

2. Tsiividrooni käitaja tuvastamise meetmete analüüs

2.1. Tsiividrooni käitaja tuvastamise meetmed Euroopa Komisjoni delegeeritud õigusaktis C(2019)1821

Käesolevas peatükis analüüsitavad drooni käitaja tuvastamiseks mõeldud meetmed tulenevad Euroopa Komisjoni delegeeritud aktist C(2019)1821¹³⁴. Samas ei pärine mitte kogu meetmete kirjeldus ainult sellest õigusaktist – 12.03.2019 võeti Euroopa Komisjoni poolt vastu delegeeritud akt koos lisa¹³⁵, rakendusakti¹³⁶ ja selle lisaga¹³⁷. Seejärel liiguvad aktid Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu kätte, kus need kohustusliku kahekuulise kontrollperioodi jooksul üle vaadatakse, misjärel vastuolude puudumisel võidakse ideaalis avaldada juba enne 2019. aasta suve. Töö koostamise ajal on plaanitud kogu aktide komplekti jõustumise järgse üleminekuperioodiga lõpule jõuda 2022. aastaks.¹³⁸ Lisaks eelnimetatud aktidele on EASA poolt vaja välja anda käitamise aktsepteeritavate vahendite (*acceptable means of compliance* ehk AMC) ja suunismaterjal (*guidance material* ehk GM)¹³⁹. Kuna ELis kaalumisel olevad õigusaktid on töö koostamise hetkel (23.03.2019) kättesaadavad vaid inglise keeles, on aktide tekstide tsiteerimisel kasutatud käesoleva töö autori enda tõlkeid.

¹³⁴ Commission Delegated Regulation (EU) .../... of 12.3.2019 on unmanned aircraft systems and on third-country operators of unmanned aircraft systems. Brussels, 12.3.2019 C(2019) 1821 final.

¹³⁵ Annex to the Commission Delegated Regulation on unmanned aircraft systems and on third-country UAS operators Commission Delegated Regulation. Brussels, 12.3.2019 C(2019) 1821 final.

¹³⁶ Commission Implementing Regulation (EU) .../.... Of On the rules and procedures for the operation of unmanned Aircraft. Arvutivõrgus:

http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/index.cfm?do=search.documentdetail&Dos_ID=17242&DS_ID=58829&Version=4

¹³⁷ Annex to the Commission Implementing Regulation on rules and procedures for the operation of unmanned aircraft. Arvutivõrgus:

http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/index.cfm?do=search.documentdetail&Dos_ID=17242&DS_ID=58829&Version=4

¹³⁸ EASA koduleht. Civil drones (Unmanned aircraft). Arvutivõrgus: <https://www.easa.europa.eu/easa-and-you/civil-drones-rpas>

¹³⁹ Draft acceptable means of compliance (AMC) and guidance material (GM) to Regulation .../... [IR] laying down rules and procedures for the operation of unmanned Aircraft and to the Annex (Part-UAS — UAS operations in the ‘open’ and ‘specific’ categories).

2.1.1. Tsiviildroonide ja tsiviildroonide käitamise klassifikatsioon

Regulatsiooni alusel jagunevad klassideks droonid kui seadmed ning kategooriateks drooni käitamise viisid. Klasside ja kategooriate eristamine ning välja toomine on oluline, sest olenevalt käitamise kategooriast ja drooni klassist võivad nõutud tingimused olla erinevad (vt Lisa 6).¹⁴⁰

Droonid jaotatakse tehniliste omaduste ja neile sätestatud tingimuste järgi viieks klassiks (C0-C4). Klasside tingimused erinevad näiteks nii drooni käitamismassi osas, kus C0 klassi kuuluv droon võib kaaluda kuni 250g, C1 klassi droon kuni 900g, C2 klassi droon kuni 4kg ning C3 ja C4 klassi droonid kuni 25kg, kui ka drooni maksimaalse kiiruse poolest, kus C0 ja C1 klassi kuuluvate droonide maksimaalseks kiiruseks võib olla 19 m/s ning teiste klasside puhul piiranguid ei ole.¹⁴¹

Tavakäibes ringluses olevad droonid kuuluvad ennekõike klassi C2, mistõttu on käesolevas töös keskendutud just sellesse klassi kuuluvate droonidega seonduvale. Klassi C2 tingimuste kohaselt peab droonil käesoleva töö suhtes olulistena olema unikaalne seerianumber ning droon peab omama võimekust olla kaugidentifitseeritav¹⁴², millega seonduvat temaatikat puudutatakse käesolevas töös hiljem.

Drooni käitamise osas eristatakse kolme suuremat kategooriat, milleks on: „open“/“avatud“, „specific“/“spetsiifiline“ ja „certified“/“sertifitseeritud“. Seejuures keskendub töö koostamise ajal valmimas olev regulatsioon vaid avatud ja spetsiifilisele kategooriale, mistõttu pole ka käesolevas töös sertifitseeritud kategooriat puuduvat uuritud. Sertifitseeritud kategooria osas plaanitakse täiendada regulatsiooni tulevikus.

Avatud kategooria on drooni käitamise viis, mis arvestades käitamisega kaasnevaid riske, ei nõua pädeva asutuse eelnevat luba ega drooni käitaja poolset tegevust enne käitamise toimumist. Käitamine peab avatud kategooriasse kvalifitseerumiseks täitma rakendusakti art 4 alusel järgmised tingimused:

- Kasutatav droon peab kuuluma ühte delegeeritud aktis sätestatud drooniklassi, olema isevalmistatud või vastama artiklis 20 sätestatud tingimustele;

¹⁴⁰ European Aviation Safety Agency (EASA). Opinion no 01/2018. Introduction of a regulatory framework for the operation of unmanned aircraft systems in the ‘open’ and ‘specific’ categories. 06.02.2018. Lk 21.

Arvutivõrgus: <https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/Opinion%20No%2001-2018.pdf>

¹⁴¹ Delegeeritud akti lisa (viide 135), osad 1-5, lk 5-7.

¹⁴² Delegeeritud akti lisa osa 3 lg 13-14.

- Drooni käitamismass peab jääma alla 25 kg;
- Drooni käitaja peab tagama, et drooni käitatakse inimestest ohutul kaugusel¹⁴³ ja sellega ei lennata üle rahvakogunemiste;
- Kogu käitamise vältel peab droon olema käitaja nägemisulatuses, v.a. juhul kui kasutatakse *follow-me* tehnoloogiat või mehitamata õhusõiduki jälgijat;
- Käitamise vältel tohib droon tõusta maksimaalselt 120 meetri kõrgusele lähimast maapinna punktist, v.a. juhul kui ületatakse takistust;
- Drooniga ei tohi vedada ohtlikke tooteid, samuti ei tohi droonilt lennu vältel kukutada ühtegi eset.

Avatud käitamiskategooria jaguneb käitamise viisilt omakorda kolmeks alamkategooriaks (A1-A3). Alamkategooriate eesmärk on kirjeldada, millistel tingimustel on lubatud teatud klassi droonidega lennata. Alamkategooria A1 alla kuuluvad C0 ja C1 klassi droonid, mida on lubatud käitada kõrvaliste isikute kohal. Alamkategooria A2 alla kuuluvad C2 klassi droonid, millega on lubatud lennata kõrvalistest isikutest turvalisel kaugusel. A3 alamkategooria alla kuuluvad C3 ja C4 klassi droonid, mille käitamine on lubatud vaid piirkondades, kus võib eeldada, et ükski kõrvaline isik ohtu ei satu. Sellest tulenevalt võib eeldada, et C3 ja C4 klasside droone linnades ega muudes tihedamalt asustatud paikades käitada vaatud kategooriasse kuuluvana ei saa. Arvestades, et käesolevas töö probleemolukorras on tegemist tavakäibesse kuuluva drooniga, mille kaal ületab 900 grammi ja väljub C1 klassi piiridest, ei saa seda käitada alamkategoorias A1. Lisaks arvestades probleemolukorra toimumiskeskonda, milleks on linn, ei saa käitamine kuuluda ka A3 alamkategooriasse – seetõttu ongi probleemolukorras tegemist A2 alamkategooria käitamisega, mida saab teha vaid C2 klassi drooniga.

Spetsiifilise kategooria käitamine eeldab kaasnevaid riske silmas pidades pädeva asutuse luba enne käitamise toimumist, võttes arvesse käitamisriski hindamise tulemusi, välja arvatud teatud standardstsenaariumid, kus käitaja avaldus riskidega kooskõlastatuks käitamiseks on piisav või käitaja omab drooni käitamise luba.

Spetsiifilise kategooria käitamisega on tegu siis, kui see väljub avatud kategooria käitamisest vähemalt ühe eelpool välja toodud tingimuse mittetäitmise tõttu (rakendusakt art 5 lg 1). Kõige tõenäolisemalt võib see juhtuda olukorras, kus drooni käitatakse kõrvalistele inimestele liiga

¹⁴³ Ohutu kauguse mõõtmine toimub „1:1 reegli“ järgi, mille kohaselt ei tohi drooni lennukõrgus ületada drooni kaugust kolmandast isikust maad mööda mõõdetult. Seejuures on ohutuks kauguseks tavakäibes ringlevate droonide puhul 50 meetrit (kui maksimaalseks kiiruseks seada 3m/s, on minimaalseks kauguseks 5m – arvestada tuleb siiski, et droonid liiguvad tavaliselt kiirusega üle 10m/s).

Nõudmiste ja juhendmaterjalide mustand (viide 139). AMC1 UAS.OPEN.30(2) lg 2.

lähedal. Kõrgendatud tõenäosus selleks esineb tihedamalt asustatud aladel, mistõttu näiteks linnades ei pruugi avatud kategooria käitamine tihtilugu üldse võimalik olla. Spetsiifilise kategooria käitamise alla kvalifitseerudes tekivad käitajal lisakohustused, mille raames tuleb käitamiseks liikmesriigi pädevalt asutuselt saada selleks luba.¹⁴⁴ Seejuures tuleb käitajal loa taotlemisel läbida rakendusakti artikli 11 alusel riskihindamine, mis tuleb koos avalduse, kus on mitmekülgset kirjeldatud plaanitud drooni käitamise erinevaid tunnuseid, ja adekvaatsete riskide maandamise meetodite nimekirjaga asutusele esitada. Seejärel on pädeval asutusel kaalutusõigus, kas anda luba ning milliste tingimustel. Luba võidakse anda nii ühekordsena vaid teatud ajal käitamiseks kuni piiramatul hulgal kordadel erinevates paikades kasutamiseks (rakendusakti art 5 lg 4 punkt a). Olukordades, mille kohta on EASA välja töötanud standardstsenaariumid, ei ole käitajal spetsiifilise kategooria käitamiseks ise riskide hindamist läbida, vaid piisab stsenaariumis kirjeldatud tingimustega nõustumisest, mille peale annab pädev asutus viivitamatult soovitud käitamiseks loa (rakendusakt art 5 lg 5). Standardstsenaariumite välja pakkumiseni plaanib EASA jõuda 2019. aasta lõpuks¹⁴⁵, mistõttu pole praegu võimalik öelda, millistes olukordades pääseb drooni käitaja vaid tingimustega nõustumisega ning millistes peab ta ise viima läbi riski hindamise ja esitama avalduse.

Sarnaselt kehtiva regulatsiooniga säilib liikmesriikidel õigus paika panna geograafilised alad, näiteks ohutuse, julgeoleku, privaatsuse või keskkonnakaitse põhjustel, kus on võimalik kehtestada drooni käitamiseks eritingimused. Seejuures võib eritingimus omada nii drooni käitamist piiravat mõju kuni teatud ala täieliku käitamiskeeluni välja, või leevendavat mõju. Tingimuste leevendamine on lubatud rakendusakti art 15 lg 2 kohaselt pädeva asutuse poolse eelneva riski hinnangu alusel, mille tagajärjel võidakse käitaja vabastada ühest või rohkemast avatud kategooria tingimusest.

Kas see tähendab liikmesriikide pädevust soovi korral põhimõtteliselt eemaldada teatud maa-alal, või hetkel kehtivat regulatsiooni jätkata soovides pea kogu Eesti kohal, drooni käitamise tingimused kasvõi täies mahus, on hetkeseisuga raske öelda. Sätteid grammatiliselt tõlgendades on selline võimalus liikmesriikidel igatahes olemas, kuid selguse saamiseks tuleb tõenäoliselt ära oodata peale aktide jõustumise ka liikmesriikide sammud maa-alade määramisel.

Kokkuvõtvalt soovitakse ELis töös oleva regulatsiooni kohaselt droonidele ning droonide käitajatele seada hulgaliselt erinevaid kohustusi. Seejuures on välja toodud vaid käesolevas töös olulised droonidega seonduvad muudatused regulatsioonis. Arvestades, et õigusaktide pakettis

¹⁴⁴ Samas.

¹⁴⁵ EASA koduleht. Arvutivõrgus: <https://www.easa.europa.eu/easa-and-you/civil-drones-rpas>

sisalduvad erinevad tehnilised lahendused on sõnastatud võrdlemisi napisõnaliselt, toomata välja reaalseid tooteid, mida nende tingimuste täitmiseks kasutada võiks, tuleb võimalikud kasutamiseks sobivad vahendid töö autoril ise tuvastada.

2.2. Tsiiviidrooni käitaja tuvastamise meetmete võrdlev analüüs

2.2.1. Meetod tsiiviidrooni käitaja tuvastamise meetmete võrdlemiseks

Käesolevas töös on ettepanekute hindamisel otsustatud toetuda justiitsministeeriumi ja riigikantselei ühistööna koostatud mõjude hindamise metoodikale¹⁴⁶ (MHM), mis omakorda põhineb Euroopa Komisjoni mõjude hindamise juhendil.¹⁴⁷ Kuigi algsuunised pärinevad nimetatud metoodikatest, on käesoleva töö autor metoodikat vastavalt analüüsitava probleemaatikale modifitseerinud. MHMi kasutamise kasuks otsustamisel oli mõjukaks faktoriks metoodika selge asjakohasus seoses õigusloome protsesside läbiviimisega. Nimelt on metoodika loodud abistama valitsusasutuste ametnikke näiteks õigusaktide loomisel eesmärgiga: „parandada ja ühtlustada valitsusasutuste võimekust valitsuse poliitika kavandamisel ja elluviimisel.“¹⁴⁸ Samuti seisneb kasutegur võimekuses olla abiks võimaliku õigusloome eeliste ja puuduste kogumisel, andes seega õigusloojale võimaluse näha ette võimalikke tagajärgi, mis looduga kaasnevad.¹⁴⁹ Lisaks toetab metoodika valimist asjaolu, et eesmärkidest tulenevalt on tegemist Eesti õigusloomes üldkasutamiseks mõeldud metoodikaga, mille järgi peaks käesolevas töös nimetatud ettepanekuid riigiparaadi poolse kaalumise korral niikuinii hindama. Mõjude hindamise näol on tegemist universaalse eriilmelistest etappidest koosneva teejuhiga alates probleemi määratlusest kuni poliitika järelhindamiseni välja. Sellest tulenevalt saab MHMi abi kasutada mistahes poliitikakujundamise protsessi juures. Seejuures ei ole piiratud MHMi kasutamine vaid siseriiklike õigusaktide kujundamisega, vaid metoodikale saab toetuda ka ELi asjadega seoses. Samas tuleb tähele panna, et mõjude hindamine peab toimuma õigusloome etapis, kus analüüsi tulemusi on veel võimalik arvestada ehk juba vastuvõetud aktide puhul ei ole metoodika kasutamine enam asjakohane.¹⁵⁰ Käesoleval juhul ei ole õigusaktide pakett veel täielikult vastu võetud, mistõttu on mõjude hindamist veel võimalik läbi viia. Tegelikult on mõjude hindamine ka juba ELis arutlusel oleva

¹⁴⁶ Vt viide 25.

¹⁴⁷ European Commission. Impact Assessment Guidelines. 2009. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/commission_guidelines/docs/iag_2009_en.pdf

¹⁴⁸ Mõjude hindamise metoodika, lk 3.

¹⁴⁹ Samas.

¹⁵⁰ Samas, lk 10.

õiguspaketi suhtes läbitud.¹⁵¹ Samas käsitles tehtud hindamine vaid väikest ringi teemasid, keskendudes siiski eelkõige üldiselt tsiviillennunduse teemaikale: uuritud oli mõjude esinemist turvalisuse, sotsiaalse külje ning majanduse aspektist. Seetõttu on vajalik kontrollida akte käesolevas töös oluliste valitud asjakohaste teemade põhjal.

Käesolevas töös on mõjude hindamise eesmärgiks lõpptulemina välja selgitada, kas välja pakutavad lahendused on igakülgsest sobivad drooni käitaja tuvastamise probleemi lahendamiseks ning kuidas on mõjutatud sellest drooni käitaja. Lisaks on võimalusel pakutud välja võimalikud alternatiivse analüüsitavatele meetmetele.

Analüüsi puhul on tegemist kvalitatiivse hindamisega, sest ettepanekute sobivuse kohta arvuliselt mõõdetavaid järeldusi teha on väga keeruline. Lisaks võib kvantitatiivse meetodi kasutamine muuta raskemaks tulevikus välja toodud toodud järelduste kasutamise, kuna hindamisskaala põhineks autori suval. Kvalitatiivsed järeldused ja võrdlus annavad võimaluse tulevikus näiteks tehnoloogia arengu puhul kaalud ümber vaadata ja lihtsamini tänaseid järeldusi ümber hinnata.

Töös on MHMist kasutatud peamiselt peatükke 3.4., mis kirjeldab erinevate vahendite mõjude analüüsi, ja 3.5, mis kirjeldab erinevate vahendite võrdlemist. Välistatud poleks teoreetiliselt teistegi peatükkide käesolevas töös kasutamine, kuid autor on otsustanud seda mitte teha, kuivõrd näiteks peatüki 3.1., probleemi kindlaksmääramine, ja 3.2., eesmärkide püstitamine, sisu on käesolevas töös juba eelpool piisaval määral avatud.

Saamaks teada, millised valdkondi tuleb süvitsi analüüsida, tuleb kõikide valdkondade suhtes läbi viia eelkontroll, mille eesmärgiks on välja selgitada millistes neist esineb käesolevas töös esitatavate ettepanekute puhul oluline mõju. Sellega välistatakse analüüsist asjasse mittepuutuvad valdkonnad, mille abil hoitakse kokku ressursse ebaolulise info analüüsimise arvelt.

Valdkondadega, mille puhul tuvastatakse oluline mõju, jätkatakse kontrolli põhjalikumate kontrollküsimuste¹⁵² abil. Kontrollküsimused on MHMi koostajate poolt konstrueeritud abiküsimused, mis peaksid katma võimalikult paljusid erinevaid elulisi olukordi, et lihtsustada mõjude avaldumise kirjeldamist peamiste valdkondade siseselt. Seejuures ei ole võimalike

¹⁵¹ European Aviation Safety Agency (EASA). Notice of Proposed Amendment 2017-05 (B). Introduction of a regulatory framework for the operation of drones. Unmanned aircraft system operations in the open and specific category. Arvutivõrgus:

[https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/NPA%202017-05%20\(B\).pdf](https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/NPA%202017-05%20(B).pdf)

¹⁵² Mõjude määratlemise kontrollküsimustik. Justiitsministeerium ja Riigikantselei. 2012. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kontrollkusimustik.pdf?fbclid=IwAR3M0PiJPax5qA8kiZVeKrbBXzBUbNu977eWhOw6tv1oiIXI4TKx8LSNO

küsimuste ring piiratud välja pakutud näidisküsimustega. Asjakohased küsimused lähevad käiku käesoleva töö mõjude hindamise peatükis, kus neile vastatakse iga aspektiga seoses eraldi pikemalt. Autor on MHMi kontrollküsimustikust välja toonud vaid võimalikud asjakohased küsimused olulise mõjuga valdkondadest, millel võib olla puutumus käesoleva töö problemaatikaga.

Selleks, et mõjude hindamist läbi viia, tuleb droonide käitamise regulatsiooni uuendustega seenduvalt välja sõeluda valdkonnad, milles tekivad regulatsiooni pinnalt olulised mõjutused. Põhilised mõjuvaldkonnad jagunevad MHMi kohaselt järgnevalt: sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju, mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele, mõju majandusele, mõju loodus- ja elukeskkonnale, mõjud regionaalarengule ning mõjud riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele.¹⁵³ Töö mahupiiri tõttu on mõistlik selgelt mitte mõjutatud valdkonnad välja jätta ja keskenduda potentsiaalselt olulistele mõjudele.

Sotsiaalsete ja demograafiliste mõjude puhul on peamine küsimus see, kas muudatused avaldaks mõju tervishoiule, inimeste toimetulekule, tööturule, kultuurile ja haridusele, puuetega inimeste õigustele, kodanikuühiskonna arengule ja teistele sotsiaalsetele aspektidele.¹⁵⁴ Kuigi teatavat võimalikku mõju mõnele sotsiaalsele küsimusele on võimalik jaatada, ei ole ükski neist selline, mis omaks piisavalt olulist mõju, et olla kaaluks muudatuse teostamisel. Nii näiteks toimuks tuntav muutus kultuurivaldkonnas tegutsevate drooni kasutavate foto- ja videograafide jaoks, sest neile võiks hüpoteetiliselt tekkida lisakohustusi, millest tulenev drooni kasutamise vähenemine tundub sellegi poolest väheusutav. Seetõttu sotsiaalseid ja demograafilisi küsimusi edaspidi täpsemalt ei analüüsita.

Samuti on kaheldav mõju julgeolekule ja välissuhetele, mis koondab endas küsimusi mõjudest kuritegevusega võitlemisest, üldisest julgeolekust¹⁵⁵ – on suhteliselt tõenäoline, et muudatus tooks endaga kaasa lisatööd julgeolekut tagavale institutsioonile või institutsioonidele, aga sellegi poolest ei ole mõistlik väita, et droonide isikustamise nõudmine reaalne julgeoleku või välissuhete mõjutegur on.

Seevastu mõju majandusele on selline, mis regulatsiooni kitsas kohaldumisalas kindlasti päevakorral on, kusjuures mõistlik on majanduslikku küsimust vaadata komplekselt – kuidas mõjutab muudatus ettevõtjaid (nii droonide tootjaid kui edasimüüjaid) ja droonide soetajaid.

¹⁵³ Mõjude hindamise meetodika, lk 18.

¹⁵⁴ Samas, lk 28.

¹⁵⁵ Samas, lk 35.

Elukeskkonna- ja looduskeskkonna mõju võiks grammatilise tõlgendamise teel kõne alla tulla, sest kaudselt võiks privaatsuse efektiivsem ja jõulisem kaitse mõjutada elukeskkonda, kuid kontrollküsimuste¹⁵⁶ esitamise järel on selge, et droonide lennutamine ja pildistamine ei oma mingit sellist mõju elu- ja looduskeskkonnale, mille ulatus vajaks põhjalikumat analüüsi.

Regionaalarengu küsimus ei ole samuti päevakorras – kui läheneda loovalt, võiks arutleda selle üle, kas drooniderohke linnapilt mõjutab inimesi maale kolima, kuid droonide rohkus iseenesest käesoleva töö teemapüstituse alla ei kuulu, mistõttu on raske näha, kuidas droonide isikustamine võiks kuidagi kaasa aidata või kahju tuua regionaalsele arengule.

Viimaseks tuleb vaatluse alla mõju riigiasutustele, kohalikele omavalitsustele, nende korraldusele ja finantsküsimusele. Ilmselt on mõistlik siin käsitleda ka süsteemi haldava ja järelevalvet teostava institutsiooni halduskoormust. Näiteks tekib droonide ja drooni käitaja registreerimiskohustuse rakendamisel paratamatult sõltuvalt meetodist ühele või mitmele institutsioonile, eeldatavasti riigiasutusele, teataval määral halduskoormus. Kui suur see halduskoormus on, vajab edasises analüüsis lähemat uurimist. Teiseks võib eeldada, et iga sellise tehnoloogiat nõudva muudatuse kohaldamine nõuab riigilt investeringut ja edasisi püsikulusid. Igal juhul vajab see küsimus sügavamat käsitlust, samuti komplekselt, muuhulgas hinnangu andes, milline institutsioon peaks tsiviildroonide regulatsiooniga seonduvad ülesanded saama.

Kuigi metoodika on mõeldud katma võimalikult laia valdkondade ringi, sest on loodud kõikide võimalike seaduseelnõude mõjude hindamiseks, ja tegemist on seetõttu igati sobiva metoodikaga, mille alusel selgitada vastavad mõjud välja, on käesoleva töö kontekstis vajalik lisaks mõjudele hinnata ka muudatuste lubatavust ning võimalikkust. See toob vajaduse lisaks eelpool väljatoodule välja käia veel kaks küsimust – muudatuse põhiseaduslikkuse ja tehnoloogiate kohaldamise võimalikkuse küsimus. Olukorras, kus muudatus tooks kaasa drooni käitaja pideva positsioneerimise ja drooniga seostamise võimaluse, tekib küsimus, kas selline reeglistik on üldse õiguspärane.

Õigusriigi ühiskond ei saaks edukalt toimida olukorras, kus kõigil isikutel on piiramatud õigused – vastassuunalised õigused kipuvad tahes-tahtmata kollideeruma ning tekib vajadus piirata ühe õigusi teise õiguste kaitsmise nimel. PS § 11 alusel tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ning need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

¹⁵⁶ Samas, lk 43.

Käesolevas töös on õigusteks, mille piiramisega seonduvat analüüsitakse, drooni käitaja õigused enesemääramisele. Käesolevas töös on tegemist ennekõike õigusega informatsioonilisele enesemääramisele, mis, nagu teisedki enesemääramisõigused, kuulub PS §-s 26 sätestatud isiku eraelu puutumatus õiguse kaitsealasse. Informatsiooniline enesemääramisõigus pärineb algselt Saksamaa kohtupraktikast, mille kohaselt on igaühel õigus määrata, kellele ta oma isikuandmeid töötlemiseks jagab. Seejuures on piirangud lubatud vaid ülekaaluka avaliku huvi korral.¹⁵⁷

RK praktikas on enesemääramisõigusi käsitletud kaasuse asjaoludest tulenevalt nii PS §-s 26 kui ka konkureeriva õigusena PS § 19 sätestatud vaba eneseteostuse õiguse kaitsealasse kuuluvana.¹⁵⁸ Sellest tulenevalt ei ole välistatud käesolevas töös uuritavate õiguste kuulumine ka PS § 19 kaitsealasse, kuid tulenevalt eraelu puutumatus õiguse laiemast kaitsealast¹⁸⁷, on otsustatud analüüsitava põhiõigusena kasutada eraelu puutumatus õigust.

Seoses §-s 26 esimeses lauses sisalduva eraellu sekkumise vastase tõrjeõigusega riigi ning kolmandate isikute vastu¹⁵⁹, on kasutatud meetmete kontrollimisel Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes esitatud tõrjepõhiõiguse metoodikat.¹⁶⁰ Eraelu puutumatus õiguse puhul tuleb põhiseaduspärasust kontrollida kahel tasandil, milleks on formaalne ja materiaalne tasand. Seejuures peab riive olema põhiseaduspärane mõlemal tasandil.¹⁶¹ Arvestades, et PS § 26 puhul on tegemist kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigusega¹⁶², tohib seda riivata :’/./ üksnes seadusega või seaduse alusel ja § 26 teises lauses kindlaks määratud põhjustel.”¹⁶³

Käesolevas töös on ettepanekute analüüsimisel kontrollitud vaid materiaalse põhiseaduspärasuse tasandit, sest tulenevalt regulatsiooni ettepanekute vormist, ei ole neid veel õiguskorda vastu võetud. Seetõttu ei ole võimalik hinnata ettepanekute formaalset põhiseaduspärasust, sest puudub vorm, mille vorminõuetele vastavust hinnata. Sellest tulenevalt on kasutatavat kontrollskeemi modifitseeritud nii, et alles on jäetud vaid käesolevas töös vajalikud kontrollpunktid. Teksti dubleerimise vältimiseks on suures mahus korduvad põhiseaduslikkuse kontrollimise põhimõtted esitatud vaid esimeses, kaugtuvastamise meetet hindavas alapeatükis 2.2.2.2.

¹⁵⁷ Andmekaitse Inspeksioon. Aastaettekannet 2003. Lk 1. Arvutivõrgus: https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/2003.rtf

¹⁵⁸ PS kommenteeritud väljaanne. § 26, lõik 7.

¹⁵⁹ Samas, lõik 19.

¹⁶⁰ PS kommenteeritud väljaanne. II peatüki sissejuhatus, lõik 60.

¹⁶¹ Samas, lõik 52.

¹⁶² PS kommenteeritud väljaanne. § 26, lõik 8.

¹⁶³ Samas, lõik 27.

Ettepanekute kasutusele võtmise võimalikkuse aspekt on kantud puhtalt huvist välja selgitada, kas ettepanekutes kirjeldatud meetmetele seatud tingimused on reaalselt täidetavad. Võimalikkust kontrollitakse erinevaid seni maailmas väljatöötatud ja välja töötamisel olevate viiside ettepanekute sisuga võrdlemisel.

Arvestades töö eesmärki, võiks tsiviildroonide isikustamisega seonduvad uurimisalused teemad sõnastada järgmiselt: põhiseaduslikkuse küsimus, majanduslikud küsimused (nii ettevõtja kui tarbija ehk käitaja seisukohast), tehnoloogilise valmisoleku ja võimaluste küsimus ning riigi kulu ja halduskoormuse küsimus. Selliselt võib formuleerida järgnevate peatükkide põhiteemad.

2.2.2. Tsiviildrooni kaugtuvastus

Drooni identifitseerimiseks võib kasutada erinevaid tehnilisi vahendeid. Küsimus on selles, kuidas me saaksime teada, et õhus asuvale droonile on pandud nimeks X, kus X võib tähistada näiteks toote seerianumbrit. Analooogia on siin kodanike isikut tõendavate dokumentidega – tänaval vastu tulevat inimest on võimalik dokumendi alusel tuvastada ja teistest eristada, sarnase loogika alusel on tarvis muudatuste jõustamiseks droonide nimed tuvastada. Selleks on erinevaid tehnoloogilisi võimalusi, näiteks füüsiline kontroll, mis tähendab, et vastava seadme olemasolul saaksid näiteks politseinikud lendava drooni alla tuua ja selle seerianumbrit kontrollida. Erinevaid füüsilisi droonipüüdmise tehnoloogiaid on erinevaid. Teine levinud variant õhusõidukite kaugtuvastamiseks on GPS-seadmete kasutamine ja reaajas droonide lennu jälgimise võimaldamine. Sarnane süsteem on täna kasutusel näiteks lennukitel, mille lendu on igapähele võimalik jälgida. Arvestades, et GPS-lahendus iseenesest on laialt levinud ja ei vaja tehnoloogilist läbimurret, võiks just selline viis olla ühest küljest optimaalseim, teisalt aga informeerivaim ja täita edukalt oma eesmärgi.

Droonide eristamise ettepanek põhineb droonide otsesel kaugtuvastamise süsteemil, mille abil peab drooni identiteet olema tuvastatav drooniga füüsilise kontakti asumata. Süsteemi enda tehnilist prototüüpi määrusega koos esitletud ei ole, kuid see-eest on regulatsioonis välja toodud tingimused, millele süsteem vastama peab. Kaugtuvastamise süsteem peab delegeeritud akti lisa osa 3 lg 14 kohaselt vastama järgmistele tingimustele:

- Võimaldama drooni käitaja registreerimisnumbri üleslaadimist;

- Võimaldama kogu lennu vältel avatud edastusprotokolli kaudu edastama järgnevat infot, mida ei ole drooni käitajal võimalik iseseisvalt muuta (delegeeritud akti lisa osa 3 lg 14 punkt c) ning mida peab olema võimalik levialasse jääva mobiilseadmega vastu võtta:
 - Drooni käitaja registreerimisnumber;
 - Drooni unikaalne seerianumber;
 - Drooni geograafiline positsioon ja selle kõrgus maapinnast või õhukütõusu kohast;
 - Drooni liikumise teekond ja liikumiskiirus;
 - Drooni käitaja geograafiline asukoht.

Sellest tulenevalt hakkab drooni sisselülitamisega drooni küljes olev seade oma asukohta välja saatma kuni drooni välja lülitamiseni ehk droon ja drooni käitaja on pidevalt nähtavad asukohaandmete adressaadile. Seejuures ei ole teada, millistel sagedustel droonid kaugtuvastussüsteemi infot saatma hakkavad ning kellel on infole juurdepääs – kas piirdub see vaid liikmesriigi pädeva asutusega või on võimalik seda teha vastava seadme olemasolu korral kõigil isikutel. Viimasel juhul aitaks see droonidega seoses rakendada auto numbrimärgi nägemise analoogiat, kuna kaugtuvastamine ei pea andma vastavat pädevust mitte-omavale inimesele edasi muud kui drooni registreerimisnumbri.

Järgnevalt kontrollitakse meetme põhiseaduspärasust, meetme rakendamise võimalikkust, meetme mõju riigiasutustele ning majandusele.

Põhiseaduslikkuse kontroll

PS kommentaaril põhinev modifitseeritud vabaduspõhiõiguse kontrolliskeem¹⁶⁴:

(1) Põhiõiguse kaitseala riive

(1.1) Kaitseala

(1.1.1) Esemeline kaitseala

Kaugtuvastamisega seotud drooni käitaja käitamise vältel toimuva positsioneerimisega seotud õiguste puhul on oluline välja selgitada, millise enesemääramisõigusega on tegemist. Seejuures tuleks eitada kehalise enesemääramisega seotust, kuna vähemalt seni on kehalist

¹⁶⁴ PS kommenteeritud väljaanne. II peatüki sissejuhatus, lõik 60.

enesemääramist RK praktikas ning õiguskirjanduses käsitletud vahetult isiku kehaga tehtavate toimingute puhul, milleks on olnud näiteks raseduse katkestamine¹⁶⁵ ja füüsilise vabaduse võtmine¹⁶⁶.

Kuigi positsioneerimise näol on tegemist isiku füüsilise keha asukoha välja selgitamisega, kuulub positsioneerimisega riivatav õigus oma olemuselt pigem siiski informatsioonilise enesemääramisõiguse hulka. Isiku keha on vaid objekt, mille kohta käivat informatsiooni, käesoleval juhul asukohta, töödeldakse.

(1.1.2) Isikuline kaitseala

PS § 9 kohaselt kuulub õigus eraelu kaitsele, nagu teistele igapäevaste õigustele, kõigile, olenemata nende kodakondsusest. Sellest tulenevalt omab õigust eraelu kaitsele ka iga drooni käitaja.

(1.2) Riive

RK praktikas on õiguse riiveks loetud õiguse kaitseala iga ebasoodsat mõjutamist¹⁶⁷, näiteks avaliku võimu poolt.^{168, 169} Käesolevas peatükis on põhiõiguse riiveks kaugtuvastamise meetme kasutusele võtmisega kaasnev võimalus tuvastada drooni käitaja füüsiline asukoht maailmaruumis käitamise hetkel. Seejuures tuleb silmas pidada, et riive esinemise tuvastamine ei tähenda automaatselt rikkumise esinemist, vaid seda saab jaatada vaid juhul, kui riigil pole võimalik riivet õigustada.¹⁷⁰ Teisalt tuleb arvestada põhiõigusest endast tulenevaid piiranguid.

(2) Riive põhiseaduslik õigustamine

Isiku vabaduste piiramisel peab riigil olema igakordselt õigustus, vastasel juhul on tegemist riigi ebaseadusliku tegevusega.¹⁷¹ Eraelu puutumatusel puhul on tegemist kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigusega, mida võib PS § 26 lause 2 alusel riivata:”./ seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks”.

¹⁶⁵ RKTko 11.05.2011, 3-2-1-31-11, p 11.

¹⁶⁶ PS kommenteeritud väljaanne. § 26, lõik 9.

¹⁶⁷ RKÜko 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 23 ja 21.01.2014, 3-4-1-17-13, p 26.

¹⁶⁸ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 12.

¹⁶⁹ PS kommenteeritud väljaanne. II peatüki sissejuhatus, lõik 44.

¹⁷⁰ Samas.

¹⁷¹ Samas, lõik 52.

(2.2) Riive materiaalne põhiseaduspärasus

PS kommenteeritud väljaande kohaselt võib: „Materiaalse PS-le vastavuse jaotada tinglikult kaheks: kõigepealt peab olema põhiõiguse kaitseala riivel legitiimne eesmärk ning teiseks peab riive olema proportsionaalne“.¹⁷²

(2.2.1) Seaduse legitiimne eesmärk

Riive õiguspärasuse hindamine sõltub põhiõigust sisaldava normi piiriklauslist. Käesoleval juhul on käitaja eraelu puutumatus õiguse näol tegemist kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigusega.

(2.2.1.2) Kvalifitseeritud piiriklausli puhul: kvalifikatsiooni kataloogis sisalduv eesmärk

Kaugtuvastamise meetmetega seoses on vahendite kasutuselevõtmise eesmärgiks tagada eelkõige üldine lennuohutus viisil, kus drooni liikumine jõuab reaalajal pädeva lennundusasutuseeni, kellel on võimalik droonide liiklust jälgida ning vajadusel sekkuda. Drooni liikumisega koos käitaja asukoha tuvastamise võimekus parandab lennundusasutuse võimalusi vajadusel käitajaga käitamise ajal või tagantjärele ühendust võtta, näiteks ohu ärahoidmise või tekitatud kahju nõudmise eesmärgil. Lennuohutuse tagamise eesmärgil isikute õiguste riivamise näol on tegemist PS § 26 teise lause kohaselt lubatud eesmärgiga, kuna ohutuse tagamine on oluline üheaegselt nii avaliku korra kui teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitse, milleks võib olla näiteks PS §-s 28 sätestatud tervise kaitse, suhtes.

(2.2.2) Proportsionaalsuse põhimõte

(2.2.2.1) Vahendi sobivus

RK on praktikas sisustanud sobivuse kriteeriumi järgnevalt: “Sobiv on abinõu, mis soodustab piirangu eesmärgi saavutamist. Sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta piirangu eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest.”¹⁷³ Seejuures on oluline tähele panna, et vahend ei pea täielikult täitma seatud eesmärgi, mistõttu on sobivuse kriteeriumile seatud võrdlemisi madal latt.¹⁷⁴

¹⁷² Samas, lõik 54.

¹⁷³ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 15.

¹⁷⁴ PS kommenteeritud väljaanne. § 11, lõik 12.

Kaugtuvastamise süsteemi rakendamise puhul ei ole kahtlust, et see aitab pädeval asutusel omada reaalses paremat ülevaadet kogu drooniliiklusest, ning seega tagab parema võimaluse ohtlike olukordade ennetamise, ära hoidmise või tagantjärgi kahju tekitaja tuvastamisega tegeleda. Sellest tulenevalt saab kaugtuvastamise süsteemi meetme hinnata kindlasti sobivaks vahendiks eesmärgi täitmisel.

(2.2.2.2) Vahendi vajalikkus kitsamas tähenduses

Vahendi vajalikkuse on RK sisustanud järgnevalt: “Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.”¹⁷⁵

Kaugtuvastamisega seoses tuleb tõdeda, et vähemkoormavaid, kuid sama efektiivseid abinõusid ei eksisteeri. Peamiseks põhjuseks on igahetkeseks lennuohutuse tagamiseks vajalik drooni asukoha tuvastamise järjepidevus. Nii ei saa olukorras, kus droon peab ohutuse tagamiseks pidevalt oma asukohast pädevat asutust informeerima, pakkuda alternatiivseid lahendusi eeldust rikkumata.

(2.2.2.3) Vahendi proportsionaalsus kitsamas tähenduses (mõõdukus):

Abinõu mõõdukuse on RK sisustanud järgnevalt: “Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt piirangu eesmärgi tähtsust. Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.”¹⁷⁶ Vabaduspõhiõiguse ning pakutud vahendi vahelisel kaalumisel tuleb nii vahendist tuleneva riive intensiivust kui õigustavaid argumente hinnata kolmeastmelisel skaalal (suur, keskmine, väike), mida kutsutakse jämeskaalaks. Mõlema aspekti asetumisel samale astmele, tuleb läbi viia uus samadele kolmele astmele põhinev hindamine, mida kutsutakse peenskaalaks. Seejuures toimub hindamine samadel alustel.¹⁷⁷

Kaugtuvastamise puhul on tekkimas olukord, kus drooni käitaja on kogu drooni käitamise perioodi pädevale asutusele nähtav isiku asukoha näol. Sellest tulenevalt on isiku enesemääramisõigust riivatud. Paralleelina saab tuua näite olukorrast, kus isiku asukohta positsioneeritakse tema mobiiltelefoni kaudu. Ning ka sel juhul ei saa PPA kui pädev ametiasutus seda oma suva järgi läbi viia, vaid kriminaalmenetluse raames võib seda teha

¹⁷⁵ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 15.

¹⁷⁶ Samas.

¹⁷⁷ PS kommenteeritud väljaanne. § 11, p 17.

üksnes menetluslikult olulises olukorras¹⁷⁸ ning prokuratuuri või eeluurimiskohtuniku loal. Kadunud inimestega seoses piisab kadunu olukorra hindamisest, mistõttu võib isiku elu ja tervise ohustatuse korral PPA omal algatusel telefoni positsioneerida. EIK leidis asjas *Uzun vs. Saksamaa Liitvabariik*, et GPS seadme kaudu isiku jälgimine on eraelusse tungimine, kuid raskete kuritegude toimepanemises kahtlustatava GPS seadme kaudu positsioneerimine on lubatav, kuna riive oli vajalik demokraatlikus ühiskonnas.¹⁷⁹ USA Ülemkohus otsustas asjas *Carpenter v. USA*, et isikul on õigustatud ootus eraelu kaitsele, mis katab ka füüsilise liikumise jäädvustamise mobiilside kaudu. Sellest tulenevalt vajab politsei USAs kellegi telefoni positsioneerimiseks jälitustoimingu luba.¹⁸⁰ Eelnevast tulenevalt saab väita, et isiku asukoha positsioneerimine toimub telefoni alusel vaid erandjuhtudel. Drooni käitades ei ole asukoha informatsiooni edastamine muidugi võrreldes mobiiltelefoni situatsiooniga sama ulatuse ning ajalise kestvusega, kuna asukoha edastamine toimuks vaid drooni aktiivse käitamise käigus, mis jääb ajaliselt mahult väga selgelt alla olukorrale, kus isiku mobiiltelefon on võrgu levialas sisselülitatud. Sellest tulenevalt on küll drooni kaugtuvastamise riive sama ulatusega, mis mobiili positsioneerimisel, kuid arvestades ajamahu hulka, mil riive on aktiivne, võib lugeda riive intensiivsuse jämeskaalal väikese taseme vääriliseks. Niisamuti võiks seda teha ka kaugtuvastamist õigustavate argumentide hindamisel, arvestades seda, et otseseid kokkupõrkeid drooni ja lennuki vahel senimaani teadaolevalt tuvastatud ei ole. Samas tuleb arvestada droonide arvukuse kiiret kasvu ning droonidega seotud võimalike häiringuid lennuliiklusele, näiteks võimaliku lennukatastroofi vältimiseks toimunud sunnitud lennupaus Gatwicki lennujaamas. Eelnevast tulenevalt saab öelda, et õigustavad argumendid saab lugeda droonidega seotud aina suureneva häiringute potentsiaali tõttu vähemalt keskmisele astmele kuuluvaks. Selles tulenevalt on kaugtuvastamise puhul läbitud kogu kontrollskeem, mille alusel saab järeldada meetme õiguspärasust.

Võimalikkus

EASA-poolse arvamuse (2016) koostamisel küsiti tehnoloogia valmidusega seoses arvamust ka tootjatelt, kellest üheteistkümnest nelja sõnul on neil juba hetkel olemas drooni kaugtuvastamist võimaldav tehnika.¹⁸¹ Sealjuures ei ole kahjuks täpsustatud, kas seadmed

¹⁷⁸ Politsei- ja Piirivalveseaduse § 7⁴⁹ kohaselt võib politsei teha päringu elektroonilise side ettevõtjal kriminaalmenetluse seadustiku § 126² lõike 1 punktides 1 ja 2 nimetatud alusel ning kriminaalmenetluse seadustiku § 126² lõike 3 punktides 1 ja 2 nimetatud isikute suhtes.

¹⁷⁹ EIKo 02.09.2010, 35623/05, *Uzun vs Saksamaa Liitvabariik*, p 79 jj.

¹⁸⁰ *Carpenter v. United States*. No. 16-402. 22.06.2018. Supreme Court of the United States.

¹⁸¹ EASA soovitusel muudatusteks (viide 152), lk 47-48.

vastavad kogu mahus ettepanekutes sisalduvatele nõudmistele või täidavad pelgalt eesmärgi. Seadmete olemasolu jaatanud tootjate käes küsiti lisaks veel, kas seadme näol on tegemist eraldiseisva aparaadiga, mida on võimalik drooniga ühildada. Selles küsimuses jagunesid vastused pooleks: kahel juhul oli tegemist eraldi aparaadiga ning kahel juhul oli tegemist juba drooni integreeritud seadmega.¹⁸²

Olulise teabena on märkimata jäetud, millist ühendusmeetodit juba väljatöötatud lahenduste puhul kasutatud on – nenditud on pelgalt, et informatsiooni üle interneti saatmine võib kätkeada endas privaatsusprobleeme.¹⁸³

Üheks võimalikuks süsteemiks, mida kasutada, on GPSi ja satelliitide baasilt asukoha edastamise meetodiks välja töötatud ADS-B (Automatic Dependent Surveillance-Broadcast), mis on hetkel kasutusel lennukite ja teiste suurte õhusõidukite positsioneerimisel ning jälgimisel.^{184, 185} ADS-B kasutab ülemaailmset satelliitnavigatsioonisüsteemi (GNSS) ning jaguneb kaheks ADS-B Out ja ADS-B In. ADS-B Out edastab õhusõiduki asukoha teistele lennukitele ning lennujuhtimiskeskusele ja ADS-B In võtab saadud teabe vastu. ADS-B baasile rajatud veebilehed nt Flightradar24.com ja Flightaware.com võimaldavad igapäevsel huvi korral õhusõidukite lendu jälgida. Sisuliselt on tegemist sarnase GPS süsteemiga, mida kasutatakse näiteks mobiiltelefonides, et Taxifys sõidukilomeetreid fikseerida või Endomondo rakenduses jooksukilomeetrite registreerimiseks. ADS-B erinevus harilikust GPS-ist seisneb selles, et ADS-B andmevahetus on laialdasem – saatja edastab lisaks asukohale veel näiteks õhuvahendi nime, tüüpi, registrikoodi, kiirust jne. Samuti tagab ADS-B selle, et igal ühel oleks võimalus vajadusel ADS-B saatjat tuvastada ning ei piirduks vaid piiritletud saatja ja vastuvõtjaga nagu hariliku GPS süsteemi puhul. ADS-B-le sarnane tehnoloogia AIS (Automatic Identification System) on juba praegu kasutusel veesõidukitel üksteise identifitseerimiseks ja tuvastamiseks.¹⁸⁶ ADS-B kasutus on aasta-aastalt üha laiem ning muutub Euroopa Komisjoni määrusega nr 1207/2011 2020 aastal juulist kõigile Euroopa Liidus lendavatele üle 5700kg kaaluvatele õhuvahenditele kohustuslikuks.¹⁸⁷

¹⁸² Samas, lk 48.

¹⁸³ Samas.

¹⁸⁴ EASA. Seasonal Technical Communication. Lk 9.

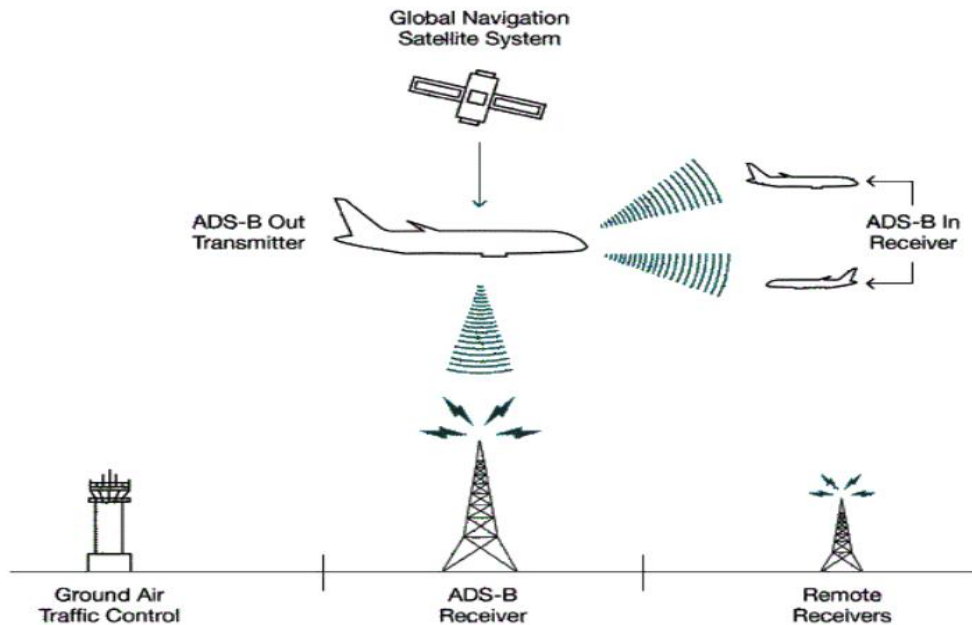
Arvutivõrgus: https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/EASA_STC_NEWS_JUNE_2018.pdf

¹⁸⁵ Joonisel 2 on graafiliselt esitatud ADS-B süsteemi tööpõhimõte.

¹⁸⁶ European Space Agency (ESA). Sat-Ais for Maritime. Arvutivõrgus:

https://www.esa.int/Our_Activities/Telecommunications_Integrated_Applications/SAT-AIS_for_maritime

¹⁸⁷ Euroopa Komisjoni Rakendusmäärus (EL) 2017/386 millega muudetakse rakendusmäärust (EL) nr 1207/2011, milles sätestatakse ühtse Euroopa taeva seire toimivuse ja koostalitlusvõime nõuded, 06.03.2017. – ELT L 59/43. Art 1 lõige 3 punkt 3.



Joonis 2.¹⁸⁸

ADS-B sobilikkus mehitamata õhusõidukitele tekitab vastakaid arvamusi. Kriitikud väidavad, et droonidele sobivas suuruses ADS-B Out saatjad on liiga kallid, et laialdaselt kasutust leida.¹⁸⁹ ADS-B komponentide tootja uAvionix kriitikaga ei nõustu ning nende sõnul viib suurenev nõudlus ja tehnoloogia areng ka hinnad alla. Näiteks on 12 grammi kaaluga PingBuddy ADS-B Out saatja hulgihinnad 40-60 dollarit¹⁹⁰ (umbes 35-55 eurot) ning maailma suurim mehitamata õhusõidukite tootja DJI on mitmetele mudelitele juba praegu ADS-B süsteemi integreerinud.¹⁹¹

Eelnevast tulenevalt saab jõuda järeldusele, et regulatsiooniga soovitud kaugtuvastamisüsteemi on võimalik ellu viia ning esimesed sammud droonidele kohandatavate süsteemide jaoks on tehtud nii ADS-B süsteemide kui droonide tootjate poolt.

¹⁸⁸ W.R. Richards, K. O'Brien ja D.C. Miller. New Air Traffic Surveillance Technology. Aeromagazine. Arvutivõrgus: https://www.boeing.com/commercial/aeromagazine/articles/qtr_02_10/pdfs/AERO_Q2-10_article02.pdf

¹⁸⁹ C.Ramsey. The Case for Low Power ADS-B for Drones. Uavionix. Arvutivõrgus: <https://uavionix.com/blog/the-case-for-low-power-ads-b/>

¹⁹⁰ Uavionix. Concepts for Remote Identification. 22.03.2017. Lk 12. Arvutivõrgus: <https://uavionix.com/downloads/whitepapers/uavionix-remote-identification-white-paper.pdf>

¹⁹¹ H. Kesteloo. Enhanced geofencing and ADS-B In will be available from DJI soon. DroneDJ. 25.10.2017. Arvutivõrgus: <https://dronedj.com/2017/10/25/enhanced-geofencing-ads-b-in-dji/>

Mõju riigiasutustele

ADS-B tehnoloogia puhul on vaja välja töötada süsteem, mille abil õhus olevaid droone jälgida. Selleks on kaks varianti – kas luua täiesti uus süsteem ja struktuuriüksus, kes droonide lendu jälgib või integreerida mehitamata õhusõidukite ADS-B väljund praegu kasutusel olevatesse lennujuhtimiskeskuse arvutitesse. Kindlasti on igal juhul odavam integreerida droonid praegusesse õhusõidukite süsteemi, luues vajadusel erinevad filtreerimismeetodid, et vältida satelliitväljundi liigset reostumist lennujuhtimiskeskuses.¹⁹²

Toimiv ADS-B süsteem on lihtne ning võimaldab ka tagasiulatuvat kontrolli. ADS-B tehnoloogia eeliseks on ka reaajas õhuruumist ülevaate omamine. ADS-B tehnoloogia abil ilmub tehniliselt korrektne droon automaatselt lennujuhtimiskeskuse kaardile ning vaatlust välistingimustes pole tarvis läbi viia.

Mõju majandusele

Nii tarbija kui ka tootjate jaoks on kaugtuvastamise tehnoloogia kasutamine seotud väljaminekuga, sest sellisel juhul ei kata vastav riigiasutus droonide jälgimiseks vajalike mehhanismide kulud ning mehitamata õhusõidukite hind muutub. ADS-B tehnoloogia rakendamisel tuleb droone modifitseerida vastava riistvaraga, mis praegu saadaval olevate seadete puhul tähendaks 40-60 dollari¹⁹³ (umbes 35-55 euro) suurust lisakulu. GPS-tehnoloogia integreerimine õhuvahendite tuvastamiseks on täiendav kulu ettevõtetele, mille rahastus tuleb lõpptulemusena ilmselt tarbija taskust. Samas viitab EASA poolt läbi viidud küsitlus, mille alusel 11-st droonide ehitamisele keskenduvast firmast neljal on juba praegu, täiesti vabatahtlikult välja töötatud droonide kaugtuvastamise tehnoloogia sellele, et ettevõtte on omaalgatuslikult teinud edusamme droonide kaugtuvastamiseks ning soovivad ka ise olukorda parandada.¹⁹⁴

¹⁹² C.Ramsey. The Case for Low Power ADS-B for Drones (viide 190).

¹⁹³ Concepts for Remote Identification (viide 192), lk 12.

¹⁹⁴ EASA soovitusel muudatusteks, lk 47-48.

2.2.3. Tsiviildrooni käitaja registreerimine

Plaanitava regulatsiooniga ei panda paika absoluutset drooni käitaja registreerimise kohustust. Avatud kategoorias peab käitaja ennast pädeva ametiasutuse juures registreerima juhul, kui käitatav droon kuulub mõnda muusse klassi kui C0 või droon kannab sensorit, mis võimaldab koguda isikuandmeid (rakendusakt art 14 lg 15 punkt a lõiked i ja ii). Lisaks on kohustuslik drooni käitaja registreerimine mistahes spetsiifilise kategooria käitamise puhul, olenemata drooni tehnilisest võimekusest (rakendusakt art 14 lg 15 punkt a). Sellest tulenevalt peavad kõik käesolevas töös olulised käitajad end registreerima, mis kätkeb endas peamiselt käitaja kontaktandmete edastamist ning drooni käitamisega seotud tingimuste tunnustamist (rakendusakt art 14 lg 2). Erasisikud registreerivad end liikmesriigis, mille residendid nad on, ning juriidilised isikud enda peamises tegevuskohas. Seejuures ei saa olla drooni käitaja registreeritud samal ajal mitmes liikmesriigis (rakendusakt art 14 lg 16).

Lisaks registreerimisele peab käitaja saadud isikliku registreerimisnumbri sisestama drooni käitamisel selle kaugtuvastamise süsteemi, millega tuleb käesolevas töös tegemist hiljem, ning tegema registreerimisnumbri, mida võib esitada ka QRkoodina, nähtavaks ka iga enda käitataval droonil füüsilisel kujul (rakendusakt art 14 lg 18).

Andmebaasi ning registreerimissüsteemi loomine ja käigus hoidmine jäetakse iga liikmesriigi enda kanda. Samas eeldatakse, et süsteem oleks üles ehitatud viisil, mis võimaldaks infovahetuse erinevate liikmeriikide vahel.²³⁶

Järgnevalt kontrollitakse meetme põhiseaduspärasust, meetme rakendamise võimalikkust, meetme mõju riigiasutustele ning majandusele.

Põhiseaduslikkuse kontroll

PS kommentaaril põhinev modifitseeritud vabaduspõhiõiguse kontrolliskeem¹⁹⁵ :

(1) Põhiõiguse kaitseala riive

(1.1) Kaitseala

¹⁹⁵ PS kommenteeritud väljaanne. II peatüki sissejuhatus, lõik 60.

(1.1.1) Esemeline kaitseala

Registreerimisel edastatava info näol on rakendusakti art 14 lg 2 alusel tegemist peamiselt isikuandmete hulka kuuluva teabega, näiteks käitaja nime ja aadressiga, millest tulenevalt on registreerimiskohustuse kohaldamisel olulisim riive käitaja informatsioonilise enesemääramise õiguse vastu, mis kuulub eraelu puutumatus kaitsealasse.

(1.1.2) Isikuline kaitseala

PS § 9 kohaselt kuulub õigus eraelu kaitsele, nagu teistele igapäevastele õigustele, kõigile, olenemata nende kodakondsusest. Sellest tulenevalt omab õigust eraelu kaitsele ka iga drooni käitaja.

(1.2) Riive

Käitaja registreerimiseta ei saa käitaja legaalselt drooni kätada, mistõttu on tegemist sunniga, vahetamaks käitaja isikuandmeid isikliku drooni käitamiskõlblikkuse kinnituse vastu. Käesolevas peatükis on põhiõiguse riiveks registreerimiskohustuse rakendamisega kaasnev käitaja isikuandmete töötlemine pädeva ametiasutuse poolt.

(2) Riive põhiseaduslik õigustamine¹⁹⁶

Käesoleval juhul on eraelu puutumatus õiguse näol tegemist kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigusega, mida võib riivata PS §-s 26 teises lauses kirjeldatud tingimustel.¹⁹⁷

(2.2) Riive materiaalne põhiseaduspärasus

(2.2.1) Seaduse legitiimne eesmärk¹⁹⁸

(2.2.1.2) Kvalifitseeritud piiriklausli puhul: kvalifikatsiooni kataloogis sisalduv eesmärk

Drooni käitaja registreerimise meetmetega seoses on vahendite kasutuselevõtmise eesmärgiks tagada sarnaselt kaugtuvastamise meetmele eelkõige üldine lennuohutus. Lennuohutuse tagamise eesmärgil isikute õiguste riivamise näol on tegemist PS § 26 teise lause kohaselt lubatud eesmärgiga, kuna ohutuse tagamine on oluline üheaegselt nii avaliku korra kui teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitse, milleks võib olla näiteks PS §-s 28 sätestatud tervise kaitse, suhtes.

Meetmena kasutatav registreerimine on kaugtuvastamisega võrreldes rohkem protseduurilisele aspektile rõhuv, kuna käitaja registreerimine või registreerimata jätmine üksi ei pruugi tagada

¹⁹⁶ Vt käesolev töö lk 51, punkt 2

¹⁹⁷ PS kommenteeritud väljaanne, § 26, lõik 8. ja PS § 26 lause 2.

¹⁹⁸ Vt käesolev töö lk 51-52, punkt 2.2.1.

kuidagi drooni käitamise ohutumaks tegemist nii teiste isikute tervisele kui õigustele. Samas on tegemist väärtusliku alusvahendiga teiste meetmete rakendamise tarvis, kuna tegemist on meetmega, millega isik andmebaasi esmakordselt lisatakse. Selle info pinnalt on võimalik teiste meetmetega koosmõjus juba edasi liikuda operatiivsema drooni käitaja tuvastamise suunas. Näiteks kaugtuvastamise meetme rakendamise tarvis annab käitaja registreerimisinfo võimaluse käitaja tuvastada ning temaga edastatud kontaktandmete kaudu vajadusel ühendust võtta. Sellest tulenevalt on meetme rakendamise eesmärk koosmõjus teiste käesolevas töös nimetatud meetmedega seaduslik.

(2.2.2) Proportsionaalsuse põhimõte

(2.2.2.1) Vahendi sobivus

Käitaja registreerimise puhul tekib küsimus, kas tegemist on eesmärgiks vajaliku meetmega ehk kas selle rakendamine on kindlasti vajalik. Arvestades eelpool mainitud registreerimise andmebaasi olemust kui aluspõhja teiste meetmete rakendamiseks, ei ole võimalik pelgalt drooni käitaja registreerimisega täita lennuohutuse tagamise eesmärki. Samas ei ole meetmega eesmärgi täielik täitmine tingimuseks vahendi sobivuse positiivseks hindamiseks ning piisab ka sellest, kui meede aitab eesmärgi saavutamisele kaasa.¹⁹⁹ Sellest tulenevalt saab käitaja registreerimist pidada sobivaks vahendiks.

(2.2.2.2) Vahendi vajalikkus kitsamas tähenduses

Drooni käitaja registreerimise puhul võib välistada sama efektiivsete alternatiivide olemasolu. Kuigi käitaja registreerimise viise võib olla protsessuaalselt erinevaid, näiteks võib sunniviisiliselt registreerida käitaja drooni ostul poes, jääb nende sisu siiski samaks – käitajast tekib andmebaasi tema kohta käiv märg. Meetme sisu osas tuleks aga hinnata, kas meetme sees saaks sama eesmärgi saavutada isikut vähem koormates. Selleks tuleb hinnata, kas isikuandmed, mida registreerimisel nõutakse, on vajalikud. Sellest tulenevalt ei ole järgnevalt uuritud nõutavat teavet, mida ei saa lugeda isikuandmeteks.

Käitaja nime ning sünniaja nõudmine täidab selgelt eesmärki isikute eristamiseks juhul, kus isikud võivad omada sama ees ja perekonnanime. Huvitav on seejuures asjaolu, et kasutatakse sünniaega, mitte isikukoodi. Põhjuseks võib olla ELis kehtivate erinevate isikukoodide viiside rohkus, mistõttu oleks raskendatud soovi korral liimesriikide drooni käitajate andmebaaside üle kandmine ühisesse andmebaasi. Eesti näitel ei ole nimede kattumise näol tegemist eriti

¹⁹⁹ PS kommenteeritud väljaanne. § 11, lõik 12.

tõenäolise probleemiga, kuid arvestades, et sätted hakkavad kehtima üle kogu ELi, võib nime ja sünniaja tingimusi pidada vajalikuks.

Käitaja koduse aadressi, e-maili aadressi ja telefoninumbri puhul tekib küsimus, kui palju erinevaid kontaktandmeid on vajalik küsida. Koduse aadressi info omamine täidab eesmärgi e-maili aadressi ja telefoninumbri, mille omamine ei ole iseenesest kohustuslik, puudumisel. Selle abil on kõige suurema tõenäosusega võimalik käitajale kättetoimetada soovitud teavet. Arvestades, et kuigi inimestel üle kogu maailma on aina enam võimalus kasutada internetti, ei saa eeldada, et kõigile käitajatele saaks edastada vajalikku informatsiooni pelgalt e-maili kaudu. Telefoninumbri tähtsus seisneb ilmselt ennekõike käitamise käigus tekkiva käitajaga kontakteerumise vajadusega seoses, mille puhul muude suhtluskanalite kaudu pole võimalik samaväärse kiirusega infot edastada. Eelnevast tulenevalt saab järeldada, et kuigi esmapilgul võib tunduda, et käitajalt nõutakse liialt palju endaga seotud kontaktandmeid, on tegemist vajalike andmetega eesmärgi täitmiseks.

(2.2.2.3) Vahendi proportsionaalsus kitsamas tähenduses (mõõdukus):

Informatsioonilise enesemääramisõigusega seoses analüüsitava vahendi proportsionaalsust analüüsides on olulisim hinnata, milline on informatsioon, mida puudutatud isikult nõutakse või temasse puutuvalt kasutatakse. Asjakohane on hinnata nõutavate andmete vastavust IKÜMis artiklis 5 sätestatud isikuandmete töötlemise põhimõtetele. Arvestades, et mitmeid punktides sisalduvaid põhimõtteid ei saa käesoleva töö raames kontrollida, näiteks on teadmata, kuidas hakatakse hetkel veel hüpoteetilises süsteemis tagama andmete turvalisust, on analüüsitud vaid andmete töötlemise eesmärgi ning töödeldavate andmete koguse piirangu küsimusi.

Eesmärgi piirangu kohaselt tohib IKÜM art 5 lg 1 punkt b alusel isikuandmeid töödelda vaid: „././ täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärastel eesmärkidel.“ Registreerimiskohustuse täpsuse ja selge kindlaksmääratuse osas ei tohiks regulatsiooni mõistetava sõnastuse pinnalt probleeme tekkida. Käitaja registreerimise eesmärk on välja selgitatud käesolevas alapeatükis põhiseaduslikkuse kontrolli skeemi punktis 2.2.1.2, mille kohaselt on lennuohutuse tagamine eraelu puutumatusõiguse riivamisel õiguspärane eesmärk.

IKÜM art 5 lg 1 punkt c alusel tagatakse andmete koguse piirangu järgi, et : „././isikuandmed on asjakohased, olulised ja piiratud sellega, mis on vajalik nende töötlemise eesmärgi seisukohalt.“ Arvestades, et registreerimisel peab käitaja esitama endaga seoses suures osas vaid kontaktandmeid, mis on otseselt vajalikud käitajaga vajadusel ühenduse võtmiseks, saab

jaatada töödeldavate andmete vastavust analüüsitavale piirangule. Küsimust, kas nõutav kontaktandmete hulk on vajalik, on analüüsitud käesolevas alapeatükis põhiseaduslikkuse kontrolli skeemi punktis 2.2.2.2.

Eelnevast tulenevalt on käitajalt registreerimiseks andmete nõudmine registreerimise eesmärgi täitmiseks proportsionaalne vahend. Sellest tulenevalt ei saa hinnata andmete olemusest tulenevalt käitaja registreerimise nõuet jämeskaalal muule kui kõige madalamale, väikse intensiivsusega riive astmele.

Registreerimist õigustavate argumentidena saab esitada käitamise reguleerimisest eesmärgist tuleneva lennuohutuse tagamise vajaduse. Arvestades, et registri puudumisel poleks võimalik aktiivseid meetmeid efektiivselt rakendada asuda, võib sarnaselt kaugtuvastamise analüüsis esitatuga meetme kasutamist õigustavaid argumente droonidega seonduvate häiringute potentsiaali tõttu jämeskaalal keskmisele astmele asuvaks pidada.

Eelnevast tulenevalt on läbitud drooni käitaja registreerimiskohustuse meetme puhul läbitud kogu põhiseaduslikkuse kontrollskeem, mille tulemusel saab öelda, et registreerimiskohustus on põhiseadusele vastav.

Võimalikkus

Droone ja tema käitajaid ühendava registreerimissüsteemi loomise teoreetiline tehniline teostatavus ei ole iseenesest kahtluse all. Eesti Vabariigis on 2019. aasta alguse seisuga enam kui 2300 erinevat riiklikult haldatavat infosüsteemi, neist 222 kannavad nimetust “register”.²⁰⁰ Juba ainuüksi säärase suurte arvude tõttu ei pea autor mõistlikuks järjekordse eraldi registri loomist, selle asemel väärrib kaalumist mõne olemasoleva registri arendamine.

Arvestades, et näiteks Maanteeameti liiklusregistriga, kuhu on kantud autojuhilube omavate isikute andmed, liitumine oleks ainuüksi juba ameti nime sobimatuse tõttu problemaatiline ja segadust tekitav, võiks kõne alla tulla eelkõige Lennuameti vastavad infosüsteemid.

Lennuamet annab välja lennundusspetsialistide, kelle all mõeldakse ka käesolevas töös olulisimana õhusõiduki pilooti, lennunduslubasid ja peab nende üle arvestust.²⁰¹ Lennuametile päringu tegemise tulemusena selgus, et lennunduslubade üle arvestuse pidamiseks eraldi

²⁰⁰ Riigi Infosüsteemi Haldussüsteem. Infosüsteemid. Arvutivõrgus:

https://www.riha.ee/Infos%C3%BCsteemid?sort=meta.update_timestamp&dir=DESC

²⁰¹ Lennundusspetsialistide vanusele ja kvalifikatsioonile, nende koolitusele ja eksamineerimisele esitatavad nõuded ning lennundusspetsialistidele lennunduslubade väljaandmise ja välisriikides väljaantud lennunduslubade tunnustamise eeskiri. - RT I, 12.12.2014, 2. § 1 lg 3.

registrit loodud ei ole (vt Lisa 5).²⁰² Seetõttu on teadmata, millisel kujul praegusel hetkel andmeid hoitakse.

Arvestades, et 2016. aasta lõpu seisuga on kehtivate piloodilubade arv 317²⁰³ ehk suhteliselt väike, ning kodulehel ühtegi viidet ehituse kohta ei ole, ei saa olla kindel, et tegemist on süsteemiga, kuhu peaks meetme rakendamise korral saama sisestada ja kust kasutamisel mugavalt väljastada potentsiaalselt tuhandete isikute informatsiooni. Analoogia võib leida 2002. aasta määrusega²⁰⁴ loodud õhusõidukite registriga Lennuameti kodulehel²⁰⁵, mis on kujult mõne lahtriga tabel, kuhu 2019. aasta aprilli seisuga kuulus 200 õhusõidukit.

Seega võib öelda, et registri pidamine on tehnoloogiliselt kindlasti võimalik. Töö koostamise käigus kogutud informatsiooni põhjal ei ole siiski võimalik täie kindlusega öelda, kas drooni käitaja registreerimiskohustuse rakendamisel on võimalik seda teha kasutades juba olemasolevat piloodilubade registri või tuleb selleks seda muuta või hoopis uus süsteem välja arendada.

Mõju riigiasutustele

Pealkirjas pakutud laiast käsitlest hoolimata võib üsna kindlalt väita, et kohalikud omavalitsused droonide registreerimisega tegelema ei hakka. Arvestades lennumasinade iseloomu ei ole juba printsiiabis mõistlik käsitleda drooni lennutamist kohaliku omavalitsuse piiridesse jäävana, teiseks puudub kõikides omavalitsustes ühtne institutsioon selliste kohustuste määramiseks. Näiteks Tallinna puhul tuleks kõne alla Munitsipaalpolitsei kaasamine, kuid sellist lahendust Eestis rohkem praktiliselt ei ole. Seetõttu on mõistlik juba alguses arvestada sellega, et regulatsiooni realiseerimine saab olema mõne riigiasutuse hallata. Järgnevalt tuleb vaatluse alla küsimus, milline asutus see olla võiks, millised pakutavatest lahendustest loovad rohkem või vähem halduskoormust, milline register võiks abiks olla ja kui palju võiks ettepanekute rakendamine umbkaudu riigile maksma minna.

Erinevate riigiasutuste puhul, keda võiks kaaluda registripidajana, on eelkõige mõistlik kaaluda Lennuameti ning Politsei- ja Piirivalveameti vahel. Nagu varem öeldud, on võimalik jaatada Lennuameti Lennuseaduse §-st 7 tulenevat kohustust registreerida mehitamata õhusõidukeid,

²⁰² Lennuameti lennunduslubade vaneminspektor Anne-Ly Käi e-kiri.

²⁰³ Lennuamet. Piloodilubade graafik. Lennuameti kodulehekülg. Arvutivõrgus: <https://www.ecaa.ee/et/lennundusspetsialistid-koolitus-ja-sertifikaadid/piloot/piloodiload>

²⁰⁴ Tsiviilõhusõidukite riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus. - RT I 2000, 49, 310.

²⁰⁵ Lennuamet. Õhusõidukite registri andmed. Lennuameti kodulehekülg. Arvutivõrgus: <https://www.ecaa.ee/et/lennundustehnika-ja-lennutegevus/ohusoidukite-register/registri-andmed>

sealhulgas droone. Printsiibis on ka loogiline ja enamikul juhtudest mõistlik anda droonide isikustamisega seonduv ülesandeks Lennuametile, kes omab LennS'i alusel pädevust õhuruumi üle.

Siiski leidub mõni aspekt, mille tõttu väärib kaalumist ka Politsei- ja Piirivalveameti või mõne kolmanda registripidaja kaasamine. Nagu varasemalt öeldud, vajaks Lennuametile registripidamise kohustuse andmine uue õhusõidukite registri loomist. Seetõttu tuleks optimaalse lahendusena kaaluda ka droonide registreerimist mõnda olemasolevasse registrisse.

Autori hinnangul võiks kõne alla tulla mõne Politsei- ja Piirivalveameti hallatava kasutuselevõtt tsiviildroonide registrina. Mistahes registrite kasutamine eeldaks registri nime muutumist ja tekitaks üksjagu segadust. Teine küsimus on selles, kas PPA kui lennunduse koha pealt ebapädev institutsioon võiks hakata pidama droonide registrit lihtsalt seetõttu, et olemuslikult sobiv register on nende struktuuris olemas. Kui tuua võrdluseks Maanteeameti ja Liiklusregistri näide, siis järelevalvet sõidukite osas teostab küll Politsei- ja Piirivalveamet, kuid registripidamise kohustus on siiski Maanteeametil kui pädeval institutsioonil. Üks selge erisus siin siiski on – Maanteeametil on üle Eesti hajutatud teeninduspunktid, mis võimaldab inimestel mugavat ja kodulähedast teenindust, Lennuametil sellist võimekust ei ole. Iseküsimus on see, kas tsiviildroonide olemust ja sihtrühma vaadates tuleb füüsiliste teeninduspunktide olemasolu hädavajalikuks pidada. Paljude sellist füüsiliste teeninduspunktide puhul on viimastel aastatel kõne all olnud nende otstarbekus, arvestades inimeste eelistust kasutada e-teenuseid.

Senikaua, kuni küsimus on GPS-iga tuvastatava drooni käitamises, on eelis selgelt Lennuametil. Kui tekivad lisaaspektid või alternatiivsed lähenemised, näiteks GPS-i asemel mõne füüsilist kohalolu nõudva tuvastamisviisi rakendamine, on politsei kui üle Eesti hajutatud institutsioon tõenäoliselt parim valik. Arvestades, et juba täna on kuni 150 kg käitamismassiga ja loakohustuslikel aladel muude mehitamata õhusõidukite käitamine reguleeritud Lennuameti abil, näiteks lubade andmise kaudu, siis tähendaks Lennuametile ülesannete juurde andmine kõige optimaalsem lahendus, kasutades mõnda olemasoleva registrisüsteemi kopeerimist ja kohandamist.

Iga registri loomine ja ülalpidamine tähendab teatud inimtööjõuressursi rakendamist. EASA on droonide regulatsiooni raamistiku mõjude hindamisel välja toonud hinnangulise tööjõukulu süsteemi käivitamisele ja haldamisele. Eesti puhul on juttu umbes 0,3 kohaga töökoormusega ametnikust.

Arvestades, et Lennundusametis on keskmine brutopalk pea 2000€ , tähendab see igakuist haldamiskulu inимtööjõu osas suurusjärgus 600€ või rohkem. Aasta peale teeb see enam kui 7000 eurot kulu, mis ei ole kindlasti niivõrd suur, et välistada registripidamise alustamist.

Arvestades, et mistahes registri loomine või isegi arendamine tähendab rahalist kulu, mille suurust hetkel hinnata on üsna keeruline, on mõistlik võimaliku investeeringu tarbeks heita pilk teistesse viimasel ajal valminud riigi registritesse. Näiteks alustas 2018. aasta teises pooles tööd uus Riigihangete register, mille loomine maksis riigile 2,5 miljonit eurot. Eeldades, et tsiviildroonide puhul on süsteem eelduslikult riigihankekeskkonnast mõnevõrra lihtsam, võiks jutt käia kuni 1 miljoni euro suurusest kulust, millele lisanduvad registri käigus hoidmise kulud. Seejuures ei ole siinkohal oluline, milline registripidamise süsteem tööle panna (kas registri täitmise kohustus langeb käitajale või edasimüüjale), vajalik investeering ja hilisemad püsikulud riigi poolt langeb samasse suurusjärku. Samas on lootus, et mõne olemasoleva süsteemi kasutuselevõtu puhul võiks jutt olla kordades väiksema summaga investeeringust.

Mõju tarbijale ja tootjale

Registreerimissüsteemi olemasolu ei tähendaks tootjale tänasest erinevaid reegleid – droonidel on juba niikuinii olemas seerianumbrid, mille alusel on neid võimalik registrisse kanda.

Küll aga tekib lisakohustusi drooni käitlejatel – iga drooni puhul tuleb registrisse kanda isikud, kes konkreetse lennumasinaga lennata tohivad, sh vastutav kasutaja, kellele võivad langeda seaduserikkumisest tulenevad sanktsioonid. Oluline on siinjuures aga see, et sisuliselt piisab drooni käitajal ühest toimingust – registrisse kandmisest, misjärel võib otsekohe drooni lennutada. Aspekt, mis võiks lisaks sanktsioneerimisele motiveerida käitajaid droone registreerima, on isiklik kasu – registreeritud drooni kadumisel on võimalik kadunud koerte ja kasside või nutitelefoni kombineeritud omanik tuvastada ja tõuseb tõenäosus droon tagasi saada. Täna on kadunud droonide puhul eelkõige kasutusel erinevad kodanike algatatud kadunud ja leitud droonide grupid sotsiaalmeedias, mis oma eesmärgi kindlasti nii hästi täita ei suuda.

Koormavaid aspekte on tarbija jaoks samuti. Nii näiteks ei saa enam droone nii lihtsalt müüa, tarvis on vastavat muudatust registrisse. Samuti ei ole lubatud näiteks drooni laenamine registris kasutajaks mitte nimetatud sõpradele ja tuttavatele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et reaalselt rahalist kulu registri loomine tarbija ja tootja jaoks kaasa ei too. Seadusemuudatus tähendab tulevikus küll mõõdukat ajakulu, kuid kasutajasõbraliku registri puhul on jutt mõnest minutist drooni kohta, mis võiks kasulikke aspekte arvesse võttes

olla kõigile osapooltele aktsepteeritav. Omaette küsimus on see, kas registrikanded peaksid olema tasulised.

2.2.4. Tsiviildrooni ja isiku seostamine igakordsel käitamisel

Lisaks drooni käitaja initsieeritud isiku registreerimisele on planeeritud regulatsioonis pandud drooni käitajale kohustus lisaks enda pädeva asutuse juures registreerimisele enda registreerimisnumber igakordselt drooni käitades pädeva asutuse poolt loodud andmebaasi üles laadida. Võimekus selleks pärineb eelpool mainitud kaugtuvastamise süsteemi drooni poolsest osast, mille kohaselt peab see võimaldama drooni käitajal sisestada üleslaadimiseks enda registreerimisnumbri. Sellega peab käitaja ise andma kaugtuvastamise süsteemile sisendi enda isiku töendamise näol, millest tulenevalt saab drooni identifitseerija lisaks drooni tunnustele kätte ka käitaja informatsiooni. Teiste eelpool analüüsitud meetmetega koosmõjus on isiku igakordse tuvastamise näol tegemist mõlemat meetet ühendava lüluga, mis annab järelevalveasutusele kogupaketina info käitaja ning drooni kohta. Piltlikult öeldes sarnaneb süsteem mobiilse parkimisega, millega rakenduses identifitseeritud isik saab auto numbrimärki sisestades alustada parkimist. Samamoodi oleks võimalik drooni seerianumbri sisestades omada õigust drooni lennutada.

Järgnevalt kontrollitakse meetme põhiseaduspärasust, meetme rakendamise võimalikkust, meetme mõju riigiasutustele ning majandusele.

Põhiseaduslikkuse kontroll

PS kommentaaril põhinev modifitseeritud vabaduspõhiõiguse kontrolliskeem²⁰⁶:

(1) Põhiõiguse kaitseala riive

(1.1) Kaitseala

(1.1.1) Esemeline kaitseala

Meetme näol tegemist vastavalt meetme kirjeldusele enda pädeva ametiasutuse juures registreerimisel saadud registreerimisnumbri üles laadimisega drooni käitama asudes. Kuna ametiasutusel on juba registreerimisest olemas käitaja informatsioon, tekib igakordse

²⁰⁶ PS kommenteeritud väljaanne. II peatüki sissejuhatus, lõik 60.

tuvastamisega ametiasutusele juurde vaid uus teave, kes millist drooni täpselt kasutab. Arvestades IKÜMi laia definitsiooni isikuandmete puhul, on ka see informatsioon isikuandmetena käsitletav, kuna see võimaldab isiku tuvastamist. Käitaja igakordse tuvastamisega on seega taaskord tegemist informatsioonilise enesemääramisõigusega kaitstud oleva õigusega.

(1.1.2) Isikuline kaitseala

PS § 9 kohaselt kuulub õigus eraelu kaitsele, nagu teistele igapäevastele õigustele, kõigile, olenemata nende kodakondsusest. Sellest tulenevalt omab õigust eraelu kaitsele ka iga drooni käitaja.

(1.2) Riive

Käitaja igakordse tuvastamisega seoses on põhiõiguse riiveks pädeva ametiasutuse võimalus viia kokku käitaja ning droon. Olenemata sellest, et isik on juba eelnevalt ametiasutuse juures registreeritud, ning sellega on juba tema õigusi riivatud, tekitab igakordne seostamine lisamõõtmel – nüüd saab ametiasutus kindla isiku külge liita kaugtuvastamise abil tuvastatud asukohaga drooni.

(2) Riive põhiseaduslik õigustamine

(2.2) Riive materiaalne põhiseaduspärasus

(2.2.1) Seaduse legitiimne eesmärk

Käesoleval juhul on käitaja eraelu puutumatus õiguse näol tegemist kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigusega.

(2.2.1.2) Kvalifitseeritud piiriklausli puhul: kvalifikatsiooni kataloogis sisalduv eesmärk

Sarnaselt teistele meetmetele on eesmärgiks seatud lennuohutuse tagamine PS § 26 teise lause kohaselt meetme lubatav eesmärk.

(2.2.2) Proportsionaalsuse põhimõte

(2.2.2.1) Vahendi sobivus

Lisaks käitajale pakutavale mugavale kasutamisele on tegemist siiski eesmärgi täitmiseks sobiva vahendiga, kuna lõppjärgus saab pädev ametiasutus kätte info, kes teatud drooni käitab. Nagu eelpool mainitud, ei ole igakordse tuvastamise näol tegemist meetmega, mis ainuüksi ise tagaks käitaja tuvastamise. Tegemist on ühenduslüluga drooni ning käitaja isiku vahel.

Arvestades, et RK praktika kohaselt on sobiv ka abinõu, mis vaid soodustab eesmärgi saavutamist²⁰⁷, on käesoleva meetme puhul tegu piirangu eesmärgi täitmiseks sobiva meetmega.

(2.2.2.2) Vahendi vajalikkus kitsamas tähenduses

Igakordse käitaja tuvastamisega seoses tõusetub küsimus, kas sama eesmärgi saaks täita ka muu meetme abil. Näiteks võiks selleks olla drooni registreerimine käitaja isiku külge näiteks juba drooni soetamisel või lihtsalt mistahes hetkel enne käitamist.

Soetamise variandi puhul oleks tegemist kõige paremini eesmärki täitva meetmega, millega oleks kindlasti tagatud see, et iga drooniga on seotud alati kindel isik ning puudub võimalus ilma drooni ostmiseks seda endaga seostamata. Meetme nõrgaks kohaks oleks aga droonide edasimüüjatele seatav kohustus pidada droone müües sarnaselt relvamüüjatega arvet müüdüd drooni ostjate kohta. Arvestades, et droonid on tõenäoliselt tulirelvadest vähemohtlikud, ei ole ostul registreerimine mõõdukas vahend. Lisaks sellele kaoks, või oleks tarbetu bürokraatia tõttu aeglustatud, drooni ostja võimalus drooni osta kinkimiseks või kellelegi teisele kasutamiseks.

Käitaja ja drooni seostamise toimumishetke muutmisega näiteks selliseks, et käitaja võib drooni vabalt soetada ning seda mistahes ajal enda registreerimisandmete juurde registris lisada, on suures mahus sarnane regulatsioonis pakutavale lahendusele. Lahenduse analoogiaks on näiteks autode registreerimine Maanteeameti juures. Ajahetke muutmine tekitaks aga droonide puhul raskusi siis, kui üht drooni soovivad kasutada erinevatel ajahetkedel erinevad käitajad. Kindlasti oleks võimalik rakendada droonide puhul autode puhul tuntud kasutaja süsteemi, kus omanik ei pea olema ainuke, kes võib autot kasutada, kuid hetkel droonidega seoses kasutajasüsteemi loomist kuskil plaanitud ei ole. Sel juhul peaks käitajast erinev isik igakordselt drooni enda nimele ümber registreerima, mis oleks väga tarbetu kulu. Sellest tulenevalt ei oleks vabatahtlikul ajahetkel drooni registreerimine kõige sobivam lahendus.

Käitaja tuvastamine igakordse käitamise korral tagab eelnevalt välja toodud võimalike alternatiividega võrreldes mitmed juba väljatoodud probleemide lahendused. Näiteks on tagatud drooni ostja võimalus drooni osta nagu iga teist elektroonikakaupa ning teha sellega omandiõiguslikult mida aga ise soovib. Samuti säilib vabadus üht drooni kasutada mitmel isikul, sest käitaja isiku tuvastamine toimub vaid käitamise korral. Arvestades meetme plusse võrreldes teiste analüüsitud võimalustega, on käitaja igakordse tuvastamise meede kitsamas mõttes vajalik.

²⁰⁷ RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, p 15.

(2.2.2.3) Vahendi proportsionaalsus kitsamas tähenduses (möödukus):

Igakordse seostamise poolt põhiõigusse sekkumise ulatus hõlmab, nagu eelpool mainitud, vaid uue info ehk käitaja drooniga kokku viimise teavet. Sellest tulenevalt ei ole ühenduslülil puhul tegemist suure ulatusega riivega. Riive intensiivsus asetub aga pigem väiksele tasemele, sest käesolev meede ise ei anna infot ei käitaja ega drooni asukohta kohta, vaid viib need andmed pelgalt kokku. Eelnevast tulenevalt tuleb riive intensiivsust hinnata jämeskaalal väikesele tasemele.

Eriti tähtsaks tuleb pidada meetme käitajat ja drooni asukohta ühendavat olemust, mis teeb üldse teiste käesolevas töös analüüsitud meetmete kasutamise võimalikuks. Sellest tulenevalt riivab meede ise isikut vähe, kuid on ülimalt oluline teiste riivete rakendamisel. Riivet õigustavate argumentide puhul tuleb taaskord arvestada ka droonidega seotud võimalike häiringuid, mistõttu saab meetme asetada teiste meetmete rakendamise olulisuse ning ohupotentsiaali suuruse tõttu asetada jämeskaalal vähemalt keskmisele astmele. Sellest tulenevalt saab väita, et drooni käitaja igakordne seostamise näol on tegemist proportsionaalse meetmega eesmärgi saavutamiseks.

Kokkuvõtvalt on läbitud kogu põhiseaduslikkuse kontrollskeem, mille tagajärjel saab jaatada kogu drooni käitaja igakordse drooniga seostamise meetme põhiseaduspärasust.

Võimalikkus

Igakordse isikutuvastuse puhul ei ole registri loomine otseselt hädavajalik. Vaja oleks veebi- ja nutiseadme rakendust, mis töötaks justkui levinud parkimiskrakendused – esmakordsel logimisel toimub isiku identifitseerimine ID-kaardi või Mobiil-ID abil, edaspidi programmi avades on tarvis valida eelsisestatud seerianumbrite seast lennutamist vajav droon või sisestada uus, ja märkida lend alanuks. Lühikese otsingu tulemusena on näha, et ainuüksi Androidi operatsioonisüsteemil opereerivatele telefonidele mõeldud Google Play äppide poes on saada viis eestikeelset parkimiskrakendust, mille sisuline toime rahuldaks igakülgsest droonide igakordse tuvastussüsteemi vajaduse.

Süsteeme, mis nõuavad isikustamist, on loodud väga palju, nad on mitmekülgsed ja võimaldavad väga erineva turvalisuse ja eesmärgiga isikustamist. Kui toodud parkimissüsteemi puhul on oluline parkimise eest tasuda, siis näiteks Adobe CC või Netflix'i puhul on oluline eesmärk ka see, et üheaegselt kasutab teenust üks või fikseeritud maksimaalne arv isikuid või

seadmeid. Ka droonide puhul on oluline see, et ühe seerianumbriga drooni saaks samaaegselt ühendada vaid ühe isikuga ja kui uus käitaja drooni lennutama hakkab, lõpetab süsteem vajadusel ise varasema aktiivse lennu. Seega võib hinnata sellise igakordse tuvastussüsteemi teostatavaks.

Mõju riigiasutustele

Rakenduse loomise puhul tekib küsimus, kelle kohustus selle loomine olema peaks. Nii näiteks on parkimiskenduste puhul keskselt hallatav SMS-i või parkimisautomaadi teel parkimise võimalus, millele lisaks on eraettevõtjad loonud rea rakendusi, mis võimaldavad kesketest süsteemidest mugavamalt lahendust 32 senti maksva igakordse teenustasu eest.

Droonide puhul ei ole potentsiaalne kasutajate arv ligilähedalgi autoga parkijate arvule ning isegi, kui kasutada parkimisega sarnast maksesüsteemi, oleks väiksem ka võimalik teenitav tulu, mistõttu on küsitav ettevõtjate motivatsioon digilahenduste loomiseks. Autori hinnangul on vajalik baaslahenduse loomine riigi poolt.

Riigiasutustel ja riigiettevõtetel on kogemusi mobiilsete rakenduste kasutusele võtmisel, nii näiteks on juba 2011. aastast Riigimetsa Majandamise Keskusel (RMK) kasutusel mobiilne rakendus teenuste kättesaadavamaks muutmise eesmärgil²⁰⁸. Rakenduste loomine erinevatele mobiilplatvormidele on aga kulukas ja kasutajasõbraliku rakenduse hind on ilmselt kõrgem kui lihtsa ja võimalik, et juba olemas oleva registri kasutuselevõtt. Näiteks läks kohalikele omavalitsustele heakorraprobleemidest teatamise mobiilirakendus „Anna teada“, mille abil saab kasutaja määrata enda asukoha ning kirjeldada ja/või jäädvustada probleemi, maksmata kokku pea 20 000 eurot.²⁰⁹

Nii nagu registripidamise puhul, on ka igakordse isikutuvastuse süsteemi rakendamisel mõju riigiasutuste halduskoormusele, eelarvele ja tööjõuvajadusele minimaalne, kusjuures selle põhjal üht süsteemi teisele eelistada võimalik ei ole.

²⁰⁸ RMK uus nutitelefonirakendus juhatab marja- ja seenemetsa. ERR Novaator. 16.09.2011. Arvutivõrgus: <https://novaator.err.ee/248990/rmk-uus-nutitelefonirakendus-juhatab-marja-ja-seenemetsa>

²⁰⁹ Mobiilirakendus muudab omavalitsustega suhtlemise lihtsamaks. KOV IT. Arvutivõrgus: <http://kov.riik.ee/mobiilirakendus-muudab-omavalitsustega-suhtlemise-lihtsamaks/>

Mõju tootjale ja tarbijale

Droonide tootjatele rakenduse loomise kohustuse panemine on küll võimalik, kuid arvestades, et droonide tootjate ring on võrdlemisi suur ning neid toodetakse erinevates riikides, siis ei ole mõistlik seada tootjale kohustust lisaks EL nõuetele vastava drooni tootmisele seada ka kohustust iga riigi tarbeks eraldi rakenduse loomiseks. Hoopis mõistlikum oleks, kui kogu ELis hakkaks kehtima ühisele platvormile ehitatud rakenduste kogum, mis erineksid siis pelgalt vaid keele poolest olenevalt selle kasutamise riigist. Sellega välditaks kümnete erinevate rakenduste väljatöötamiseks vajaliku raha kulutamist ning oleks tunduvalt lihtsustatud üle-ELilise droone puudutava informatsiooni jagamine. Kuna ELi välja pakutud plaanides tehniliste lahenduste kirjeldused puuduvad, ei ole vähemalt töö koostamise hetkel võimalik öelda, kuidas on meetme rakendamine plaanitud.

Kokkuvõtvalt ei kaasne tarbijale rakenduse loomisega mingisuguseid väljaminekuid, sest olenevalt ELi poliitika valikutest saab kohustuse rakenduse väljatöötamiseks, kas EL, ELi liikmesriik või droonide tootjad.

2.3. Järeldused, ettepanekud ja kannatanu võimalus pöörduda kohtusse seoses tsiviildrooni käitaja poolt toime pandud rikkumisega meetmete rakendamise järel

Erinevate meetmete analüüsi tulemusena jõutakse järeldusele, et kõik käesolevas töös välja toodud meetmed – drooni kaugtuvastamine, käitaja registreerimine ning käitaja ja drooni igakordne seostamine – on õiguspärased meetmed, mida on võimalik lähiajal rakendada, ning millega kaasnevad mõistlikkuse piiridess jäävad kulud nii riigile kui tarbijale ja tootjale.

Analüüsitud meetmete kogupaketi rakendamisel muutub käesoleva töö probleemolukorras kannatanud isiku olukord enda õiguste kaitseks kahju hüvitamise nõudega kohtusse pöördumisel selgelt paremaks. Meetmete rakendamisega avaneb esmakordselt võimalus tagada drooni käitaja tuvastamine sellisel määral, mis on tasemelt lähedane igakordsele õnnestumisele. Seejuures tuleb arvestada, et käitamiseskirjade täiendamine ei paku sajaprotsendilist probleemi lahendust, kuna see on mõeldud tuvastama vaid regulatsiooniga pandud kohustusi täitvat käitajat, kes on ise nõuetekohaselt registreeritud ja omab drooni küljes töökorras olevat kaugtuvastamissüsteemi. Alati jääb grupp inimesi, kes pahatahtlikult endid kui käitajaid ei registreeri ega kasuta nõuetele vastavaid droone, millest tulenevalt pole neid võimalik käesolevas töös uuritud viisidel tuvastada. Sellegipoolest pakuvad käesolevas töös uuritud

meetmed kannatanule kaitset rikkumiste võimaliku kordasaatja leidmisel, mida tal seni pole olnud. Nagu töös eelpool kirjeldatud, ei ole probleemolukorra näol siiski tegemist olukorraga, mille saaks lahendada vaid drooni käitaja tuvastamisel, mistõttu on analüüsitud meetmete rakendamine vaid üks samm lõpliku lahenduse poole.

Arvestades väljapakutud meetmete olemust ning nende funktsioone, ei ole neid kindlasti mõistlik rakendada ühekaupa või viisil, mil neist kasvõi üks jääb rakendamata. Sellisel juhul kaotaks oma efekti meetmete kogupaketist ühiselt tulenev võimekus teha drooni käitaja tuvastamine palju efektiivsemaks. Näiteks ei ole võimalik jaatada drooni käitaja tuvastamise suurt efektiivsust, kui drooni käitajad on küll andmebaasis olemas ning ka töös olevad droonid edastavad oma asukoha kohta reaajas infot, kuid puudub käitajat drooniga siduv lüli.

Tänapäeva tehniliste lahenduste paljususe juures on pakutavad meetmed siiski mitmel juhul pelgalt algideed, mis vajavad arendamist välja töötatava tarkvara osas. Regulatsiooniga loodud algraamistikega on küll loodud eraldiseisvad vajalikud meetmed, kuid selleks, et käitaja ei peaks reaalsuses hakkama kasutama näiteks erinevaid rakendusi selleks, et registreerida end, siduda ennast drooniga, ning anda enda ja drooni kohta reaajas infot, on vaja luua funktsioone ühendavad funktsioonid.

Igakordse tuvastuse ja registripidamise süsteemid on võimalik ühitada selliselt, et igakordne tuvastamine ei tähenda ilmtingimata iga kord drooni lennutades “lennu alustamist” vastavas keskkonnas. Piisab sellest, kui drooni ostes “kasutamist alustada”, kasutaja muutumisel identifitseerib uus kasutaja end selle seerianumbriga drooni külge ja alustab kasutamist. Selline hübriidlahendus võimaldab lihtsal moel droonide renti, müüki kui ka pikaajalist kasutamist sama isiku poolt.

Parim võimalus efektiivselt ja kasutajasõbralikult droonide tuvastamissüsteemi luua on teha koostööd Euroopa Liidu siseselt, millega oleks võimalik tagada kõikide droonidega seotud meetmete võimalikult suur ühisosa erinevate liikmesriikide vahel ja võimaldaks liiduüleselt drooni käitajatel mugavalt droone käitada ka mitte enda päritoluriigis. See muudaks ka kaugtuvastuse tehnilise riistvaralise lahenduse kiirema ja mugavama kasutuselevõtu droonide tootjate poolt. Eestil on võimalus ja oskused, et olla Euroopa drooniregulatsioonide vastuvõtmise, katsetamise ja teadmisel vedavas rollis.

Ideaalis võiks lähiaastatel droonide regulatsioon liikuda suunas, mis võimaldab rikkumiste korral kannatanutel tulemuslikult kohtusse pöörduda. Kui praegusel hetkel võib isiku seostamine drooniga osutada väga keeruliseks ja nõuab peaaegu alati füüsilise kontakti loomist

drooni ja tema käitajaga, siis pakutud muudatuste jõustumisel oleks olukord kannatanu jaoks lihtsam.

Oletame, et isik leiab veebist fotod, mis kujutavad teda enda hoovis päevitamas. Fotod on pildistatud droonilt. Pärast fotode nägemist on võimalik paluda Lennuametilt või Politsei- ja Piirivalveametilt ülevaadet enda aia kohal viibinud droonidest, õige leidmisel taotlema drooni käitaja isiku avaldamist. See omakorda eristab konkreetse isiku, kelle vastu tsiviilhagi esitada koos varasemast palju suurema hulga tõendusmaterjaliga. Nagu näha, siis võrreldes praeguse regulatsiooniga, kus potentsiaalse kannataja võimalused on väga piiratud, on kannatanul regulatsiooni vastuvõtmise järel tekkinud reaalne võimalus nõuda kahju hüvitamist, rikkumise lõpetamist või kasutada teisi seaduses ette nähtud õiguskaitsevahendeid. Samal ajal ei riivata käitaja põhiõigusi olulisel määral, sest ilma aluseta ei saa tavainimene näha rohkemat, kui levinud vabalt kättesaadavate lennuradarite (nt Flighradar24) sarnast pilti droonidest, kus iga droon on märgitud talle vastava seerianumbriga. Käitaja nime avalikustamine saab toimuda ainult põhjendatud juhtudel. Arvestades, et täna on Eestis käesoleva töö probleemolukorra sarnaseid juhtumeid veel vähe, oleks regulatsiooni vastuvõtmisel tulevikku vaatav preventiivne efekt.

Samas tuleb taaskord välja tuua asjaolu, et drooni käitaja tuvastamine on vaid üks samm jõudmaks võimaliku tekitatud kahju hüvitamiseni, sest isegi kui isik leitakse, kellelt kahju nõudmist kaaluda saaks, tuleb tuvastada ka tehtud jäädvustuste tegemine isiku poolt. Rikkumise tuvastamine aga käesolevasse töösse ei mahu. Omaette teema on ka käesoleva magistr töö raamidest välja jäänud küsimus, kuidas tagada tõhus järelevalve juba jõustunud muudatuste täitmiseks ja kuidas teha seda meetmeid eiravate käitajate puhul. Vajab otsustamist, kes tegeleks tuvastamatuks jäävate käitajate jahtimisega. Selleks tuleb põhjalikult uurida nii Lennuameti kui ka näiteks PPA võimalusi ennekõike inimressursi ja kasutatava tehnika osas. Kindlasti vajab detailset läbimõtlemist see, mil viisidel saaks näiteks väljakutsele reageeriv politseipatrull nägemisulatuses lendava drooni käitajaga kokku viia. Arvestades, et tänapäeval on aina enamate lennujaamade ja muude strateegiliselt oluliste kohtade, näiteks vanglate, territooriumitel kasutusel drooni ülevõtmist võimaldavad lainesegajad, on vähemalt kaalumiseväärne tehnika juba olemas.²¹⁰

²¹⁰ H. Lõugas. Sellise “droonipüssiga” toodi täna Tallinna vangla juures taevast alla pool tosinat drooni. Digigeenius. 04.06.2018. Arvutivõrgus: <https://digi.geenius.ee/rubriik/uudis/selline-droonipuss-teeks-tallinna-vangla-umber-kilomeetri-raadiuses-ohu-puhtaks/>

Kokkuvõte

Tsiviildroonide regulatsiooni muudatus mõjutaks hinnanguliselt mitut tuhandet Eesti inimest – hinnanguliselt on droone Eestis müüdud suurusjärgus 10 000 ühikut. Samas on droonikasutajate hulk kogu maailmas jõudsalt kasvamas. Koos kasutajate hulga tõusuga võib eeldada ka droonide kuritarvitamise ja nendega reaalse kahju tegemise kasvu. Selleks, et kaitsta inimeste privaatsust, on tarvis olukorda ennetada ja tagada, et mehitamata õhusõidukid ei lendaks meie õhuruumis anonüümselt.

Käesoleva magistr töö eesmärgiks oli välja tuua võimalikud valikud regulatsiooni tõhustamiseks ning selgitada välja, milliseid mõjusid need endaga kaasa toovad ja kas pakutavad lahendused on realiseerimist väärt, tagamaks drooni käitaja tuvastamine ning kannatanu õiguste kaitse. Töö põhijäreldusena võib öelda, et piisava motivatsiooni olemasolul ja võimalusel koos Euroopa Liidu partneritega regulatsiooni uuendades võiks olla võimalik soovitud tulemuseni jõuda läbi riistvaralise ja tarkvaralise olemasolevate tehnoloogiate droonidele sobivaks muutmise. Analüüsi käigus ei kerkinud esile praktilisi probleeme — tehnoloogiliselt on kõik pakutavad lahendused võimalikud, õige kasutuselevõtmise korral ei saa rääkida vastuolust põhiõigustele ega liiga suurest lisakoormusest riigile, käitajale või ettevõtjale.

Töö koosneb kahest peatükist – teema teoreetilisest avamisest ja praktilisest analüütilisest osast.

Esimese peatüki eesmärk oli anda sissejuhatus droonidega seonduvast temaatikast. Esmalt on kirjeldatud drooni kui seadme olemust ning välja toodud selle ajalooline taust, millest selgub see, miks tänapäeval nimetatakse seda tihti just drooniks. Sellega on antud ka lugejale, kes eelnevalt droonidega kokkupuudet ei omanud, piisavad algteadmised, mille abil edasises töös hõlpsalt orienteeruda. Koos eelnevaga esitatati esimeses alapeatükis ka Eesti Vabariigis hetkel kehtiva drooni käitamise regulatsiooni kokkuvõte, millega ühes on välja toodud regulatsiooni nõrgad kohad seoses käesoleva töö problemaatikaga.

Regulatsiooni kirjelduse järgselt on avatud drooni võimekus seda kasutada teiste isikute jäädvustamiseks. See loob aluse ka käesoleva töö probleemolukorrale, mille raames isikut jäädvustatakse droonilt tema nõusolekuta ning avaldatakse tehtud jäädvustus kolmandatele isikutele. Seejärel on probleemolukorra pinnalt uuritud, millise jäädvustatud isiku põhiõiguse riivega on nimetatud olukorras tegemist, jõudes järeldusele, et kannatanu puudutatud põhiõiguseks on PS §-ga 26 eraelu puutumatuse õiguse kaitsealasse kuuluv õigus

informatsioonilisele enesemääramisele. Riive põhjal on uuritud, kas tegemist on vaid riivega või saab toimunud lugeda rikkumiseks, mille tagajärjel leiti, et probleemolukorra puhul on tegemist kannatanu põhiõiguse rikkumisega. Õiguse rikkumisega seotud kannatanu võimalike võimalustena on välja toodud erinevad võimalikud õiguskaitsevahendid nii VÕS kui IKÜM alusel, millest eelistatakse selle hagejat eelistava iseloomu alusel viimases sätestatud kahju hüvitamise alust artiklis 82. Seetõttu ongi lähemalt uuritud vaid IKÜM alusel nõutava kahju hüvitamise võimalikku rakendamist. Probleemolukorra asjaolude analüüsimisel selgus, et kannatanul on IKÜMi nõudealust vähemalt teoreetiliselt hagi esitamiseks võimalik kasutada. Takistuse seab selleks aga see, et probleemolukorras ei pruugi kaugeltki mitte igakordselt olla tagatud drooni käitaja ehk õiguse rikkuja isik, mistõttu pole kannatanul tihti kelleltki kahju nõuda. Just see puudujääk ongi peamiseks põhjuseks, miks droonide käitamise regulatsioon vajab isikute eraelu puutumatuse õiguse kaitsmise aspektist muutusi.

Teise peatüki eesmärk oli välja tuua võimalikud muudatused regulatsioonis, mis võimaldaks lahendada drooni käitaja tuvastamise probleemile ning tagada puudutatud isikutel võimaluse enda õiguste kaitseks kohtusse pöörduda.

Selleks, et hinnata pakutavate ideede sobivust, realistlikkust ja mõju, tuli valida sobiv meetodika analüüsi teostamiseks. Autor võttis analüüsi aluseks Justiitsministeeriumi ja Riigikantselei loodud eelnõude mõjude hindamise meetodika, mille teostamine on kohustuslik kõikidel eelnõudel, mille seadustamise poole liigutakse. Tegemist on universaalse tööriistaga, millega selgitada välja pakutava muudatuse olulisemad mõjud. Lisaks annab meetodika suunised analüüsiks. Arvestades töö omapärasid kujundas autor meetodikat töö sisule vastavaks ja analüüsis meetodeid neljast aspektist – põhiseaduspärasus, võimalikkus (eelkõige tehnoloogiline), mõju riigile sh halduskoormusele ja riigiasutuste toimimisele ning neljandaks mõju tarbijale ja ettevõtjatele ehk kokkuvõtvalt majandusele. Mõjudeni jõudmine ise toimus töö väliselt teostatud eelanalüüsi käigus, sest kümnete kontrollküsimuste käsitlemine töös oleks tähendanud mahupiiride ületamist, eriti arvestades asjaolu, et temaatika spetsiifilisus võimaldab potentsiaalsed mõjud üsna lihtsalt ka kontrollskeeme järgimata välja töötada.

Metodika juhendi järgi on võimalik analüüsi teostada nii kvantitatiivselt, kvalitatiivselt kui segasüsteemi alusel. Väga paljud analüüsi järeldused on hinnangulised, mistõttu ei pidanud autor mõistlikuks kvantitatiivset lähenemist ehk viia muudatuste mõjusid arvulisele väljamõeldud skaalale, mille puhul võimalikud hilisemad töö edasiarendused oleksid olnud raskendatud justnimelt selle töö tarvis välja töötatud kaalude ja skaala keerukuse tõttu. Seetõttu on mõistlik rakendada kvalitatiivset analüüsi, mille puhul on hiljem lihtsam järeldustega

nõustuda või mitte nõustuda ning sellest lähtuvalt jõuda oma isiklike järeldusteni töös pakutud andmete analüüsimise järel.

Autor uuris probleemi lahendamiseks erinevaid meetmeid, mis peaksid kaasa tooma droonikäitajate tuvastamise võimalikkuse. Käitaja tuvastamine vajab lihtsustauna öeldes kolme sammu: isiku identifitseerimist, drooni identifitseerimist ja lõpuks käitaja tuvastamist ehk isiku ja drooni ühendamist. Kuna kodanike identifitseerimine läbi isikukoodi on juba toimiv meetod, ei ole seda temaatikat käesolevas töös käsitletud. Küll aga käsitleti võimalusi, kuidas saada teada, mis on selle drooni seerianumber, mis õhus lendab. Pärast seerianumbri välja selgitamist on tarvis ka käitaja ja droon omavahel kokku viia, mille jaoks on erinevaid võimalusi, millest kaht autor töös ka analüüsib.

Droonide kaugtuvastamiseks võiks autori hinnangul kasutada tsiviillennunduses ning laevanduses levimas olevat ADS-B süsteemi. Selle abil oleks võimalik lõpptulemusena näha kõiki droone nagu näiteks tsiviillennunduses kasutatava Flihtradari nimelise teenuse puhul, kus inimesed saavad tsiviillendude liikumist reaajas kaardilt jälgida.

Droonide käitajate tuvastamise osas on analüüsi aluseks kaks ideed. Esmalt kohustusliku käitajate registri loomine, kuhu käitajad enda registreerima peaksid. Andmebaas loob aluse käitajate igakordseks tuvastamiseks, tuues esile võimalikku käitajate ringi kuuluvad isikud koos nende kontaktandmetega. Teiseks on drooni käitaja ja drooni seostamiseks mõeldud mobiilirakenduse loomine parkimisäppide eeskujul, mis võimaldavad käitajal iga kord drooni käitama asudes end identifitseerida.

Põhiseaduslikkuse kontrollimisel selgus, et kõik käesolevas töös hinnatud meetmed on põhiseaduspärased, mistõttu pole käitajate õigustega sesoes takistusi meetmete rakendamiseks. Selgus, et analüüsitud meetmete rakendamisega kaasnevad põhiõiguste riived, mis tulenevad käitaja andmete, milleks on nii käitamisaegne asukoht kui kontaktandmed, kogumisest, asetused põhiõiguste riive mõõdukuse hindamisel kasutatava kolmeastmelise jämeskaala madalaimale astmele, seega taandudes kõrgemale asetunud riivet õigustavate lennuohutuse tagamisest kantud argumentide ees. Sealjuures võiks reaajas edastatava asukoha riivet teoreetiliselt hinnata ka suure intensiivsusega riivena, kuid arvestades drooni käitamise ajalist lühidust, mis drooni akude võimekusest tulnevalt ei ületa tihti mõndkümme minutit, ei ole riive võrreldav näiteks palju tihedamalt kasutusel oleva mobiiltelefoni positsioneerimisega. Kontaktandmete edastamise osas võimalikku teisitihindamise võimalust ei esinenud.

Analüüsi käigus meetmete tehnilist teostatavust uurides selgus, et kõik pakutavad lahendused eksisteerivad täna suuremal või vähemal määral ühel või teisel elualal juba täna, mistõttu põhimõtteliselt ei ole tehnoloogiate kasutuselevõttule takistusi pole. Seejuures ei saa siiski väita, et kõikide meetmete tehnilised lahendused oleks juba täna täies mahus olemas. Tõenäoliselt enim vajab arendamist drooni kaugtuvastamise süsteem, mille hetkel suurim probleem nähtub olevat vajaliku, hetkeseisuga ennekõike lennukitel ja laevadel kasutatava, ADS-B seadme füüsilise suuruse vähendamine droonile sobivaks. Samas tuleb tõdeda, et mitmetes ettevõtetes üle maailma tehakse tööd süsteemi sobivaks muutmisega, mistõttu püsib lootus kasutada lennukitele mõeldud süsteeme ka droonidel. Drooni käitaja registreerimissüsteemi ning käitaja ja drooni igakordse seostamise mobiilirakenduse loomine vajab ennekõike detailset soovide ning vajaduste kavandamist, mille alusel saab süsteemide loomise ülesandeks anda mistahes tootjale.

Meetmete rakendamisega saab riigile pandavate kohustuste ja halduskoormuse tõusu jaatada drooni käitaja registreerimissüsteemi ning käitaja ja drooni igakordse seostamise rakendamisel. Registreerimissüsteemi puhul on tegemist meetmega, millega seonduvad kulud jäävad kindlasti riigi kanda, kuna just riigi poolt volitatud pädev ametiasutus hakkab registrit pidama. Registri puhul ei pruugi siiski vaja täiesti uue süsteemi loomist, vaid võimalik võib olla drooni käitajate lisamine Lennuameti juures peetavasse pilootide andmebaasi, millega on võimalik hoida kokku kulusid. Erinev on olukord seostamise mobiilirakendusega, mida praegusel hetkel Eestis kasutusel pole, mistõttu on vaja see välja arendada. Muudes valdkondades kasutusel olevaid analoogset tuvastust võimaldavaid rakendusi siiski leidub, mistõttu võib rakenduse tellimuse hind kujuneda madalamaks originaalse lahenduse omast.

Majandusliku mõju analüüsi juures selgus, et ettevõtjatele tekib suurim kulu ennekõike drooni kaugtuvastamise süsteemi rakendamisega. Arvestades, et sobivad seadmed, mis tagaks lõppfaasis droonide sama lihtsa ja efektiivse jälgimise kui näiteks reisilennukitel, tuleb enamikul tootjatel droonidele alles lisada, on kindel, et vähemalt tootjate toote omahind kasvab. Suure tõenäosusega tähendab tootmishinna kasv aga ka toote lõpphinna tõusu, mistõttu võib eeldada, et meetmete rakendamise korral maksab uue tehnoloogia kasutusele võtmise vähemalt osaliselt kinni lõpptarbija ehk drooni käitaja. Drooni registreerimise ning drooni ja käitaja igakordse seostamise meetmete puhul tootjale ning käitajale suuri majanduslikke mõjusid näha ei ole, kuna registreerimissüsteemi väljaehitamine ja käigushoidmine jääb pädeva riikliku ametiasutuse kanda ning drooni ja käitaja seostamise mobiilirakenduse rahastus peaks autori hinnangul samuti tulema eelkõige riigilt.

Tööd kirjutades selgus, et drooniregulatsioonile pööratakse tähelepanu üle maailma – USAs on erinevaid lahendusi katsetatud, töö kirjutamise perioodil tuli ka Euroopa Liit välja kavaga, kuidas drooniregulatsioon üle Euroopa ühtlustada. On selge, et iga riik ka Euroopa Liidu siseselt kujundab enda drooniregulatsiooni mingil määral erinevalt – annab pädevuse ja vastutuse võimalike registrite pidamise või järelevalve eest erinevatele organisatsioonidele. Sellegipoolest on autor arvamusel, et kõige mõistlikum viis ühtlase, optimaalse ja efektiivse regulatsiooni loomiseks on teha seda kogu Euroopa Liidus ühtsetel alustel. Seda eelkõige selleks, et tagada kaugtuvastuse riistvaraline jõudmine kõikidesse Euroopa Liitu saabuvatesse ja siin toodetavatesse seadmetesse. Omaette küsimus on juba olemasolevad seadmed. Samas on erinevates allikates hinnatud droonide eluiga piisavalt lühikeseks (suurusjärg 10 kuud), et üleminekuperioodi jooksul olemasolevate seadmete varustamata jätmine ei tooks endaga kaasa olulist probleemi.

Euroopa Liidu eestvedamisel tehtud pingutused ühtse drooniregulatsiooni loomisega on vähemalt osaliselt lahenemas droonidega seotud lennuohutuse probleem. Käesoleva töö fookuse mõttes on aga olulisim, et ohutuse eesmärgil välja pakutavate meetmetega üheskoos paraneb tunduvalt ka käesoleva töö probleemolukorras kannatanuks oleva isiku olukord enda õiguste kaitsmisel.

Arvestades, et drooni käitaja tuvastamine on siiski vaid üks osa kahest probleemolukorra täielikuks lahenduseks vajalikust astmest, millest ei pruugi siiski kannatanu efektiivselt õiguste kaitseks piisata, vajab täiendavat uurimist ning lahendamist ka teisel astmel olev käitajast tehtud jäädvustuste avaldamisega seotud rikkumise tõendamise temaatika. Siiski on regulatsioonis pakutud meetmete näol tegemist väga positiivse arenguga, mille täiemahulisel rakendamisel on kannatanul probleemolukorra pinnalt drooni käitaja tuvastamisel võimalik halvimal juhul vähemalt tuvastada potentsiaalne isik, kelle vastu hagi esitada. Parimal juhul on drooni käitaja ning jäädvustatu avaldaja näol sama isikuga või drooni käitaja kaudu on võimalik jõuda isikuni, kelle kaudu toimus jäädvustatu üleslaadimine avalikku keskkonda.

Kokkuvõtvalt saab väita, et droonidega seotud potentsiaalsete isikuõiguste rikkumiste ärahoidmise ja tagantjärele tuvastamise probleemiga tegeletakse. Lähiaastatel on oodata järjekordse tehnoloogilise uuendusega seotud õigusliku probleemi lahendamiseks mõeldud meetmete rakendamist, mis loodetavasti täidavad meetmete rakendamisel eesmärgiks seatu.

Legal challenges concerning the difficulties of identifying civil drone operators based on the example of civil law

Abstract

Fast development of technology opens up a lot of new possibilities in various fields. Along with great opportunities often come problems relating to maintaining the protection of the rights of third parties. Same principle goes with the developments in aviation, specifically in this case concerning drones. Before pointing out the problems concerning drone use, it is a must to clarify what constitutes a drone.

The word „drone“ originates from English, where it signifies a male bee. Although being widely used in spoken language, term „drone“ is very rarely used in legal acts – commonly „unmanned aircraft (UA) and „unmanned aerial vehicle“ (UAV) are used instead. Still, irrespective to the practice, word „drone“ is used in present thesis because of the broad spread of the expression. The term basically includes all kinds of aircrafts which do not have a pilot on board and can be remotely controlled. Therefore term has broad meaning and can be used for describing many different devices. For accuracy it must be said that drones in present thesis are only civil drones, which means that the scope only covers drones which are operated by a private person for non-profit reasons. Therefore for example the usage of governmental institutions, such as police and fire department, and professional photographing undertakings are excluded.

Drones are getting more and more popular every day. In Estonia there are currently about 10 000 drones in use, but the potential goes far higher. For example since the experts of the Civil Aviation Authority (CAA) of the United Kingdom stated that there could be as many as 3,5 million drones in UK alone. Main reason for this kind of development is the falling prices of the product – you can purchase a drone for as little as 30 euros. Although high-end drones still cost thousands of euros, even the low-end ones have a camera attached to them, which is an essential piece of equipment concerning the present thesis. Having a camera opens up a possibility to the drone operator see live-feed or make photos using a drone from angles of view which are inaccessible standing on the ground. Opportunities often come with possibilities for unlawful exploitation. In the present thesis the main problem is the possibility to spy on others while using a drone. Drones by nature tend to be difficult to detect from the ground, since they operate in heights where they are usually above the field of sight and not easily visible due to the inconspicuous colors of the device.

Observing other persons may not be limited to merely generating negative emotions, but may also result in a violation of the rights of the person, namely when the personal data of the person is processed without a legal basis. Personal data means any information relating to an identified or identifiable natural person and an identifiable natural person is one who can be identified, directly or indirectly (GDPR article 4 section 1). Therefore any photo or video footage taken from drones from which a person could be identified, is personal data. Processing personal data means any operation performed on personal data, such as collection and disclosure (GDPR article 4 section 2). Since by no means all personal data processing include a violation, the scope of the thesis has been narrowed down to a case where drone operator captures undesirable image or video material from an other person without his/her consent and the material is shared with third parties, such as via uploading to websites accessible to an unlimited number of people.

In Estonia complaints against drones operators are very rare, only about few dozen in a year for all the corresponding institutions all together. Still the potential is great again considering the example of the UK, where the number of complaints rose from 283 to 3456 in two years time. Regardless of the growing actuality of the problem, there is a risk, in the light of current regulation, that there is no benefit in making all kinds of complaints because it is not always possible to reach a solution that offers real protection to personal rights. In a situation where a person feels that his or her right to privacy has been violated by a dron, he or she has three options when approaching the authorities: he or she can complain to Estonian Data Protection Inspectorate (AKI) or Police and Border Guard Board (PPA) or file an action against drone operator to the court on the basis of compensation for damage. However, regardless of the choice to be made, the main problems hindering the protection of rights in the different types of proceedings are the same and they are largely two – failure to identify the operator's personality and the inability to prove the occurrence of a particular violation, since seeing a drone alone in the air does not necessarily mean an offense against privacy.

The reasons why both identifications are unlikely are mostly based on the current regulation of drone operation, which results that during the time of writing this thesis drone usage is limited only due to the use of regulated airspace. This basically means that you only need a permit to fly your drone near the airports and some other nationally strategically important areas.

The current thesis focuses on the problem of identifying a drone operator and examines it from a civil law protection point of view, analyzing a situation where a victim wishes to seek redress via court to be compensated for a possible violation committed by a drone operator. Various

possible remedies have been outlined as possible options for a victim on the basis of the Law of Obligations Act (LOA) and the General Data Protection Regulation (GDPR). Preferred basis for the damages claim comes from GDPR Article 82, which has a reversed proving burden. This eases the burden for the victim and makes it easier to file an action Under the article.

At the same time, it must be acknowledged that changes to the regulation are also necessary to identify violations committed by the drone operator in order to ensure the full judicial and extrajudicial protection of the victim, but the problems of violation identification do not fit into this thesis' scope. Identifying a drone operator is also important in administrative and penal law, but the most important part of this thesis is that the victim has no chance to defend his or her rights in civil court, since it is not possible to file an action to a civil court if the petition does not contain the name of the defendant.

Therefore current drone regulation needs amending to ensure that in as many as possible cases drone operators could be identified to protect other people and their rights for privacy. It is important to develop proposals for amending the regulation of drone operations in the form of various legal and technical measures, doing it while trying to balance the rights of the potential victim to the protection of the rights belonging to the drone operator.

The proposals analyzed in this thesis originate from an opinion issued by the European Aviation Safety Agency (EASA) on 06.02.2018 to the European Commission to create common ground rules for drone operation across the European Union. Based on the opinion, EU plans to adopt several different legislative acts, which will organize drone operations. The first of them is the European Commission's Delegated Act C (2019) 1821 which has been adopted by the European Commission and is sent to the EU Parliament and EU Council for examination. From the possible future regulation three main measures for identification of the drone operator stand out: remote identification, operator registration and operator-drone linkage on every flight. All of them are the basis of the analysis in the current thesis and will be all tested against four subjects mentioned above.

The aim of this thesis is to find out how a thorough analysis of the possible future legislation of the usage of civil drones will affect the rights of the victim in civil proceedings.

As a result of the implementation of the regulative measures for the identification of the drone operator the possibility for the victim to claim damages in the event of a violation will increase.

In this thesis, a qualitative research method has been used, in which possible changes in the regulation of the operation of the drone regulation have been outlined and their effects have

been checked according to the methodology which principles come from the Impact Assessment Methodology (MHM) prepared by the Ministry of Justice and the State Chancellery and for which the author of this work has made several improvements. The decisive factor in deciding on the use of MHM was the clear relevance of the methodology to conducting legislative processes. MHM is a roadmap of universal different stages, from problem definition to policy ex post evaluation. As a result, MHM assistance can be used in any policy-making process.

In current thesis, the purpose of the impact assessment is ultimately to find out whether the solutions proposed are comprehensively suited to solving the problem of identifying a drone operator. Major spheres of influence are divided into many directions according to MHM. Due to the volume limit of the thesis, it is wise to exclude clear areas not affected by drone operator identification and to focus only on potentially significant impacts. In current thesis the spheres from MHM chosen for the analysis are impact on the economy and implications for the organization of public authorities and local authorities.

Additionally the author has by himself added two important aspects to analyze which answer the questions whether the possible measures are compatible to the constitution of Estonia and whether measures are even technically possible to manufacture.

The constitutional review revealed that all the measures assessed in this work are constitutional, therefore there are no obstacles to the implementation of measures in the context of operator rights. A common feature of all measures is the relatively small interruption of operator rights related to them.

Analyzing the technical feasibility of the measures, it turned out that all the solutions offered exist today to a greater or lesser extent in one or another area of life, so there are basically no obstacles to the adoption of technologies. However, it cannot be said that the technical solutions for all measures are already fully available today. Most likely, the development of a drone's remote identification system is most needed, at which point the biggest problem seems to be the reduction of the physical size of an ADS-B device that is commonly used for airplanes and ships.

With the implementation of the measures, the increase of the obligations and administrative burden imposed on the state will grow with the system of registration of the operator and the drone-operator linkage system. The registration system is a measure that will definitely be operated and developed by the state, since it is the competent authority authorized by the State

that will keep the register. However, it may not be necessary to create a completely new system for the registry, since it may be possible to add drone operators to the Civil Aviation Administration's database of pilots, which can save costs. The situation is different with the mobile application needed for the drone-operator linkage that is currently not in use in Estonia, which is why it needs to be developed. However, there are applications that allow analogous detection in other areas, so the cost of an application subscription may be lower than that of the original solution.

The analysis of the economic impact revealed that the biggest cost to entrepreneurs is primarily the implementation of the remote identification system. Considering that suitable devices that ensure the same effective tracking of drones at the final stage as, for example, on passenger airplanes, most manufacturers have to add to drones, it is certain that the cost of at least the producers' product will increase. However, a high probability of an increase in the cost of production also implies an increase in the final price of the product. So it can be assumed that the implementation of the new technology will, at least partially, be borne by the consumer. There is no significant economic impact on the producer and operator for the registration of the drone and drone-operator linkage system, since the development and maintenance of the systems will probably be borne by the state.

By implementing the measures analyzed the situation of the person affected by possible violation against the right for privacy will clearly improve his or her rights to seek redress by bringing the case to court. The implementation of the measures will open up for the first time the ability to identify the drone operator as high as possible. Sadly the effect of the measures only apply to the operators who have registered themselves and are using proper devices that allow them to be identified. But this is a big step from the position we are in now, when you basically need to chase the drone to its operator physically.

At the worst, it is at least possible for the victim to identify the potential person against whom the action could be brought. In the best case, the operator and the person who uploaded the personal data to the public environment are the same person, or through the drone operator, the person who uploaded the personal data could be reached.

However, as in the work described above, the problem situation is not a situation that could only be solved by identifying the operator, and therefore the implementation of the measures analyzed is only one step towards a final solution. It is necessary to continue developing regulation which would ensure that not only drone operator would be identified, but also the violation itself, which is committed by the operator, would be detected. If it is not, then the

victim could file an action against the operator, but it may happen that he or she could not prove the violation.

All in all, developing a regulation for drone usage, even though it is mainly meant for ensuring flight safety, is a monumental step closer to ensuring people's right for privacy against the attack of drones.

Priit Tõnisson

30.04.2019

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. Andmekaitse Inspeksioon. Isikuandmete töötaja üldjuhend. Kinnitatud 31.05.2018, muudetud viimati 19.03.2019. Arvutivõrgus:
https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/Juhised/2019%20juhis%20ed/Isikuandmete%20tootleja%20uldjuhend.pdf
2. Andmekaitse Inspeksioon. Juhend kaamerate kasutamise kohta. 01.07.2016. Arvutivõrgus:
[https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/kaamerate%20juhis%20\(01.07.2016\).pdf](https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/kaamerate%20juhis%20(01.07.2016).pdf)
3. Article 29 Data Protection Working Party. Opinion 01/2015 on Privacy and Data Protection Issues relating to the Utilisation of Drones. 01673/15/EN WP 231. 2015.
4. Article 29 Working Party letter to EU Council president. Proposals for Amendments regarding exemption for personal or household activities. 11.12.2013. Arvutivõrgus:
https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/other-document/files/2013/20130227_statement_dp_annex2_en.pdf
5. B. Van Alsenoy. Liability under EU Data Protection Law From Directive 95/46 to the General Data Protection Regulation. Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law. 2016/7. Arvutivõrgus:
https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-7-3-2016/4506/van_alsenoy_liability_under_eu_data_protection_law_jipitec_7_3_2016_27_1.pdf
6. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2017. Arvutivõrgus:
<https://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=30&p=26>
7. European Union Agency for Fundamental Rights. Handbook on European data protection law. Council of Europe, 2014.
8. European Union Aviation Safety Agency (EASA). Draft Commission Regulation (EU) .../... of XXX laying down rules and procedures for the operation of unmanned aircraft. Opinion 01/2018. Arvutivõrgus:
<https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/DRAFT%20COMMISSION%20REGULATION%20%28EU%29%20...->

[...%20laying%20down%20rules%20and%20procedures%20for%20the%20operation%20of%20unmanned%20aircraft.pdf](#)

9. H.-J. Hsu ja K.-T. Chen. Face Recognition on Drones: Issues and Limitations. 2019. Arvutivõrgus:
http://www.iis.sinica.edu.tw/~swc/pub/face_recognition_on_drones.html
10. K.N.Metcalf. Privaatsusõigus inimõigusena ja igapäevatehnoloogiad: Privaatõiguse ja andmekaitse õiguslikud aspektid: V osa. 2014. Arvutivõrgus:
<https://www.humanrightsestonia.ee/wp/wp-content/uploads/2014/11/EST-Uuringu-V-osa-Privaat%C3%B5iguse-ja-andmekaitse-%C3%B5iguslikud-aspektid.pdf>
11. K.Sein, M. Mikiver, P. K. Tupay. Pilguheit andmesubjekti õiguskaitsevahenditele uues isikuandmete kaitse üldmääruses. Juridica 2/2018, Tartu.
12. M.Bindemann jt. Person identification from aerial footage by a remote-controlled drone. 2017. Arvutivõrgus: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5648773/>
13. M.Männiko. Õigus privaatsusele ja andmekaitsele. Tallinn, Juura 2011.
14. P.Varul jt. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2016.
15. P.Varul jt. Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2009.
16. R.Clarke. Understanding the drone epidemic. Computer Law & Security Review vol 30 issue 3. 2014.
17. S.Tammer. Kujutis kui tegelikult kaitstav õigushüve. Juridica 9/2011, Tartu.
18. T.Ilus. Andmesubjekti osaluse põhimõtte Euroopa Nõukogu konventsioonide ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite valguses. Juridica 8/2005, Tartu.
19. Telecommunication Development Bureau, International Telecommunication Union (ITU). ICT Facts and Figures 2005, 2010, 2017.

Kasutatud õigusaktid

20. Annex to the Commission Delegated Regulation on unmanned aircraft systems and on third-country UAS operators Commission Delegated Regulation. Brussels, 12.3.2019 C(2019) 1821 final.
21. Annex to the Commission Implementing Regulation on rules and procedures for the operation of unmanned aircraft. Arvutivõrgus:
http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/index.cfm?do=search.documentdetail&Dos_ID=17242&DS_ID=58829&Version=4

22. Commission Delegated Regulation (EU) .../... of 12.3.2019 on unmanned aircraft systems and on third-country operators of unmanned aircraft systems. Brussels, 12.3.2019 C(2019) 1821 final.
23. Commission Implementing Regulation (EU) .../.... Of On the rules and procedures for the operation of unmanned Aircraft. Arvutivõrgus:
http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/index.cfm?do=search.documentdetail&Dos_ID=17242&DS_ID=58829&Version=4
24. Draft acceptable means of compliance (AMC) and guidance material (GM) to Regulation .../... [IR] laying down rules and procedures for the operation of unmanned Aircraft and to the Annex (Part-UAS — UAS operations in the ‘open’ and ‘specific’ categories).
25. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.
26. Euroopa Komisjoni Rakendusmäärus (EL) 2017/386 millega muudetakse rakendusmäärust (EL) nr 1207/2011, milles sätestatakse ühtse Euroopa taeva seire toimivuse ja koostalitlusvõime nõuded, 06.03.2017. – ELT L 59/43.
27. Euroopa Liidu põhiõiguste harta, 2012/C 326/02, 26.10.2012. – ELT L 326/391.
28. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 216/2008 mis käsitleb tsiviillennunduse valdkonna ühiseeskirju ja millega luuakse Euroopa Lennundusohutusamet ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 91/670/EMÜ, määrus (EÜ) nr 1592/2002 ning direktiiv 2004/36/EÜ, 20.02.2008. - ELT L 79/1.
29. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (EL) 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus ja IKÜM), 27.04.2016. – ELT L 119/1.
30. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Arvutivõrgus:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13320295>
31. Isikuandmete kaitse seadus. - RT I, 04.01.2019, 11.
32. Karistusseadustik. - RT I, 04.01.2019, 15.
33. Kriminaalmenetluse seadustik - RT I, 07.12.2018, 24.
34. Lennuameti peadirektori üldkorralduslik ettekirjutus 09.06.2015 nr 4.1-7/15/33.
35. Lennuameti põhimäärus - RT I, 08.11.2016, 10.
36. Lennundusseadus - RT I, 12.12.2018, 50.
37. Lennundusspetsialistide vanusele ja kvalifikatsioonile, nende koolitusele ja eksamineerimisele esitatavad nõuded ning lennundusspetsialistidele lennunduslubade

- väljaandmise ja välisriikides väljaantud lennunduslubade tunnustamise eeskiri. - RT I, 12.12.2014, 2.
38. Riigisisesed lennureeglid ja erandid ning erisused komisjoni rakendusmääruses (EL) nr 923/2012 sätestatud lennureeglitest (edaspidi riigisisesed lennureeglid). - RT I, 17.06.2016, 6.
39. Tsiviilkohtumenetluse seadustik - RT I, 07.12.2018, 27.
40. Tsiviilõhusõidukite riikliku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus. - RT I 2000, 49, 310.
41. Vabariigi Valitsuse 11. mai 2004. a määruse nr 189 „Lennupiirangud ja piirangud riiklikule õhusõidukile lennuks ülehelikiirusel“ muutmine. Arvutivõrgus: <http://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/baa3e300-8024-4626-b3c3-07d2af595d1b?activity=1#M0i21FwT>.
42. Väärteomenetluse seadustik - RT I, 30.12.2017, 22.
43. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. Arvutivõrgus: <https://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>

Kasutatud kohtupraktika

44. *Carpenter v. United States*. No. 16-402. 22.06.2018. Supreme Court of the United States.
45. EIKo 02.09.2010, 35623/05, *Uzun vs Saksamaa Liitvabariik*.
46. EKo 06.11.2003, C-101/01, *Lindqvist vs. Rootsi Kuningriik*.
47. EKo 09.11.2010, C-92/09 ja C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR ja Hartmut Eifert vs Land Hessen*.
48. EKo 08.04.2014, liidetud kohtuasjades C-293/12 ja C-594/12, *Digital Rights Ireland ja Seitlinger*.
49. EKo 13.05.2014, C-131/12, *Google Spain SL, Google Inc. vs. Agencia de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González*.
50. EKo 11.12.2014, C-212/13, *Ryneš vs Úřad pro ochranu osobních údajů*.
51. RKHKo 12.07.2012, 3-3-1-3-12.
52. RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02.
53. RKPJKo 25.06.2009, 3-4-1-3-09.
54. RKTKo 10.12.2003, 3-2-1-125-03.
55. RKTKo 13.05.2005, 3-2-1-17-05.

56. RKTko 07.12.2005, 3-2-1-149-05.
57. RKTko 28.05.2008, 3-2-1-43-08.
58. RKTko 13.01.2010, 3-2-1-152-09.
59. RKTko 21.12.2010, 3-2-1-67-10.
60. RKTko 11.05.2011, 3-2-1-31-11.
61. RKTko 20.06.2012, 3-2-1-169-11.
62. RKTko 26.06.2013, 3-2-1-18-13.
63. RKTko 11.12.2013, 3-2-1-129-13.
64. RKTko 29.03.2017, 3-2-1-153-16.
65. RKÜko 22.11.2011, 3-3-1-33-11.
66. RKÜko 21.01.2014, 3-4-1-17-13.

Muud kasutatud allikad

67. Alustas tööd uus riigihangete register. BNS. 22.10.2018. Arvutivõrgus: <https://majandus24.postimees.ee/6435316/alustas-tood-uus-riigihangete-register>
68. Amazon. SYMA X5C. Arvutivõrgus: https://www.amazon.com/Drone-2-0MP-Camera-Quadcopter-Exclusive/dp/B01G6VMOAA/ref=sr_1_47?s=toys-and-games&ie=UTF8&qid=1519141163&sr=1-47&keywords=drone
69. Andmekaitse Inspeksioon. Aastaettekanne 2003. 2003. Arvutivõrgus: https://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/2003.rtf
70. C.Leung. Drone complaints in 2017 double from 2015, with most cases involving restricted areas, Hong Kong authorities say. South China Morning Post. 17.05.2018. Arvutivõrgus: <https://www.scmp.com/news/hong-kong/hong-kong-law-and-crime/article/2146449/drone-complaints-2017-double-2015-most-cases>
71. C.Ramsey. The Case for Low Power ADS-B for Drones. Uavionix. Arvutivõrgus: <https://uavionix.com/blog/the-case-for-low-power-ads-b/>
72. Droon.ee. DJI Inspire 2 Professional. Arvutivõrgus: <https://droon.ee/toode/inspire-2/>
73. European Aviation Safety Agency (EASA) koduleht. Civil drones (Unmanned aircraft). Arvutivõrgus: <https://www.easa.europa.eu/easa-and-you/civil-drones-rpas>
74. European Aviation Safety Agency (EASA). Notice of Proposed Amendment 2017-05 (B). Introduction of a regulatory framework for the operation of drones. Unmanned aircraft system operations in the open and specific category. Arvutivõrgus:

- [https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/NPA%202017-05%20\(B\).pdf](https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/NPA%202017-05%20(B).pdf)
75. European Aviation Safety Agency (EASA). Seasonal Technical Communication. 2018. Arvutivõrgus:
https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/EASA_STC_NEWS_JUNE_2018.pdf
76. European Commission. Impact Assessment Guidelines. 2009. Arvutivõrgus:
http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/commission_guidelines/docs/iag_2009_en.pdf
77. European Space Agency (ESA). Sat-Ais for Maritime. Arvutivõrgus:
https://www.esa.int/Our_Activities/Telecommunications_Integrated_Applications/SAT-AIS_for_maritime
78. Federal Aviation Administration (FAA). FAA Aerospace Forecast: Fiscal Years 2017-2037. Arvutivõrgus:
https://www.faa.gov/data_research/aviation/aerospace_forecasts/media/FY2017-37_FAA_Aerospace_Forecast.pdf
79. G.Palmiste. Suur ülevaade riigi rahakotist: kõrgeimat palka maksab sotsiaalministeerium. ERR. 29.09.2017. Arvutivõrgus:
<https://www.err.ee/633248/suur-ulevaade-riigi-rahakotist-korgeimat-palka-maksab-sotsiaalministeerium>
80. Gartner Inc. Almost 3 Million Personal and Commercial Drones Will Be Shipped in 2017. 09.02.2017. Arvutivõrgus: <https://www.gartner.com/newsroom/id/3602317>
81. Gatwick drones: Military stood down after airport chaos. BBC News. 03.01.2019. Arvutivõrgus: <https://www.bbc.com/news/uk-england-sussex-46741687>
82. H. Kesteloo. Enhanced geofencing and ADS-B In will be available from DJI soon. DroneDJ. 25.10.2017. Arvutivõrgus: <https://dronedj.com/2017/10/25/enhanced-geofencing-ads-b-in-dji/>
83. H. Kesteloo. UK Christmas sales expected to nearly double number of drones in the sky. DroneDJ. 03.12.2017. Arvutivõrgus: <https://dronedj.com/2017/12/03/uk-christmas-double-number-drones/>
84. H. Lõugas. Sellise “droonipüssiga” toodi täna Tallinna vangla juures taevast alla pool tosinat drooni. Digigeenius. 04.06.2018. Arvutivõrgus:
<https://digi.geenius.ee/rubriik/uudis/selline-droonipuss-teeks-tallinna-vangla-umber-kilomeetri-raadiuses-ohu-puhtaks/>

85. H. Siddique. Drone complaints soar as concerns grow over snooping. The Guardian. 03.04.2017. Arvutivõrgus: <https://www.theguardian.com/technology/2017/apr/03/drone-complaints-soar-as-concerns-grow-over-snooping#img-1>
86. International Civil Aviation Organization. Remotely Piloted Aircraft System (RPAS) Concept of Operations (CONOPS) for International IFR Operations. Arvutivõrgus: <https://www.icao.int/safety/UA/Documents/RPAS%20CONOPS.pdf>
87. Justiitsministeerium ja Riigikantselei. Mõjude hindamise metoodika. 2012. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mojude_hindamise_metoodika.pdf
88. Justiitsministeerium ja Riigikantselei. Mõjude määratlemise kontrollküsimustik. 2012. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kontroll_kusimustik.pdf?fbclid=IwAR3M0PiJPayx5qA8kiZVeKrbXZxBUbNu977eWhOw6tv1oiIXI4TKx8LSN0
89. K.Baggaley. Drones are fighting wildfires in some very surprising ways. NBC. 16.11.2017. Arvutivõrgus: <https://www.nbcnews.com/mach/science/drones-are-fighting-wildfires-some-very-surprising-ways-ncna820966>
90. Lennuameti kodulehekülj. Arvutivõrgus: <https://www.ecaa.eu/et/lennundustehnika-ja-lennutegevus/mehitamata-ohusoidukid-sealhulgas-droonid>
91. Lennuliiklusteeninduse AS. NOTAM-teade 28.04.2019. Arvutivõrgus: <https://aim.eans.ee/notampib/>
92. M.Gatley. Privacy concerns soar as drones spy without consent in New Zealand. Stuff.co.nz. 22.02.2018. Arvutivõrgus: <https://www.stuff.co.nz/national/101526313/privacy-concerns-soar-as-drones-spy-without-consent-in-new-zealand>
93. M.Mazur. Six Ways Drones Are Revolutionizing Agriculture. MIT Technology Review. 20.07.2016. Arvutivõrgus: <https://www.technologyreview.com/s/601935/six-ways-drones-are-revolutionizing-agriculture/>
94. M.McNabb. AMA Releases Statement on Drone Collision Report. Dronelife. 15.12.2017. Arvutivõrgus: <https://dronelife.com/2017/12/15/ama-releases-statement-drone-collision-report/>
95. M.Murison. Search and rescue police drone finds woman with dementia. WeTalkUAV. 09.11.2017. Arvutivõrgus: <https://www.wetalkuav.com/drone-search-and-rescue/>

96. Mobiilirakendus muudab omavalitsustega suhtlemise lihtsamaks. KOV IT. Arvutivõrgus: <http://kov.riik.ee/mobiilirakendus-muudab-omavalitsustega-suhtlemise-lihtsamaks/>
97. O.Kenk. Raplamaal nõutakse endiselt ARK-i teenuste taastamist. ERR. 07.06.2016. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/561261/raplamaal-noutakse-endiselt-ark-i-teenuste-taastamist>
98. Riigi Infosüsteemi Haldussüsteem. Infosüsteemid. Arvutivõrgus: https://www.riha.ee/Infos%C3%BCsteemid?sort=meta.update_timestamp&dir=DESC
99. RMK uus nutitelefon rakendus juhatab marja- ja seenemetsa. ERR Novaator. 16.09.2011. Arvutivõrgus: <https://novaator.err.ee/248990/rmk-uus-nutitelefon-rakendus-juhatab-marja-ja-seenemetsa>
100. TNS Opinion & Social. Special Eurobarometer 359/Wave 74.3. Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union. 2010. Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/data%20protection/surveyKy/864>
101. Uavionix. Concepts for Remote Identification. 22.03.2017. Arvutivõrgus: <https://uavionix.com/downloads/whitepapers/uavionix-remote-identification-white-paper.pdf>
102. W.R. Richards, K. O'Brien ja D.C. Miller . New Air Traffic Surveillance Technology. Aeromagazine. Arvutivõrgus: https://www.boeing.com/commercial/aeromagazine/articles/qtr_02_10/pdfs/AERO_Q2-10_article02.pdf
103. European Aviation Safety Agency (EASA). Opinion no 01/2018. Introduction of a regulatory framework for the operation of unmanned aircraft systems in the 'open' and 'specific' categories. 06.02.2018. Arvutivõrgus: <https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/Opinion%20No%2001-2018.pdf>

LISA 1. Veebipoe Droon.ee hinnang tsiviildroonide arvule Eestis

From: Silver - Droon.ee <silver@droon.ee>
Date: Wed, Mar 7, 2018 at 6:24 PM
Subject: Re: Abipalve seoses magistritöö kirjutamisega
To: Priit Tõnisson <priittonisson@gmail.com>
Cc: <nemo@droon.ee> <nemo@droon.ee>

Tere,

Rõõm kuulda, et olete huvitunud droonidest magistritööd tegema.

Üpriski keeruline oleks meil isegi umbkaudselt hinnata droonide kogust tsiviilkäibes, sest peale meie müüvad droone ka väga paljud teised Eesti e-pood ning droone kiputakse üsnagi tihti ka puruks lennutama. Lisaks on droone erinevates suurustes - kas me loeme ka 3x3cm suurust mänguasja sinna hulka? Pakuksin üsnagi umbes, et selliseid drooni moodi droone (ca. 400€+ mitte-nii-mänguasju) on ehk kusagil kümne tuhande kandis ikka ja kui juurde arvestada ka mänguasjad, siis võib selle numbri vähemalt kahekordistada.

LISA 2. Lennuameti vastus teabenõudele

From: **Marelle Pihlak** <Marelle.Pihlak@ecaa.ee>
Date: Wed, Jan 3, 2018 at 4:47 PM
Subject: RE: Teabenõue Lennuameti kodulehelt (teabepäring nr 1.14-4/17/97)
To: priittonisson@gmail.com <priittonisson@gmail.com>

Lugupeetud Priit Tõnisson

Vastuse Teie küsimustele koostas lennutegevuse osakonna vaneminspektor Karl Rattassep.

Mehitamata õhusõidukite käitamiseks on väljastatud 2016. aastal:

- 334 ühekordset luba (nn aastast luba).
- 1101 kooskõlastust (luba konkreetses kohas konkreetsel ajavahemikul lennutamiseks).

ning 2017. aastal:

- 437 ühekordset luba (nn aastast luba).
- 934 kooskõlastust (luba konkreetses kohas konkreetsel ajavahemikul lennutamiseks).

Juhime Teie tähelepanu asjaolule, et 06.07.2016 loodi Tallinna lähialasse ala Tsoon 9, kus on võimalik teatud tingimustel käitada mehitamata õhusõidukit ilma Lennuameti ja vastutava lennuliiklusteenindusüksuse igakordse kooskõlastuseta (küll on vajalik ühekordne luba).

Mehitamata õhusõidukite käitamise kaebuste kohta eraldi registrit ei peeta, kuid võime öelda, et keskmiselt esitatakse kuus 1-3 kaebust.

Ludupidamisega
Marelle Pihlak

LISA 3. Andmekaitse Inspeksiooni vastus teabenõudele



ANDMEKAITSE INSPEKTSIOON

ERAEU KAITSE JA RIIGI LÄBIPAISTVUSE EEST

ASUTUSEISESEKS
KASUTAMISEKS
Märge tehtud: 27.11.2017
Juurdepääsupiirang kehtib kuni:
27.11.2092
Alus: AvTS § 35 lg 1 p 12

Lp Priit Tõnisson
P.T.

Teie: 24.11.2017 nr

Meie: 28.11.2017 nr 1.2.-
1/17/2488

priittonisson@gmail.com

Vastus teabenõudele

Palute Andmekaitse Inspeksioonilt mehitamata õhusõidukite (droonide) kohta Inspeksioonile esitatud kaebuste arvu.

Teatan, et aastate jooksul on Inspeksioonile esitatud vaid üks mehitamata õhusõidukit puudutav kaebus 2014. aastal. Lisaks sellele on droonide kasutamise kohta esitatud kaks selgitustaotlust (2014. ja 2016. aastal) ning kaks küsimust (samuti 2014. ja 2016. aastal).

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/
Alvar Jõekaar
andmeturbeekspert
peadirektori volitusel

LISA 4. Politsei- ja Piirivalveameti vastus teabenõudele

From: **Maiu Põldar** <Maiu.Poldar@politsei.ee>
Date: Tue, Dec 5, 2017 at 11:09 AM
Subject: Päring droonide kohta
To: priittonisson@gmail.com <priittonisson@gmail.com>
Cc: PPA Analüüs <analüüs@politsei.ee>

Tere!

Saadan statistika droonide kohta. Andmed võivad olla ebatäpsed, sest päring on tehtud juhtumi selgituses oleva sõna või selle osa 'droon' kaudu.

Infona on tabelis need juhtumid, kus politsei menetlust ei ole alustatud.

		2015	2016	11 kuud 2017
info		14	26	53
väärteod	RIPS § 17 ¹	1	1	4
	Karistusseadustik § 218		1	3
	Karistusseadustik § 278			1
kuriteod	Karistusseadustik § 199		7	10
	Karistusseadustik § 202		1	
	Karistusseadustik § 258	1		

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet, ALIS (MIS)

Maiu Põldar
politsei ekspertanalüütik
analüüsibüroo
Politsei-ja Piirivalveamet

LISA 5. Lennuameti vastus teabenõudele

From: Fcl.Ecaa <FCL@ecaa.ee>
Date: Tue, Apr 16, 2019 at 12:40 PM
Subject: RE: Küsimus pilootideregistri kohta
To: priittonisson@gmail.com <priittonisson@gmail.com>

Tere!

Lennuamet peab arvestust lennundusspetsialistide lennunduslubade üle. Lennunduslubade väljaandmisel kogutud info on Lennuameti töövahend.
Eraldiseisvat registrit lennundusspetsialistide üle arvestuse pidamiseks loodud ei ole.

Parimat

Anne-Ly Käi

Lennunduslubade vaneminspektor
Lennutegevuse osakond

LISA 6. Drooni klasside ja drooni käitamise kategooriate tabel

Operation		Remote pilot competency (age according to MS legislation)	UAS			UAS operator registration	
Subcategory	Area of operation (far from aerodromes, maximum height 120 m)		class	MTOM/ Joule (J)	Main technical requirements (CE marking)		Electronic ID/ geo awareness
A1 Fly over people	You can fly over uninvolved people (not over crowds)	Read consumer info	Privately built	< 250 g	N/a	No	no
			C0		Consumer information, Toy Directive or <19 m/s, no sharp edges, selectable height limit		
		<ul style="list-style-type: none"> Consumer info online training online test 	C1	< 80 J or <900 g	Consumer information, <19m/s, kinetic energy, mechanical strength, lost-link management, no sharp edges, selectable height limit.		
A2 Fly close to people	You can fly at a safe distance from uninvolved people	<ul style="list-style-type: none"> Consumer info online training online test theoretical test in a centre recognised by the aviation authority 	C2	< 4 kg	Consumer information, mechanical strength, no sharp edges, lost-link management, selectable height limit, frangibility, low-speed mode.	Yes + unique SN for identification	yes
A3 Fly far from people	You should: <ul style="list-style-type: none"> fly in an area where it is reasonably expected that no uninvolved people will be endangered keep a safety distance from urban areas 	<ul style="list-style-type: none"> Consumer info online training online test 	C3	< 25 kg	Consumer information, lost- link management, selectable height limit, frangibility.	if required by zone of operations	
			C4		Consumer information, no automatic flight		
			Privately built		N/a		

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Priit Tõnisson,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose „Tsiviildrooni käitaja isiku tuvastamise raskustest tingitud õiguslikud väljakutsed tsiviilõiguse näitel”, mille juhendajateks on Kaspar Kala ja Aleksei Kelli,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 30.04.2019